

Green Key -kriteeristö ja -kriteeristöopas

Voimassaolo 1.1.2022–31.12.2026

Green Key on kansainvälinen hotelli- ja matkailualalle suunnattu ympäristö- ja vastuullisuusmerkki, jonka on saanut jo yli 3200 majoitusalan yritystä yli 65 maassa. Jatkuvaan kehittämiseen kannustavaa Green Key -ohjelmaa hallinnoi Suomessa ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomen omistama Going Green Oy.

Green Key -ohjelman kriteeristö jakaantuu 6 kategoriaan ja 13 osa-alueeseen. Suomessa käytössä olevat kategoriat ovat hotellit ja hostellit, leirintäalueet ja mökkikylät, pienet majoitusliikkeet, ravintolat ja käyntikohteet. Kriteeristön eri osa-alueet on lueteltu sisällysluettelossa ja kriteerit on selitetty osa-alueittain.

Green Key -sertifiointiin saadakseen ohjelmaan osallistuva yritys sitoutuu noudattamaan kriteeristöä ja raportoimaan siitä. Ensimmäisenä osallistumisvuotenaan yrityksen tulee täyttää oman kategoriansa edellyttämät pakolliset kriteerit, ja tulevana vuosina jatkuvasti kasvava määrä nk. pistekriteerejä.

Tämän oppaan tarkoitus on selittää mitä kukin kriteeri tarkoittaa ja miten ohjelmaan osallistuvan yrityksen pitää toimia sen täyttääkseen. Yrityksen tulee kaikessa viestinnässään ja viestintämateriaaleissaan varmistaa, että sen tarjoama tieto on paikkansapitävää, selkeää ja helposti ymmärrettävää. Yritys ei saa luvata enempää kuin mihin se todellisuudessa yltää.

Lyhenteiden selitykset:

HH = Hotellit ja hostellit

CHP = Leirintäalueet ja mökkikylät

SA = Pienet majoitusliikkeet

CC = Kokouspalvelut

R = Ravintolat

A = Käyntikohteet

I = Pakollinen kriteeri

G = Pistekriteeri

Sisällysluettelo

1. YMPÄRISTÖJOHTAMINEN	3
2. HENKILÖKUNTA	12
3. ASIAKASVIESTINTÄ	16
4. VESI	21
5. PUHTAANAPITO	28
6. JÄTE	33
7. ENERGIA	42
8. ELINTARVIKKEET	58
9. SISÄTILAT	68
10. VIHERALUEET	71
11. YHTEISKUNTAVASTUU	78
12. VIRKISTYSPALVELUT	87
13. HANKINNAT	91

1. YMPÄRISTÖJOHTAMINEN

PAKOLLISET PERUSKRITEERIT

1.1 Johto on sitoutunut ympäristötyöhön ja nimittänyt kohteeseen ympäristövastaavan henkilökunnan jäsenten joukosta. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Varmistaakseen, että Green Key -ohjelmaa toteutetaan ja hallinnoidaan asianmukaisesti, yrityksen johdon tulee nimetä yritykselle ympäristövastaava yrityksen henkilökunnan joukosta. Suosittelemme, että kohteeseen nimetään Green Key -työryhmä, jossa on edustajia kaikilta osastoilta. Työryhmä valvoo ympäristö- ja vastuullisuushankkeiden toteuttamista yhdessä ympäristövastaavan kanssa ja huolehtii siitä, että kaikki henkilökunnan jäsenet saavat tietoa yrityksen Green Key -työstä. Ympäristövastaavan tehtävä on useimmissa tapauksissa osa-aikainen. Ympäristövastaavaksi voidaan nimittää kuka tahansa henkilökunnan jäsen, mutta hän on useimmiten kiinteistöhuollon, siivouksen, vastaanoton, henkilöstöhallinnan vastaava tai yrityksen toimitusjohtaja. Ympäristövastaavan tehtävä tulisi mainita henkilön työnkuvauksessa. Ympäristövastaavan tärkeimpiin tehtäviin kuuluvat: • toimia yhteyshenkilönä kaikissa ympäristö- ja vastuullisuusasioissa johdon, henkilökunnan, tavarantoimittajien ja Green Key:n kansallisten sekä kansainvälisten edustajien kanssa • vastata muiden henkilöstön jäsenten ohjeistuksesta ja tukea heitä ympäristö- ja vastuullisuuskysymyksissä • vastata ympäristötyöhön liittyvä tiedon keräämisestä, hallinnoinnista ja päivittämisestä koskien siivousta, jättesioita ja energian- ja vedenkäyttöä • vastata kohteen ympäristösuunnitelman ja ympäristötavoitteiden muotoilemisesta, kehittämisestä ja toteuttamisesta • vastata uusien kestävyteen liittyvien ideoiden ja hankkeiden keräämisestä henkilökunnalta ja asiakkailta sekä niiden ja kehittämisestä. Ympäristövastaava huolehtii hakemukseen ja jatkohakemukseen liittyvästä viestinnästä Green Key:n kanssa. Mikäli ympäristövastaava vaihtuu, tulee siitä ilmoittaa Green Key:lle. Auditoinnissa kohteen ympäristövastaava on yleensä paikalla vastaamassa kysymyksiin ja kertomassa hotellin ympäristötyöstä yleisesti sekä Green Key -kriteerien täyttämistä erityisesti.
--	--

1.2 Kohteella on kirjallinen vastuullisuussuunnitelma. Vastuullisuussuunnitelma on hakemuksen liitteenä. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Varmistaakseen kattavan toimintamallin vastuulliselle toiminnalleen yrityksen tulee muotoilla vastuullisuussuunnitelma. Suunnitelmassa kuvaillaan yleiset periaatteet ja tavoitteet liittyen yrityksen ympäristö-, sosiaalisiin ja taloudellisiin vaikutuksiin. Vastuullisuussuunnitelma on yleisluonteinen sitoumus jatkuvaan kehitykseen ja toiminnan vaikutusten seurantaan, mutta siinä ei oteta kantaa yksittäisiin ongelmiin tai niiden ratkaisuihin. Vastuullisuussuunnitelman tavoitteiden tulisi olla kunnianhimoisempia kuin pelkkä lakien ja säädösten noudattaminen. Jotta varmistetaan yrityksen toiminnan jatkuva kehittyminen, suunnitelma tulee päivittää kolmen vuoden välein. Vastuullisuussuunnitelman tulee sisältää a) yrityksen ympäristösitoumukset ja -tavoitteet sekä b) yhteiskuntavastuuseen liittyvät sitoumukset ja tavoitteet Ympäristösitoumuksiin tulee sisältyä: • energian, veden ja muiden raaka-aineiden kestävä käyttö • sitoutuminen kiertotalousajattelun periaatteisiin • ympäristöä kuormittavien kemikaalien ja yhdisteiden käytön ja päästöjen valvonta ja rajoittaminen, esim. ilmansaasteet, puhdistusaineet, lannoitteet ja torjunta-aineet • yrityksen hiilijalanjäljen pienentäminen • paikallisen ja maailmanlaajuisen luonnon monimuotoisuuden suojelu Yhteiskuntavastuuseen liittyvissä sitoumuksissa tulee mainita: • työntekijöiden oikeuksien turvaaminen • turvallisen työympäristön ylläpitäminen • riskienhallinta ja toiminta kriisitilanteissa • korruption vastainen toiminta • lapsiin, teini-ikäisiin, naisiin, vähemmistöihin tai muihin haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin kohdistuva kaupallisen, seksuaalisen tai muun hyväksikäytön sekä kaikenlaisen häirinnän torjuminen • sitoutuminen kaikkien ihmisten tasa-arvoiseen kohteluun ja oikeuksiin • henkilöstön palkkaaminen kaikkiin työtehtäviin, myös johtoon (erityisesti paikallisyhteisön ja vähemmistöjen jäseniä), ilman ikään, rotuun, sukupuoleen, vammaisuuteen, sosioekonomiseen asemaan tms. liittyvää syrjintää.
--	---

	• koulutus, tiedottaminen ja tietoisuuden lisääminen • paikallisyhteisön tukeminen • osallistuminen alueelliseen kestäväan matkailun suunnitteluun ja kehittämiseen Suosittellemme, että vastuullisuussuunnitelma muotoillaan yhdessä henkilöstön kanssa ja siihen sisällytetään sekä johdon että henkilöstön näkemyksiä. Tavallisesti vastuullisuussuunnitelman allekirjoittaa yrityksen toimitusjohtaja. Valmistumisensa jälkeen vastuullisuussuunnitelman tulee olla koko henkilöstön saatavilla. Suosittellemme vahvasti, että kukin kohde muotoilee oman vastuullisuussuunnitelmansa. Jos kohde on osa kansallista tai kansainvälistä ketjua, ketjuun kuuluvilla yrityksillä voi kuitenkin olla yhteinen vastuullisuussuunnitelma. Auditoinnissa kohde esittelee vastuullisuussuunnitelmansa ja osoittaa, että se on henkilökunnan saatavilla. Auditoinnissa tarkastaa, että suunnitelma on alle 3 vuotta vanha ja sisältää yllä mainitut sitoumukset.
1.3 Kohteen on muotoillut vastuullisuustyölleen tavoitteet sekä niihin liittyvän vuosisuunnitelma. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Varmistaakseen, että vastuullisuussuunnitelma viedään käytäntöön, yrityksen tulee määrittää siihen liittyvät tavoitteet ja vuotuinen toimenpidesuunnitelma. Tavoitteet kuvaavat, miten vastuullisuussuunnitelmaa pyritään toteuttamaan seuraavien 1–3 vuoden aikana, ja vuosisuunnitelma niitä käytännön toimia, joilla yritys pyrkii asettamiinsa tavoitteisiin seuraavan vuoden aikana. Konkreettisten tavoitteiden ja toimenpiteiden tulee liittyä seuraaviin yritysten yhteiskuntavastuun osa-alueisiin: - ympäristövaikutukset - sosiokulttuurinen, taloudellinen ja laadullinen vastuullisuus - ihmisoikeudet ja terveys - riskien- ja kriisinhallinta Suosittellemme vahvasti, että vuotuiset tavoitteet ja toimintasuunnitelma muotoillaan yhdessä henkilöstön kanssa. Kohteella tulee olla vähintään 3 konkreettista vastuullisuustavoitetta toiminnan eri osa-alueilta. Suosittelemme, että tavoitteiden valinnassa hyödynnetään Green Key -kriteeristöä joko valitsemalla uusia, tavoiteltavia pistekriteereitä tai syventämällä sitoutumista jo täytettyjen kriteerien osalta. On tärkeää huomata, että Green Key -kohteen tulee täyttää vuodesta toiseen kasvava määrä pistekriteereitä.

	Tämän vuoksi jo toteutuneet tavoitteet eivät enää voi olla seuraavien vuosien toimintasuunnitelmassa. Jos kohde kuuluu suurempaan ketjuun, sen Green Key -vastuullisuustavoitteet ja -toimet voivat liittyä ketjun yhteisiin tavoitteisiin. Auditoinnissa käydään läpi yrityksen vastuullisuustavoitteet ja niihin liittyvä vuotuinen toimintasuunnitelma seuraaville 12 kuukaudelle sekä se, että ne ovat henkilöstön saatavilla. Lisäksi tarkistetaan, että suunnitelmassa on vähintään 3 konkreettista tavoitetta toiminnan ja vastuullisuuden eri osa-alueilta. Jatkohakemuksen yhteydessä tarkastellaan, miten edellisen vuoden tavoitteet on saavutettu ja mitä tavoitteita on kirjattu seuraavalle 12 kuukaudelle. Mikäli asetettuja tavoitteita ei ole voitu toteuttaa, keskustellaan siihen johtaneista syistä ja annetaan suosituksia korjaavista toimenpiteistä.
1.4 Kaikki Green Key:tä koskeva dokumentaatio on kerätty kansioksi. Kansio on Green Key:n edustajien saatavilla ja tarkastettavissa. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Green Key -työn seurattavuutta ja kokonaisuuden hahmottamista helpottaa, kun kaikki siihen liittyvä tärkeä dokumentaatio on saatavilla yhdessä paikassa. Green Key -kansio voi olla konkreettinen mappi, johon on liitetty kopiot kaikista tarvittavista asiakirjoista, tai sähköinen kansio esim. yrityksen intranetissä. Resurssien säästämiseksi suosittelemme, että kansio on elektronisessa muodossa. Jotta tieto olisi helposti löydettävissä, Green Key -kansio tulee järjestää kriteeristön lukujen mukaiseen järjestykseen ja sen sisältämät asiakirjat numeroida kriteeriä vastaavasti. Ympäristökansioon tulee liittää ainakin seuraavat dokumentit: - vastuullisuussuunnitelma - vuosittaiset vastuullisuustavoitteet - vastuullisuusviestinnän esimerkkejä (sisäinen ja ulkoinen viestintä) - mittaukset ja toimenpiteet - kokousten pöytäkirjat sekä työohjeet Auditoinnissa ympäristövastaava esittelee Green Key -kansion ja auditoija tarkastaa, että se täyttää edellä esitetyt vaatimukset.
1.5 Kohde tekee aktiivista yhteistyötä tärkeäksi	Lisätäkseen lähiympäristönsä ympäristötietoisuutta ja vahvistaakseen yhteistyökumppaneidensa ympäristöystävällisiä käytäntöjä kohde tekee aktiivista yhteistyötä sidosryhmiensä kanssa.

määrittelemiensä paikallisten sidosryhmien kanssa. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Yhteistyö keskittyy pääasiassa ympäristöasioihin (esim. paikallisen luonnon monimuotoisuuden tukeminen), mutta voi myös liittyä sosiaaliin, kulttuuriin, kasvatuksellisiin, taloudellisiin tai laadullisiin asioihin tai riskien- tai kriisinhallintaan, ihmisoikeuksiin tai terveyteen. Green Key kannustaa kohteitaan yhteistyöhön myös paikallisten historiallisten, arkeologisten, kulttuurillisten ja/tai hengellisesti tärkeiden kohteiden ja perinteiden suojelemiseksi. Sidosryhmiä voivat olla esim. kansalaisjärjestöt, paikallisviranomaiset, paikalliset asukkaat, koulut, tavarantoimittajat tai läheisiä suojelualueita hallinnoivat tahot. Esimerkkejä paikallisesta sidosryhmäyhteistyöstä ovat esim. koulujen ympäristökasvatustyön tukeminen, museoiden paikalliskulttuurihankkeet, yhteistyö paikallistuottajien kanssa (laajempi kuin vain tuotteiden ostaminen), paikallisyhteisön/alueellisen matkailuorganisaation kestävän matkailun suunnittelutyöhön osallistuminen, paikalliseen infrastruktuuriin ja yhteisön hyvinvointiin liittyvät kehityshankkeet (esim. jätehuolto). Jotta sidosryhmäyhteistyö täyttäisi kriteerin vaatimukset, sen tulee olla kahdensuuntaista ja hyödyntää molempia osapuolia. Hotelleilla ja leirintäalueilla tulee olla aktiivinen kumppanuus vähintään 2 paikallisen sidosryhmän kanssa, muilla kohdetyypeillä vähintään 1 paikallisen sidosryhmän kanssa. Auditoinnissa tarkastetaan, että kohde on tehnyt aktiivista yhteistyötä vähintään kohdetyypiltä vaaditun sidosryhmämäärän kanssa.
1.6 Kohde mittaa oman hiilijalanjälkensä hiilijalanjälkilaskuria käyttäen. (I) HH, SA, CHP	Kohteen tulee määrittää kasvihuonekaasupäästöjen lähteet ja käyttää energiankäytöstä ja muista lähteistä keräämäänsä tietoa vuotuisen hiilijalanjälkensä laskemiseen hiilijalanjälkilaskuria käyttäen. Hiilijalanjälki tulee ilmoittaa myös yövyttyä yötä/käytettyä huonetta/kävijää kohden. Päästövaihtelun seuraamiseksi laskuria tulee käyttää vähintään kerran vuodessa, tavoitteena hiilijalanjäljen pienentäminen. Käytetyn työkalun tulee: - olla tunnustetusti GHG-protokollan vaatimukset täyttävä - julkistaa käytetyt päästökertoimet ja päivittää niitä säännöllisesti, kun uutta tietoa kertyy - huomioida vähintään kaikki 1- ja 2-luokan päästöt, mielellään myös merkittävimmät 3-luokan päästöt - mahdollistaa tulosten tarkastelu myös luokittain, jotta voidaan asettaa päästöluokakohtaisia

	vähennystavoitteita Saatavilla olevien hiilijalanjälkilaskureiden tarkkuus vaihtelee. Yksi majoitussektorille kehitetyistä työkaluista on Hotel Carbon Management Initiative (HCMI)-työkalu, joka tuottaa arvion majoitusta tarjoavan yrityksen hiilijalanjäljestä. HCMI-työkalu löytyy kansainvälisiltä Green Key -sivuilta. Suomessa on kehitetty oma, matkailualalle suunnattu hiilijalanjälkilaskuri. Se julkistetaan vuoden 2022 aikana, tulee kattamaan 1-, 2- ja 3-luokan päästöt ja soveltuu myös muille kuin majoitussektorin kohteille. Auditoinnissa kohde esittelee käyttämänsä laskurin sekä sillä lasketun viimeisten 12 kk hiilijalanjälkensä.
PISTEKRITERIT	
1.6 Kohde mittaa oman hiilijalanjälkensä hiilijalanjälkilaskuria käyttäen. (G) CC, R, A	Kohteen tulee määrittää kasvihuonekaasupäästöjen lähteet ja käyttää energiankäytöstä ja muista lähteistä keräämäänsä tietoa vuotuisen hiilijalanjälkensä laskemiseen hiilijalanjälkilaskuria käyttäen. Hiilijalanjälki tulee ilmoittaa myös yövyttyä yötä/käytettyä huonetta/kävijää kohden. Päästövaihtelun seuraamiseksi laskuria tulee käyttää vähintään kerran vuodessa, tavoitteena hiilijalanjäljen pienentäminen. Käytetyn työkalun tulee: - olla tunnustetusti GHG-protokollan vaatimukset täyttävä - julkistaa käytetyt päästökertoimet ja päivittää niitä säännöllisesti, kun uutta tietoa kertyy - huomioida vähintään kaikki 1- ja 2-luokan päästöt, mielellään myöskin merkittävimmät 3-luokan päästöt - mahdollistaa tulosten tarkastelu myös luokittain, jotta voidaan asettaa päästöluokakohtaisia vähennystavoitteita Saatavilla olevien hiilijalanjälkilaskureiden tarkkuus vaihtelee. Yksi majoitussektorille kehitetyistä työkaluista on Hotel Carbon Management Initiative (HCMI)-työkalu, joka tuottaa arvion majoitusta tarjoavan yrityksen hiilijalanjäljestä. HCMI-työkalu löytyy kansainvälisiltä Green Key -sivuilta. Suomessa on kehitetty oma, matkailualalle suunnattu hiilijalanjälkilaskuri. Se julkistetaan vuoden 2022 aikana, tulee kattamaan 1-, 2- ja 3-luokan päästöt ja soveltuu myös muille kuin majoitussektorin kohteille. Auditoinnissa kohde esittelee käyttämänsä laskurin sekä sillä lasketun viimeisten 12 kk hiilijalanjälkensä.
1.7	Kohde muotoilee laskemansa hiilijalanjäljen perusteella vähennystavoitteen, jonka tulee olla vähintään 5 % vuodessa. Kohde määrittää toimet, joilla se pyrkii päästövähennyksiin, esim. vähentämällä energiankulutusta, lisäämällä ekotehokkuutta tai asentamalla uusiutuvan energian järjestelmiä.

Kohde asettaa tavoitteen pienentää hiilijalanjälkeään vähintään 5 % vuodessa. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Auditoinnissa kohde esittelee vähennystavoitteensa sekä toimet, joilla se pyrkii saavuttamaan ne. Nämä toimet voivat sisältyä kohdan 1.3 vuotuisiin ympäristötavoitteisiin.
1.8 Kohde on saavuttanut tavoitteensa pienentää hiilijalanjälkeään vähintään 5 % viimeisten 12 kk aikana. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Kohde on muotoillut laskemansa hiilijalanjäljen perusteella vähennystavoitteen, joka on vähintään 5 % vuodessa. Kohde on edellisten 12 kk aikana saavuttanut vähintään tavoitteen mukaisen vähennyksen hiilijalanjäljessään. Toteutunutta päästövähennystä laskettaessa käytetty laskuri on sama kuin alkuperäistä hiilijalanjälkeä laskettaessa. Auditoinnissa kohde esittelee käyttämänsä hiilijalanjälkilaskurin, edellisenä vuonna asettamansa vähennystavoitteen sekä viimeisten 12 kk aikana toteutuneet päästövähennykset.
1.9 Kohde kompensoi kaikki 1- ja 2-luokan kasvihuonekaasupäästönsä sertifioidun kompensatiorankkeiden kautta. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Sellaiset toiminnasta aiheutuvat päästöt, joita ei voida välttää, on mahdollista hyvittää ns. kompensointiohjelman kautta. Kompensointi tulee toteuttaa kansainvälisen, sertifioidun kompensointimekanismin tai muun kansainvälisen/kansallisen ohjelman kautta (esim. FEE:n hallinnoima Global Forest Fund). Päästöjen kompensointi puunistutusprojektien kautta voidaan toteuttaa paikallisesti kohteen lähellä tai muulla alueella. Istutettujen puulajien tulee aina tukea paikallista eläin- ja kasvilajistoa. Kohde kompensoi vuotuiset, vähintään 1- ja 2-luokan päästönsä hyödyntäen kansainvälistä, sertifioitua kompensointiohjelmaa tai muuta kansallista tai kansainvälistä ohjelmaa. Sertifioituja standardeja ovat mm.: - Verified Carbon Standard - Gold Standard - Plan Vivo. Täyttääkseen kriteerin kohteen tulee varmistaa, että: - Laskelmat sisältävät kaikki suorat ja epäsuorat 1- ja 2-luokkien päästöt - Kaikki käytetyt tiedot ja laskelmat kirjataan ylös ja säilytetään - Kohteella on päästöjen seuranta- ja vähennyssuunnitelma - Kaikki kasvihuonekaasujen päästöt kompensoidaan - riippumaton, kolmannen osapuolen auditoija tarkistaa ja vahvistaa yllä mainitut asiakirjat

	Auditoinnissa kohteen tulee esittää: a) laskelmat kaikista 1- ja 2-luokan suorista ja epäsuorista päästöistään b) ajantasainen päästövähennyssuunnitelma kyseiselle vuodelle c) tositteet tehdyistä kompensatiotoimista, jotka sisältävät tiedot kompensoiduista määristä ja sovelletuista hankkeista/standardeista d) esitettyjen tositteiden tulee olla ulkopuolisen, pätevän auditoijan vahvistamia
1.10 Kohde on sertifioidusti hiilineutraali. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Jotta kohde olisi hiilineutraali tietyllä ajanjaksolla, sen käyttämän kompensatiomekanismin tulee täyttää riippumattoman, kansainvälisesti tunnustetun standardin kuten PAS 2060 tai ISO 14021 vaatimukset. Täyttääkseen kriteerin kohteen tulee varmistaa, että - Hiilidioksidilaskelmat kattavat kaikki suorat ja epäsuorat 1-, 2- ja 3-luokkien päästöt - Kaikki käytetyt tiedot ja laskelmat kirjataan ylös ja säilytetään - Kohteella on päästöjen seuranta- ja vähennyssuunnitelma - Kaikki kasvihuonekaasujen päästöt kompensoidaan - riippumaton, kolmannen osapuolen auditoija tarkistaa ja vahvistaa yllä mainitut asiakirjat Auditoinnissa kohteen tulee esittää: a) laskelmat kaikista 1-, 2- ja 3-luokan suorista ja epäsuorista päästöistään b) ajantasainen päästövähennyssuunnitelma kyseiselle vuodelle c) tositteet tehdyistä kompensatiotoimista, jotka sisältävät tiedot kompensoiduista määristä sekä sovelletuista hankkeista ja standardeista Esitettyjen tositteiden tulee olla ulkopuolisen, pätevän auditoijan vahvistamia.
1.11 Kohde tarjoaa asiakkailleen mahdollisuuden kompensoida vierailunsa aiheuttamia päästöjä kansainvälisesti tunnustetun hiilensidontahankkeen avulla. (G)	Kohde tarjoaa asiakkailleen mahdollisuuden kompensoida vierailusta ja/tai kohteeseen matkustamisesta aiheutuneita päästöjä. Kun kohde on laskenut keskimääräisen yöpymistä/kävijää kohti lasketut päästönsä (ks. kriteeri 1.6), kohde tarjoaa vierailleen mahdollisuuden kompensoida käyntinsä/oleskelunsa päästöt. Kohde voi lisäksi tarjota asiakkailleen mahdollisuuden kompensoida kohteeseen matkustamisesta aiheutuneet päästöt.

HH, SA, CHP, CC, R, A	Kompensointi tulee toteuttaa kansainvälisen, sertifioidun (esim. Gold Standard) kompensointimekanismin tai muun kansainvälisen/kansallisen ohjelman kautta (esim. FEE:n hallinnoima Global Forest Fund). Kohde tarjoaa kompensointimahdollisuutta esittelemällä asiakkaille kompensointiohjelman ja tarjoamalla tietoa/linkin ohjelman omille internetsivuille. Kohde voi myös kerätä kompensointimaksut asiakkailta ja lähettää ne kompensointiohjelmalle. Kohde voi tarjota kompensointimahdollisuutta suoraan asiakkailleen tai matkanjärjestäjille/matkatoimistoille, joiden kautta asiakkaat ovat matkan varanneet. Auditoinnissa kohde esittelee, miten asiakkaille kerrotaan kompensointimahdollisuudesta.
-----------------------	---

2. HENKILÖKUNTA

PAKOLLISET PERUSKRITEERIT

2.1 Johto pitää henkilökunnan kanssa säännöllisesti kokouksia, joissa käydään läpi kohteen nykyinen ja tulevat ympäristöhankkeet. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Ympäristötietoisuuden lisäämiseksi on tärkeää, että johto, ympäristövastaava ja/tai ympäristötyöryhmä varmistavat tiedonkulun henkilökunnalle kohteen ympäristö- ja vastuullisuustyötä koskeissa asioissa. Johdon tulee järjestää 1–3 vuosittaista tapaamista, joissa henkilökunnalle kerrotaan kohteen vastuullisuustyöstä. Kokouksia suunniteltaessa huomioidaan, että mahdollisimman laaja joukko henkilöstön edustajia pääsee osallistumaan. Kokousten tarkoitus on lisätä henkilökunnan tietoisuutta ja ymmärrystä omasta roolistaan ja vaikuttamismahdollisuuksistaan. Niiden seurauksena henkilökunta osaa myös paremmin vastata asiakkaiden aihepiiriin liittyviin kysymyksiin. Kokouksissa henkilökuntaa ei ainoastaan informoida kohteen ympäristö-/vastuullisuustyöstä, vaan sillä on myös mahdollisuus ehdottaa ja ideoida. Eri osastojen kokemus ja kehitysideat on tärkeää kerätä kehitystyöhön mukaan. Henkilökunnalle kerrotaan ympäristövaikutusten hallinnasta (aihepiireinä esim. vesi, energia, jäte, siivous, elintarvikkeet), kiertotalousajattelun perusteista ja muista vastuullisuusasioista (esim. paikallinen luonnon monimuotoisuus), mutta myös asiakkaiden, henkilökunnan, tavarantoimittajien ja paikallisyhteisön tietoisuuden kasvattamisesta. Henkilökunnalle tulee myös kertoa Green Key:stä. Kriteeri koskee sekä yrityksen kanssa suorassa työsuhteessa olevia että alihankkijayritysten työntekijöitä, jotka työskentelevät kohteessa. Auditoinnissa kohde esittää muistiinpanot, pöytäkirjat tai muu selvitys henkilökunnalle pidetyistä kokouksista, joissa vastuullisuusasioita on käsitelty. Esitetyistä asiakirjoista tulee käydä ilmi osallistujat ja aihepiirit, joita kokouksissa on käsitelty. Jos kohde auditoidaan ensimmäistä kertaa, sen tulee esittää suunnitelma henkilökunnan osallistamisesta. Mikäli kohteessa työskentelee alle 5 henkilöä, voidaan tieto pidetyistä kokouksista antaa myös suullisesti. Auditoinnissa voi myös haastatella henkilökuntaa selvittääkseen, ovatko he tietoisia kohteen ympäristötyöstä.
---	--

2.2 Ympäristövastaava osallistuu säännöllisesti johdon kokouksiin esitelläkseen yrityksen ympäristötoimenpiteiden tilanteen ja kehittymisen. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Mikäli ympäristövastaava ei kuulu yrityksen johtoon, johdon tulee kutsua hänet säännöllisesti kokouksiinsa. Kokoukset ovat tärkeitä, jotta johdolla on ajantasainen tieto, se pysyy osallisena ja voi tukea ympäristövastaavaa kohteen ympäristötyössä. Pienemmissä yrityksissä johdon ja ympäristövastaavan sekä henkilökunnan kokoukset voidaan yhdistää. Johdon ja ympäristövastaavan kokouksia pidetään tavallisesti ainakin 1–3 kertaa vuodessa. Auditoinnissa esitellään muistiinpanot/pöytäkirjat/muu selvitys johdon ja ympäristövastaavan välisistä kokouksista. Muistiinpanoista tulee käydä ilmi osallistujat ja käsitellyt vastuullisuuteen/ympäristöasioihin liittyvät aiheet. Jos kohde auditoidaan ensimmäistä kertaa, sen tulee esittää suunnitelma näistä kokouksista.
2.3 Kaikki henkilökunnan jäsenet saavat vuosittain koulutusta omaan työhönsä liittyvissä ympäristö- ja vastuullisuusasioissa. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	On tärkeää, että henkilöstön jäsenet saavat koulutusta omaan työnkuvaansa liittyvissä ympäristö- ja vastuullisuusasioissa. Koulutuksen avulla voidaan määritellä ja ottaa käyttöön soveltuvia ja käyttökelpoisia ratkaisuja. Koulutuksen tulee keskittyä käytännön toimiin, joilla henkilöstö voi vaikuttaa oman työnsä kautta kohteen ympäristövaikutuksiin ja vastuullisuustyöhön. Kriteeri koskee kaikkia henkilökunnan jäseniä, jotka työskentelevät yrityksessä yhtäjaksoisesti vähintään 4 viikkoa. Koulutus voi olla sisäistä tai ulkoista. Ulkoinen koulutus voidaan toteuttaa konsulttien, asiantuntijoiden, oppaiden tai tuotevalmistajien avulla, ja menetelminä voidaan käyttää opintomatkoja, osallistumista webinaareihin tai muihin verkkokursseihin, verkostoihin tms. Myös Green Key:n järjestämät webinaarit voivat toimia koulutuksen ja verkostoitumisen apuna. Kohteet, jotka ovat osa kansallista tai kansainvälistä ketjua, saavat usein ympäristö- ja vastuullisuuskoulutusta ketjulta. Sisäistä koulutusta voi järjestää kohteen ympäristövastaava/ympäristötyöryhmä, ja sen painopisteen tulee olla niissä käytännön toimissa, joilla työntekijä voi itse auttaa kohdetta toteuttamaan omia ympäristötavoitteitaan. Koulutus voidaan järjestää yksittäiselle työntekijälle tai esim. jonkin toiminnan osa-alueen henkilökunnalle yhdessä. Koulutuksen lisäksi kohde voi järjestää muita vastuullisuustyöhön kannustavia hankkeita kuten henkilökunnan kilpailuja/palkkiojärjestelmiä.

	Kaikkien henkilökunnan jäsenten tulee osallistua vuosittain 1–3 ympäristöasioita käsittelevään koulutukseen. Uusien työntekijöiden tulee saada ympäristökoulutusta ensimmäisen työskentelykuukautensa aikana. Suositlemme vahvasti, että myös kohteessa alihankkijoiden kautta vakituisesti työskenteleville työntekijöille järjestetään sama koulutus. Auditoinnissa esitellään yhteenveto henkilökunnalle viimeisten 12 kk aikana järjestetystä ympäristökoulutuksesta, sen sisällöstä ja siihen osallistuneista henkilöistä. Auditoinnissa voi myös haastatella henkilökunnan jäseniä auditointikierroksen aikana varmistaakseen, että he ovat saaneet työhönsä liittyvää ympäristökoulutusta. Jos kohde auditoidaan ensimmäistä kertaa, sen tulee esittää suunnitelma koulutuksista.
2.4 Huonesiivoushenkilökunta tietää ja hyväksyy kohteen toimitavan koskien liinavaatteiden ja pyyhkeiden vaihtoa. (I) HH, SA, CHP	Huonesiivoushenkilökunnan tulee ymmärtää ja hyväksyä liinavaatteiden ja pyyhkeiden vaihtoväliä koskeva toimintamalli. Sen lisäksi, että asiakkaille tarjotaan mahdollisuus käyttää liinavaatteita ja pyyhkeitä useamman yön ajan, myös henkilökunnan tulee hyväksyä tämä menettelytapa. Mikäli henkilökunta ei noudata sitä, aiheutuu tarpeettomia kuluja ja ympäristövaikutuksia. Jos asiakkaat huomaavat asian, se voi heikentää yrityksen ja Green Key:n uskottavuutta. Tämän vuoksi liinavaatteiden ja pyyhkeiden vaihtovälin tulee sisältyä huonesiivoushenkilökunnan perehdytykseen. Henkilökunnalla tulee olla työohje asiaa koskien, ja henkilökunnan tulee noudattaa sitä. Mikäli huonesiivouksesta huolehtii alihankkijayritys, sopimukseen tulee sisältyä henkilökunnan perehdytys liinavaatteiden ja pyyhkeiden vaihtoväliin. Auditoinnissa tarkastetaan, että lakanoiden ja pyyhkeiden vaihtoa koskevat toimintamallit on sisällytetty huonesiivoushenkilökunnan työohjeeseen ja perehdytykseen.
2.5 Henkilökunnan tiloissa tai muuten henkilökunnan helposti nähtävillä on tietoa vastuullisista toimintatavoista. (I)	Ympäristövaikutusten ja kustannusten pienentämiseksi henkilökunnan tiloissa on esillä kylttejä/infomateriaalia, joilla muistutetaan yrityksen vastuullisuustyöhön liittyvistä hankkeista. Kylteillä/muulla ohjeistuksella kannustetaan henkilökuntaa säästämään resursseja (esim. valojen sammuttaminen, hanojen sulkeminen, paperin säästäminen jne.), vähentämään/kierrättämään syntyvää jätettä, ja käyttämään koneita ja laitteita ekotehokkaasti (esim. pyykin- ja astianpesukoneet, imurit jne.) Ohjeistus voi myös liittyä

HH, CHP, CC, R, A	paikallisen luonnon monimuotoisuuden ylläpitämiseen tai muun vastuullisuuden osa-alueen huomioimiseen. Henkilökunnan tietoisuutta voidaan lisätä mm. ilmoitustaulujen, muistilappujen, tarrojen, uutiskirjeiden, näytönsäästäjien tai sähköisen viestinnän kautta. Riippuen viestistä sen kohderyhmänä voi olla joko koko henkilökunta, jokin osasto tai yksittäinen työntekijä. Auditointikierroksella tarkistetaan, että henkilökunnan tiloissa on ohjeistusta koskien yrityksen vastuullisuustavoitteita.
PISTEKRITERIT	
2.6 Kohde tarjoaa henkilökunnalleen mahdollisuuden arvioida kohteen vastuullisuustyötä. (G) HH, CHP, CC, R, A	Jotta koko henkilökunnalla olisi mahdollisuus osallistua kohteen ympäristötyöhön johto kerää aktiivisesti henkilökunnan ideoita, ajatuksia ja palautetta ympäristötyön kehittämiseksi. Henkilökunnalla on mahdollisuus pohtia kriittisesti oman työnsä tai kohteen ympäristövaikutuksia ja tehdä parannusehdotuksia. Tämä voidaan tehdä toteuttamalla säännöllisiä henkilökuntakyselyitä ja palautekeskusteluja tai aloitelaatikon kautta. Palautetta tulee voida antaa nimettömänä. Auditoinnissa kohde esittelee menetelmän, jolla se kerää henkilökunnalta palautetta ja ideoita.
2.7 Kohde kannustaa henkilökuntaansa käyttämään ympäristöystävällisiä kulkuvälineitä työmatkaliikenteessään. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Pienentääkseen liikenteen aiheuttamaa ympäristökuormitusta ja kohentaakseen henkilöstönsä hyvinvointia kohde kannustaa henkilöstöään käyttämään ympäristöystävällisiä kulkumuotoja työmatkaliikenteessään. Ympäristöystävällisiksi kulkuvälineiksi katsotaan tässä yhteydessä julkiset kulkuvälineet (linja-auto, juna, raitiovaunu, lautta jne.), sähköllä tai 100 % uusiutuvilla polttoaineella kulkevat ajoneuvot, kimpampakyydit, henkilökunnan yhteiskuljetukset jne. Täyttääkseen kriteerin kohteen tulee kannustaa kirjallisesti tai suullisesti henkilökuntaansa valitsemaan ympäristöystävällisiä kulkuneuvoja työmatkaliikenteessä. Lisäksi kohteen tulee antaa konkreettista tukea kulkumuodon valintaan: Kohde voi esim. tarjota turvallisen tilan polkupyörien säilyttämiseen ja suihkutilan työmatkapyöräilijöille, sähköautojen latauspisteen, taloudellista tukea julkisen liikenteen lippukuluihin tai sähköautojen pysäköinti- ja latauskuluihin, ilmaista yhteiskuljetusta tms. Auditoinnissa kohde esittelee toimintatavan, jolla se on kannustanut henkilökuntaansa ympäristöystävällisen liikuntavälineen valintaan työmatkaliikenteessä viimeisten 12 kk aikana. Auditointikierroksella varmistetaan, että

	kohde on ryhtynyt asiassa konkreettisiin toimiin.
2.8 Kohde tarjoaa henkilökunnalleen ilmaisia/tuettuja liikuntamahdollisuuksia/-tiloja työajalla/ työajan jälkeen. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Lisätäkseen henkilökuntansa hyvinvointia ja vähentääkseen sairaspöissaoloja kohde kannustaa henkilökuntaansa aktiiviseen, liikkuvaan elämäntapaan. Kannustaminen voi tapahtua tarjoamalla ilmaisia/tuettuja liikuntaohjelmia tai tiloja/välineitä, joita henkilökunta saa maksutta käyttää. Liikunta voi tapahtua työajan ulkopuolella, mutta Green Key kannustaa tarjoamaan ohjattuja liikuntahetkiä myös työajalla. Mahdollisuus voidaan tarjota kohteen alueella tai ulkopuolisen palveluntarjoajan tiloissa. Täyttäkseen kriteerin kohteen tulee olla tarjonnut henkilökunnalleen viikoittaisia liikuntamahdollisuuksia vähintään viimeisten 6 kk ajan. Liikuntamahdollisuuksien tulee olla koko vakituksen henkilökunnan käytettävissä. Auditoinnissa kohde esittelee toimintatavan, jolla se on tukenut työntekijöidensä liikuntaharrastusta vähintään viimeisten 6 kuukauden ajan.

3. ASIAKASViestintä

PAKOLLISET PERUSKRITEERIT

3.1 Green Key -sertifikaatin ja -kyltin tulee olla esillä näkyvällä paikalla. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Kohteen tulee sijoittaa Green Key -kyltti näkyvälle paikalle sisäänkäynnin läheisyyteen ja sertifikaatti vastaanottoon näkyvälle paikalle. Hyvä esillepano auttaa saamaan kohteen ympäristötyölle näkyvyyttä ja tukee myös markkinointia. Green Key -merkin näkyminen on jo itsessään osa kohteen ympäristökasvatustyötä, jossa asiakkaiden kiinnostus ympäristönäkökulmia kohtaan kasvaa. Kohde voi tilata lisäkappaleita kyltistä ja sertifikaatista ja sijoittaa niitä muihin strategisesti tärkeisiin paikkoihin (esim. ilmoitustaululle tai henkilökunnan taukotilaan). Saatavana on myös Green Key-lippuja. Auditoinnissa tarkastetaan, että Green Key -kyltti ja -sertifikaatti ovat esillä. Mikäli kohde hakee sertifikaattia ensimmäistä kertaa, sen tulee esittää suunnitelma paikasta, johon kyltti ja sertifikaatti sijoitetaan.
3.2 Tietoa Green Key:stä tulee olla asiakkaiden helposti saatavissa näkyvällä	Kohteessa vierailevien asiakkaiden tulee saada helposti tietoa Green Key-sertifikaatin vaatimuksista.

paikalla. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Tietoa voi olla näkyvällä paikalla yhteisissä tiloissa ilmoitustaululla, TV-ruuduilla, vastaanotossa, kansiossa/TV-ruuduilla majoitus- tai kokoustiloissa tai esim. kohteen puhelinsovelluksessa. Tiedon yhteydessä tulee näkyä brändiohjeistuksen mukainen Green Key -logo. Auditoinnissa tarkistetaan, että tietoa Green Key:stä on saatavilla näkyvällä paikalla yleisissä /kokous-/majoitustiloissa. Mikäli kohde hakee Green Key:tä ensimmäisen kerran, tulee esittää suunnitelma siitä, missä tietoa Green Key:stä tullaan jakamaan. Auditoinnissa tarkastetaan, että annettu tieto on ajantasaista, selkeää ja helpotajista.
3.3 Kohteen www-sivuilla tulee olla tietoa Green Key:stä ja ympäristöasioista. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Kohteen verkkosivuilla tulee olla tieto siitä, että kohde on Green Key -sertifioitu sekä lyhyt Green Key:n ja kohteen ympäristötyön esittely. Tekstin lisäksi sivuilla tulee olla virallinen Green Key -logo sekä linkki Green Key:n kansalliselle ja kansainväliselle sivustolle. Tieto voidaan esittää kohteen omaa visuaalista brändi-ilmettä mukaillen. Nettisivujen lisäksi suositellaan, että kohde kertoo Green Key:stä ja ympäristötyöstään myös sosiaalisen median kanavissaan. Ympäristötyöstä viestiminen auttaa tavoittamaan paitsi nykyisiä, myös uusia ympäristötyöstä kiinnostuneita asiakkaita. Samalla se lisää asiakkaiden ympäristötietoisuutta ja motivoi mukaan ympäristötyöhön. Auditoinnissa tarkastetaan, että kohteen www-sivuilla on tietoa Green Key:stä ja kohteen ympäristötyöstä. Mikäli kohde hakee Green Key:tä ensimmäistä kertaa, esitellään suunnitelma siitä, miten tietoa tullaan jakamaan verkkosivuilla. Tiedon tulee olla ajan tasaista, selkeää ja helposti ymmärrettävää.
3.4 Kohde kertoo asiakkaille ympäristötyöstään ja innostaa heitä osallistumaan siihen. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	On tärkeää, että kohde kertoo asiakkailleen omista ympäristöteoistaan yleisten tilojen, kokoustilojen ja majoitushuoneiden infotaulujen/TV-näyttöjen/puhelinsovelluksen kautta. Asiakkaita on hyvä myös kannustaa osallistumaan kohteen ympäristötyöhön vierailunsa aikana esim. säästämällä vettä ja energiaa tai vähentämällä/kierrättämällä jätettä. Osallistaminen voi myös liittyä luonnon monimuotoisuuden suojeluun tai paikallisten kestävän kehityksen hankkeiden tukemiseen. Asiakkaat voi ohjata myös yksityiskohtaisemman ympäristötiedon luokse. Voitte viestiä kohteen ympäristötoiminnasta esim. yleisellä ”ekopisteellä”, sähköisissä infotauluissa tai hotellihuoneen perehdytyskansioissa ja tv-ruuduilla. Voitte kannustaa asiakkaita myös laajemmin kestävämpien elämäntapojen omaksumiseen.

	Auditoinnissa tarkistetaan, että tietoa kohteen ympäristötyöstä on asiakkaiden saatavilla heidän vierailunsa aikana, ja että asiakkaita kannustetaan osallistumaan kohteen ympäristötyöhön. Mikäli kohde hakee Green Key -sertifikaattia ensimmäistä kertaa, esitellään suunnitelma siitä, miten tietoa tuodaan kohteessa vierailevien asiakkaiden saataville. Asiakkaille annetun tiedon tulee olla selkeää, paikkansa pitävää ja helposti ymmärrettävää.
3.5 Vastaanotossa ja tarjoilutehtävissä työskentelevä henkilökunta osaa kertoa asiakkaille Green Key:stä sekä kohteen ympäristöhankkeista. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Koska Green Key -kyltin ja -sertifikaatin tulee olla näkyvällä paikalla ja kohteen tulee kertoa muutenkin ympäristötyöstään, asiakkaat saattavat haluta lisätietoa Green Key:stä. Tämän vuoksi vastaanotossa, tarjoilutehtävissä ja muissa asiakaspalvelutehtävissä työskentelevien henkilöiden on tärkeää osata kertoa Green Key:stä ja kohteen tärkeimmistä ympäristö- ja vastuullisuustyöstä. Auditoinnissa kohteen vastaanotossa ja/tai muissa asiakaspalvelutehtävissä toimivilta henkilöiltä kysytään perustietoja Green Key:stä ja kohteen ympäristötyöstä. Kysymyksillä varmistetaan, että asiakkaille osataan antaa selkeää, paikkansa pitävää ja helppotajuista tietoa.
3.6 Kohde neuvoo ja kannustaa asiakkaita kestävien liikkumismuotojen käyttöön. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Yksityisautoilun vähentäminen on tärkeä tapa vähentää matkustamisen aiheuttamia ympäristövaikutuksia. Tämän vuoksi kohteen tulee kannustaa asiakkaita vaihtoehtoisten liikennevälineiden käyttöön siellä, missä se on mahdollista. Vaihtoehtoisia liikennevälineitä voivat olla esim.: • paikalliset julkisen liikenteen kulkumuodot (linja-auto, juna, metro, raitiovaunu, lautta ym.) • kimpptaksit • taksiyhtiöt, jotka käyttävät sähköautoja tai ovat sitoutuneet ympäristöystävällisen polttoaineen käyttöön • kohteen itse järjestämät liityntäkuljetukset • muut tavat liikkua kohteessa, kuten pyöräily tai kävely Vastaanotossa työskentelevien tulee pystyä kertomaan, miten kohteeseen ja lähiympäristön tärkeimpiin vierailukohteisiin pääsee ilman omaa autoa/taksia tai mistä tämä tieto on saatavilla. Lisäksi sähköautoa käyttäville asiakkaille tulee pystyä kertomaan, missä niitä voi ladata.

	Auditoinnissa varmistetaan, että julkisen liikenteen aikataulut ja mahdolliset reittioppaat ovat asiakkaiden helposti saatavilla joko paperisena tai sähköisenä. Vastaanotto osaa neuvoa asiakasta vaihtoehtoisten liikennevälineiden käytössä. Tarjotun tiedon tulee olla ajantasaista, selkeää ja helppotajuista.
PISTEKRITERIT	
3.7 Kohde tarjoaa asiakkailleen mahdollisuuden arvioida kohteen toimintaa, mukaan lukien vastuullisuustoimia. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Systemaattisesti kerätty asiakaspalaute auttaa kehittämään ympäristötyötä ja voi tuoda esille mitkä asiat ovat asiakkaille ympäristökysymyksissä tärkeitä. Palaute voi kertoa myös, kuinka tärkeänä vieraat pitävät kohteen tekemää ympäristötyötä ja miten he arvioivat omia mahdollisuuksiaan osallistua siihen. Ympäristötyön arviointi on osa asiakkaan kokonaiskokemusta. Kriteeri edellyttää, että kohteella on systemaattinen menettelytapa palautteen keräämiseen, käsittelyyn ja niistä johdettaviin toimenpiteisiin. Auditoinnissa kohde esittää arviointilomakkeen sekä sen, miten palautteisiin reagoidaan.
3.8 Kohde on tehnyt näkyvän markkinointi- tai tiedotuskampanjan koskien ympäristöasioita edellisten 12 kk aikana. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Päivittäisen vastuullisuusviestintänsä lisäksi kohde voi toteuttaa myös erillisiä kampanjoita, joilla pyritään aktivoimaan asiakkaita tai sidosryhmiä ympäristötekoihin. Täyttääkseen kriteerin kampanjan tulee erottua kohteen jokapäiväisestä vastuullisuusviestinnästä, kestää vähintään 2 viikkoa ja kiinnittää huomiota toimintaan, johon kohderyhmä voi itse vaikuttaa. Kampanja voidaan suunnata asiakkaille, tavarantoimittajille tai muille sidosryhmille, ja sen tulee olla näkyvä ja aktiivisiin toimiin kannustava. Auditoinnissa kohde esittelee kampanjansa, sen kohderyhmän ja saavutetut tulokset.
3.9 Ympäristö- ja vastuullisuusviestintä on sisällytetty yrityksen viestinnän vuosisuunnitelmaan. Suunnitelmassa on huomioitu eri kohderyhmät. (G)	Vastuullisuustyö on kiinteä osa kohteen liiketoimintaa ja viestintää. Nostaakseen asiakkaidensa ja sidosryhmiensä ympäristötietoisuutta ja osallistaakseen heitä vastuullisuustyöhön kohteen tulee suunnitella vastuullisuusviestintänsä etukäteen ja nimetä sen pääkohderyhmät. Eri kohderyhmiä voivat olla esimerkiksi kokousvieraat, vapaa-ajanmatkustajat, työmatkustajat, lapsiperheet, kanta-asiakkaat tms. Kun kohderyhmät on määritelty, voidaan viestintä suunnitella paremmin kohderyhmän tarpeita ja mieltymyksiä vastaavaksi. Auditoinnissa kohde esittelee viestintäsuunnitelmansa tai sen osan, jossa käsitellään ympäristöviestintää. Suunnitelmassa tulee olla käsiteltynä viestintäkanavat, viestinnän kohderyhmät, viestintätoimien ajoitus ja ympäristöviestinnän keskeinen sanoma.

HH, SA, CHP, CC, R, A	
3.10 Kohde palkitsee asiakkaitaan ympäristöteosta. (G)	Hyvä tapa kannustaa asiakkaita tekemään ympäristöystävällisiä valintoja on palkita heitä niistä tuotteella, palvelulla, alennuksella tai muulla huomionosoituksella. Kannustettavia valintoja voivat olla vaikkapa pyöränlainaus tai -vuokraus, kohteeseen saapuminen julkisilla kulkuvälineillä, kasvisruoan valinta tai pyyntö jättää huone siivoamatta useamman yön oleskelun aikana.
HH, SA, CHP, CC, R, A	Täyttääkseen kriteerin kohteen tulee huomioida asiakkaan valinnat ja palkita ympäristöystävälliset teot. Palkintona voi olla esim. lahjakortti/alennuskuponki huonesiivouksesta kieltäytyvälle, ilmainen kahvi kasvisruoan valinneelle tai vaikkapa jäätelöpuikko ympäristöteon tehneelle lapselle. Auditoinnissa kohde esittelee käytännöt, joilla asiakkaita palkitaan ympäristöteosta.

4. VESI

PAKOLLISET PERUSKRITEERIT

4.1 Veden kokonaiskulutusta seurataan vähintään kuukausitasolla. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Pienentääkseen ympäristökuormitustaan yrityksen tulee seurata vedenkulutustaan vähintään kuukausitasolla. Seuranta antaa arvokasta tietoa ympäristökuormituksesta ja auttaa havaitsemaan mahdollisia kulutuspiikkejä. Vedenkulutusta tulee seurata myös suhteutettuna asiakasmääriin. Mikäli vesi tulee omasta kaivosta, sitä tulee käyttää kestävästi niin, ettei ympäristölle tai paikalliselle vedensaannille aiheudu haittaa. Kerättyä tietoa tulee seurata ja käyttää aktiivisesti pitäen tavoitteena vedenkulutuksen vähentämistä. Kannustamme seuraamaan vedenkulutusta useammin kuin kuukausitasolla, koska täten saadaan yksityiskohtaisempaa tietoa. Mikäli kohteen vedenkulutus äkillisesti kohoaa, kohteella on toimintatapa, jolla syyt selvitetään ja mahdollisiin korjaaviin toimiin ryhdytään. Auditoinnissa kohde osaa kertoa raportoinnista ja seurannasta sekä toimintamenetelmistään yllättävien kulutuspiikkien havaitsemiseen ja mahdollisista korjaustoimenpiteistä. Mikäli vesi tulee omasta kaivosta, kohde esittelee toimintatavan, jolla varmistetaan, ettei paikallisia vesivaroja käytetä liikaa.
4.2 Uudet wc-istuimet on varustettu kaksoishuuhtelulla: 3/6 litraa. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Vedenkulutuksen pienentämiseksi kohteen viimeisten 12 kk aikana hankkimien WC-istuinien tulee olla varustettu kaksoishuuhtelulla. Vaihtoehtoisesti voidaan hyväksyä myös äskettäin hankitut, ilman kaksoishuuhtelua olevat WC-istuimet, joiden huuhtelumäärä on korkeintaan 4,5 litraa. Kriteeri koskee kaikkia viimeisen 12 kk aikana hankittuja WC-istuinta hotellihuoneissa, yleisissä tiloissa ja henkilökunnan tiloissa. Auditoinnissa kohde esittää hankintatositteet WC-istuinista, jotka on hankittu viimeisten 12 kk aikana. Tositteista tulee käydä ilmi, että istuimissa on kaksoishuuhtelu. Auditointikierroksella varmistetaan, että kohteen WC-tiloissa on kaksoishuuhteluistuimia.

4.3. Henkilökunnalla on toimintatapa, jolla varmistetaan säännöllisesti, etteivät vesihanat, wc-säiliöt tai uima-altaat vuoda. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Vettä tiputtavat tai vuotavat hanat, wc-istuimet ja uima-altaat tuhlaavat vettä ja aiheuttavat näin sekä ympäristörastitusta että ylimääräisiä kustannuksia. Pitkään jatkuvat pienetkin vuodot voivat lisätä kohteen vedenkulutusta huomattavasti. Tämän vuoksi kohteella tulee olla toimintatapa vuotojen havaitsemiseen, raportoimiseen ja korjaamiseen. Uima-altaiden vuotojen havaitseminen voi tapahtua silmämääräisesti, mutta suositeltavampaa on asentaa erillinen vesimittari tai vuotojenhavaintojärjestelmä. Mikäli seuranta tehdään silmämääräisesti, suosittelemme vahvasti sen tekemistä päivittäin. Auditoinnissa kohde esittää henkilökunnan toimintaohjeet vuotavien hanojen, wc-säiliöiden ja uima-altaiden tunnistamiseen ja huoltoon. Auditointikierroksella tarkistetaan, ettei vuotoja ole silmämääräisesti havaittavissa.
4.4 Vähintään 90 %:ssa suihkuista virtaama on max. 9 l/min. (I) HH, SA, CHP	Ympäristövaikutusten pienentämiseksi ja kustannusten hallitsemiseksi vedenvirtaama vähintään 90 % majoitustilojen, yleisten tilojen ja henkilökunnan tilojen suihkuista ei saa ylittää 9 l/min. Monissa tapauksissa vedenvirtaamaa voidaan pienentää vielä tästäkin ilman, että asiakkaiden käyttömukavuus vaarantuu. Kriteeri koskee sekä suihkuja että sadesuihkuja. Suihkuhanoihin liitetyt kylpyammeiden hanat tai bideesuihkut eivät kuulu kriteerin piiriin. Mikäli suihkujen hanoissa on ns. ekonappi, huomioidaan virtaama ekonapin rajoittamalla maksimivirtaamalla. Auditoinnissa mitataan suihkun vedenvirtaama 2–5 erityyppisestä/eri paikassa sijaitsevasta majoitushuoneesta tai muusta tilasta.
4.5 Vähintään 90 %:ssa käsienpesuhanoista virtaama on max. 8 l/min. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Ympäristövaikutusten pienentämiseksi ja kustannusten hallitsemiseksi vedenvirtaama vähintään 90 % majoitustilojen, yleisten tilojen ja henkilökunnan tilojen käsienpesuhanoista ei saa ylittää 8 l/min. Monissa tapauksissa vedenvirtaamaa voidaan pienentää vielä tästäkin ilman, että asiakkaiden käyttömukavuus vaarantuu. Mikäli hanoissa on ns. ekonappi, huomioidaan virtaama ekonapin rajoittamalla maksimivirtaamalla. Auditoinnissa mitataan käsienpesuhanojen vedenvirtaama 2–5 erityyppisestä/eri paikassa sijaitsevasta majoitushuoneesta tai muusta tilasta.
4.6 Pisuaarit on varustettu	Vedettömillä pisuaareilla voidaan säästää merkittävä määrä vettä ja kustannuksia vuosittain. Vettä säästävillä pisuaareilla tarkoitetaan painonapilla toimivia pisuaareja, joiden vedenkulutus on max. 3 l/huuhtelu.

sensoreilla, ne ovat vettä säästäviä tai vedettömiä. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Auditoinnissa tiedot pisuaarien vedenkäytöstä tai vedettömyydestä ovat auditoijan saatavilla.
4.7 Uudet astianpesukoneet ovat vettä säästäviä laitteita, joissa vedenkulutus on max 3,5 l/kori. (I) HH, CHP, CC, R, A	Ympäristövaikutusten pienentämiseksi ja kustannusten hallitsemiseksi viimeisten 12 kk aikana hankittujen, ammattikäyttöön tarkoitettujen astianpesukoneiden vedenkulutus ei saa ylittää 3,5 litraa/kori. Kriteeri ei koske asiakaskäyttöön tarkoitettuja astianpesukoneita tai kohteita, joissa ei ole ammattikeittiötä. Auditoinnissa tarkastetaan tekniset tiedot viimeisten 12 kk aikana hankittujen astianpesukoneiden vedenkulutuksesta.
4.8 Kaikki jätevesi puhdistetaan. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Kohteen ympäristövaikutusten pienentämiseksi kaikki sen tuottama jätevesi tulee puhdistaa ja käsitellä lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Kohde voi olla liittynään kunnalliseen jätevesijärjestelmään tai huolehtia jätevetensä puhdistamisesta itse. Puhdistettu jätevesi tulee pyrkiä käyttämään uudelleen, mikäli se on mahdollista turvallisesti. Auditoinnissa kohde esittelee, miten se huolehtii jätevetensä puhdistamisesta. Mikäli kohde ei ole liittynään kunnalliseen jätevesijärjestelmään, sen tulee esitellä jätevedenpuhdistusjärjestelmänsä tai esittää sitä koskeva ympäristölupa (mikäli kohteen asukasvastineluku on yli 100). Auditointikierroksella kirjataan ylös mahdollisesti havaitut poikkeamat.
4.9 Uudet astianpesu- ja pyykinpesukoneet ovat ammattikäyttöön tarkoitettuja laitteita. (I) HH, CHP, CC, R, A	Kotitalouskäyttöön tarkoitetut pesu- ja astianpesukoneet kuluttavat paljon käytettynä enemmän energiaa ja vettä kuin ammattikäyttöön tarkoitetut tunneli- ja kupukoneet. Kohteen ympäristövaikutusten pienentämiseksi ja kustannusten säästämiseksi kotitalouskoneiden käyttöä matkailuyrityksissä on syytä välttää. Tämän vuoksi kaikkien viimeisten 12 kk aikana hankittujen pesu- ja astianpesukoneiden tulee olla ammattikäyttöön tarkoitettuja. Niissä tapauksissa, joissa pesu- ja astianpesukoneiden käyttötarve on hyvin pieni, voi kuitenkin olla perusteltua jatkaa kotitalouskäyttöön tarkoitettujen laitteiden käyttöä. Myös asiakkaiden käyttöön tarkoitetut laitteet jäävät tämän kriteerin ulkopuolelle.

	Auditoinnissa kohde osoittaa hankintatositteilla/laitteiden teknisillä tiedoilla, että sen viimeisten 12 kk aikana hankkimat pesu- ja astianpesukoneet eivät ole kotitalouskäyttöön tarkoitettuja laitteita. Auditointikierroksella tarkistetaan, että käytössä olevat laitteet ovat ammattikäyttöön tarkoitettuja.
4.10 Valmistuskeittiöön on asennettu rasvankerääjä. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Hyvin toimivat rasvankerääjät ammattikeittiön pesualtaissa pienentävät veden- ja kemikaalien tarvetta ja siten toiminnan ympäristövaikutuksia ja kustannuksia. Jotta ruuanvalmistuksessa käytetty rasva ei tuki poistoviemäreitä, tulee astioiden huuhteluun käytetyissä pesualtaissa olla rasvankerääjät, jotka tyhjennetään säännöllisesti. Tämä kriteeri ei koske kohteita, joissa ei ole ruuanvalmistuskeittiötä. Auditointikierroksella tarkistetaan, että astioiden pesualtaissa on rasvankerääjät. Kohde esittelee toimintatavan, jolla niiden säännöllisestä tyhjentämisestä huolehditaan.
4.11. Vanhojen tai ei-ammattikäyttöön tarkoitettujen pesu- ja astianpesukoneiden läheisyydessä on ohjeet veden ja energian säästämiseksi. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Mikäli kohteessa on vielä käytössä vanhoja, kotitalouskäyttöön tarkoitettuja pesu- tai astianpesukoneita, tulee niiden yhteydessä näkyvällä paikalla olla selkeät ohjeet veden ja energian säästämiseksi. Mikäli koneet ovat asiakkaiden käytössä, tulee ohjeiden olla yleisimmillä asiakkaiden käyttämillä kielillä. Auditoinnissa tarkistetaan ohjeistuksen sijainti pyykin- ja astianpesukoneiden läheisyydessä. Mikäli laitteet ovat asiakkaiden käytössä, tulee ohjeiden olla niillä kielillä, joita 75 % asiakkaista ymmärtää.
PISTEKRITERIT	
4.12. Uima-allas on katettu tai käytössä on muita sen vedenkäyttöä vähentäviä järjestelyitä. (G) HH, SA, CHP, A	Veden haihtuminen uima-altaasta voi lisätä kohteen vedenkulutusta huomattavasti. Tämän vuoksi ulkouima-altaat tulee peittää niinä aikoina, kun ne eivät ole käytössä. Katteena voidaan käyttää altaan päälle levitettävää suojaa tai veden pinnalle levitettävää geelimäistä seosta. Lisäksi uima-altaan vettä tulee pyrkiä uudelleenkäyttämään kokonaisvedenkulutuksen vähentämiseksi. Mikäli ulkouima-altaan vettä lämmitetään, altaan kattamista käytön ulkopuolisina aikoina suositellaan erityisen vahvasti. Tällöin säästyy myös lämmitykseen käytettävää energiaa.

	Auditoinnissa kohde esittelee menetelmän ja toimintatavan, joita uima-altaan peittämisessä käytetään.
4.13. Uima-altaan vesi puhdistetaan ei-kemiallisilla menetelmillä. (G) HH, SA, CHP, A	Vähentääkseen haitallisten kemikaalien käyttöä kohde puhdistaa uima-altaan veden muutoin kuin kemiallisilla menetelmillä, esim. UV-valon, elektrolyysimenetelmien tai kasvien avulla. Käytetyn puhdistusmenetelmän tulee vastata lakien ja säädösten vaatimuksia. Auditoinnissa kohde esittelee asiakirjat, joista käy ilmi uima-altaan veden kemikaaliton puhdistusmenetelmä, ja että se on lakien ja säädösten mukainen.
4.14 Kohteen toiminnoissa ja osastoilla, joilla vedenkulutus on runsasta, on käytössä erilliset vesimittarit. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Jotta kohteen eri toimintojen vedenkulutusta voidaan paremmin seurata, kohde asentaa vesimittareita alueille, joilla vedenkulutus on runsasta (esim. keittiöt, sauna- ja uima-allasosastot). Mikäli kohteen majoitustiloja on laajalla alueella, myös eri rakennusten vedenkulutusta voidaan seurata. Joskus voi olla tarpeen asentaa vesimittari jokaiseen huoneeseen/mökkiin. Kun kohteella on mahdollisimman tarkkaa tietoa eri toimintojen vedenkulutuksesta, sen on helpompaa suunnitella ja toteuttaa kulutusta pienentäviä toimia. Erilliset vesimittarit helpottavat myös vuotojen havaitsemista ajoissa. Kaikkien vesimittareiden lukemia tulee seurata ja ne tulee kirjata ylös vähintään kuukausittain. Auditoinnissa kohde esittelee vähintään kuukausittaisen kirjanpidon, josta käy ilmi eri mittauskohteiden lukemat, sekä toimintatavan, jolla äkilliset poikkeamat vedenkulutuksessa havaitaan ja niihin puututaan.
4.15 Veden virtaama vähintään 75 % käsienpesuhanoista ei ylitä 5 l/min. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Ympäristökuormituksen pienentämiseksi ja kustannusten säästämiseksi 75 % kohteen käsienpesuhanoista virtaama ei ylitä 5 litraa minuutissa. Myös sensorilla varustettujen hanojen tulee täyttää tämä kriteeri. Auditoinnissa mitataan vedenvirtaama 2–5 eri hanasta kohteen eri osastoilla tai osissa.
4.16 Jätevesi puhdistetaan ja käytetään uudelleen kohteessa. (G)	Ympäristökuormituksen pienentämiseksi ja kustannusten säästämiseksi kohde puhdistaa ja uudelleen käyttää jätevetensä itse. Puhdistettua vettä voidaan käyttää eri tarkoituksiin, esim. peltojen lannoitukseen, viheralueiden kasteluun, wc-istuinten huuhteluvetenä jne. Puhdistetun veden käytön tulee noudattaa lakeja ja säädöksiä, eikä siitä saa aiheutua haittoja paikallisväestölle tai ympäristölle.

HH, SA, CHP, CC, R, A	Tämä kriteeri koskee myös ilmastointilaitteista kerättyä kondenssivettä. Auditoinnissa kohde esittelee asiakirjat, joista käy ilmi jäteveden puhdistamiseen kohteessa käytetty menetelmä, puhdistetun veden uudelleenkäyttökohde ja se, ettei käytöstä aiheudu haittaa ympäristölle (esim. ympäristöviranomaisen lupa/tarkastusraportti).
4.17 Sadevettä kerätään ja käytetään soveltuviin tarkoituksiin. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Ympäristökuormituksen pienentämiseksi ja kustannusten säästämiseksi kohde kerää sadevettä ja käyttää sitä kasteluun, wc-istuinten huuhteluun tai muuhun soveltuvaan tarkoitukseen. Sadevettä tulee kerätä ja käyttää niin, ettei siitä aiheudu haittaa asiakkaille, henkilökunnalle, lähiympäristön asukkaille tai ympäristölle. Auditoinnissa kohde esittelee sadeveden keräämiseen käytetyt menetelmät ja kerätyn veden käyttökohteet sekä vahvistaa, ettei niistä aiheudu haittaa asiakkaille, henkilökunnalle, lähiympäristön asukkaille tai ympäristölle.
4.18 Kohde toteuttaa veteen ja vedenkäyttöön liittyvän riskikartoituksen ja huomioi siihen liittyvät suositukset toimintatavoissaan. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Ilmaston muuttuessa veden saatavuuden, laadun tai vesiympäristön muutokset voivat aiheuttaa riskejä yrityksen toiminnalle, ympäristölle ja ihmisten terveydelle. Varmistaakseen, että yhteisiä vesivaroja käytetään ja hallinnoidaan kestävästi, kohde toteuttaa veden käyttöön, laatuun ja saatavuuteen liittyvän riskikartoituksen omalla toimialueellaan. Riskikartoituksen tekijäksi tulee valita sopiva viranomainen tai aihepiirin tunteva ulkopuolinen asiantuntija. Mikäli riskikartoituksessa löydetään mahdollisia veteen liittyviä riskejä, niiden torjumiseksi suositellut toimet tulee toteuttaa huolellisesti ja yhteistyössä sidosryhmien kanssa. (Lisätietoa: esim. WWF's Water Risk Filter). Auditoinnissa kohde esittelee asiantuntijan toteuttaman vesiriskianalyysin tulokset sekä sen, miten sen suositukset on huomioitu.
4.19 Majoitustiloissa on ainoastaan suihkut. Kylpy- ja muita ammeita on ainoastaan sauna-, kylpylä- tai muilla yhteiskäytössä olevilla osastolla. (G)	Suihkussa käynti kuluttaa huomattavasti vähemmän vettä kuin kylpeminen. Tämän vuoksi suosittelemme, että majoitushuoneissa ei ole lainkaan kylpyammeita, -tynnyreitä, -paljuja tai porealtaita. Täyttääkseen tämän kriteerin kohteessa: - ei ole lainkaan kylpyammeita, -tynnyreitä, -paljuja tai porealtaita TAI

HH, SA, CHP	- on kylpyammeita, -tynnyreitä, -paljuja tai porealtaita ainoastaan kylpylä- tai saunaosastolla tai muissa yhteiskäytössä olevissa tiloissa. Auditointikierroksella tarkastetaan, että majoitustiloissa ei ole kylpyammeita, -tynnyreitä, -paljuja tai porealtaita.
4.20 Vähintään 50 % kohteen käymälöistä on kuivakäymälöitä. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Vesihuuhtelulla varustetut käymälät ovat merkittävä kohteen vedenkulutusta lisäävä tekijä. Oikein käytetyt ja huolletut kuivakäymälät ovat turvallisia, siistejä ja pienentävät vedenkulutusta huomattavasti. Erityisesti ulkomaalaisten asiakkaiden ohjeistus kuivakäymälän käyttöön on välttämätöntä, jotta syntyvä käymäläjäte voitaisiin jatkokäsitellä ja hyödyntää turvallisesti. Käymäläjätteen käsittelyn tulee noudattaa viranomaisten ohjeita. Täyttääkseen tämän kriteerin kohteen käymälöistä vähintään 50 % tulee olla kuivakäymälöitä, niissä tulee olla käyttöohjeistus yleisimmillä asiakkaiden ymmärtämillä kielillä, ja syntyvä jäte tulee käsitellä määräysten mukaisesti. Auditoinnissa tarkastetaan, että alueella on ilmoitettu määrä kuivakäymälöitä ja niissä on asianmukainen ohjeistus suurimpien asiakasryhmien kielillä.
4.21 Kohteella on käytössään tietokoneohjattu vuotojen havaitsemisjärjestelmä. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Havaitakseen vuodot ja vedenkulutuksen äkilliset muutokset kohteella on automatisoitu, tietokoneohjattu vedenkulutuksen seurantajärjestelmä. Järjestelmän tulee seurata käytetyn veden ja kerätyn jäteveden määrää sekä sisältää automaattinen hälytystoiminto, jolla varmistetaan, että tieto syntyneistä vuodoista tavoittaa kiinteistöhuollon mahdollisimman nopeasti. Auditoinnissa kohde esittelee käyttämänsä vedenkulutuksen automaattisen seurantajärjestelmän.

5. PUHTAANAPITO

PAKOLLISET PERUSKRITEERIT

5.1 Majoitushuoneissa on tietoa lakanoiden vaihtokäytännöstä. (I) HH, SA, CHP	Ympäristökuormituksen pienentämiseksi ja huonesiivouksen kustannusten säästämiseksi huoneissa tulee olla saatavilla tietoa lakanoiden vaihtokäytännöstä. Tietoa voidaan jakaa esim. kylttien, TV-monitoroiden ja huonekansion välityksellä. Kohde voi myös kysyä asiakkaiden toiveita vaihtovälin suhteen. Auditoinnissa tarkistetaan, että asiakkaiden saatavilla on tietoa lakanoiden vaihtovälistä.
5.2 Majoitushuoneissa on tietoa pyyhkeiden vaihtokäytännöstä. (I) HH, SA, CHP	Ympäristökuormituksen pienentämiseksi ja huonesiivouksen kustannusten säästämiseksi huoneissa tulee olla saatavilla tietoa pyyhkeiden vaihtokäytännöstä. Tietoa voidaan jakaa esim. kylttien, TV-monitoroiden, huonekansion tms. välityksellä. Kohde voi myös kysyä asiakkaiden toiveita vaihtovälin suhteen. Auditoinnissa tarkistetaan, että asiakkaiden saatavilla on tietoa pyyhkeiden vaihtovälistä.
5.3 Kaikki päivittäisessä siivouskäytössä olevat puhdistus- ja pesuaineet ovat ympäristömerkittyjä. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Kaikkien päivittäiskäytössä olevien puhdistus- ja pesuaineiden tulee olla ympäristömerkittyjä. Tämä koskee asiakkaiden ja henkilökunnan tilojen (paitsi uima-altaiden ja keittiöiden) siivoukseen käytettyjä kemiallisia puhdistusaineita. Tunnustettuja ympäristömerkkejä ovat kansainväliset merkit, kuten EU-Kukka tai Joutsenmerkki, Nordic Swan, Green Seal, Cradle2Cradle tai kansalliset, kolmannen osapuolen tarkastamat ekomerkit. Hyväksytyt ekomerkit täyttävät tiukat ympäristövaatimukset huomioiden tuotteiden koko elinkaaren aikaiset ympäristövaikutukset. Kohde saa kuitenkin käyttää loppuun ennen Green Key:hin liittymistään hankkimansa puhdistusaineet, jotka eivät ole ympäristömerkittyjä. Auditoinnissa kohde esittää listan päivittäiskäytössään olevista puhdistus- ja pesuaineista ja osoittaa, että niillä on kansallisesti tai kansainvälisesti tunnustettu ympäristömerkki. Auditointikierroksella tarkistetaan, että päivittäiskäytössä olevat puhdistuskemikaalit on mainittu esitetyllä listalla.

5.4 Desinfioivia puhdistusaineita käytetään harkitusti ja hygieniamääräysten edellyttämällä tavalla. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Kemiallisia desinfiointiaineita käytetään vain silloin, kun se on välttämätöntä taudinaiheuttajien torjumiseksi, eikä desinfiointia voida muilla keinoin toteuttaa. Kriteeri ei koske desinfioivaa käsihuuhdetta. Mahdollisten haitallisten sivuvaikutusten vuoksi desinfiointiaineiden käytön tulee olla mahdollisimman vähäistä, ja sitä tulee pyrkiä korvaamaan muilla, vähemmän haitallisilla tavoilla. Käytettyjen desinfiointiaineiden tulee olla kansallisten terveysturvallisuuden hyväksymiä, ja niitä voidaan käyttää ainoastaan käyttöturvallisuustiedotteessa mainittuihin kohteisiin ja tarkoituksiin. Annostelu- ja muita käyttöohjeita on ehdottomasti noudatettava. Desinfiointiaineita saavat käyttää vain niiden käyttöön perehdytetyt henkilökunnan jäsenet, ja työnjohton tulee varmistaa niiden oikea käyttö. Mikäli terveysturvallisuus edellyttävät tätä kriteeriä tiukempien hygieniavaatimusten noudattamista, kohde voidaan vapauttaa tästä kriteeristä. Auditoinnissa kohde esittelee käytettyjen desinfiointiaineiden käyttöturvallisuustiedotteet sekä toimintatavan, jolla varmistetaan, että henkilökunta tuntee kutakin ainetta koskevat annostelu- ja työtavat.
5.5 WC- ja talouspaperit, paperipyyhkeet, pefletit ja keittiössä käytetyt pehmopaperit ovat ympäristömerkittyjä tuotteita. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Kaikki kohteen käytössä olevat pehmopaperit (WC- ja talouspaperit, pefletit ja muut keittiössä käytetyt pehmopaperit) ovat saaneet kansallisesti tai kansainvälisesti tunnustetun ympäristömerkin. Tunnustettuja merkkejä ovat esim. EU-Kukka tai Joutsenmerkki, jotka kertovat valmistusprosessin mahdollisimman pienestä ympäristökuormituksesta. Auditoinnissa tarkistetaan tiedot viimeisen 12 kk aikana hankittujen WC- ja talouspaperien ja muiden pehmopapereiden ympäristömerkinnästä.
5.6 Kohde käyttää ympäristömerkittyjä konetiskiaineita. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Konetiskiaineiden oikea annostelu on yksinkertainen tapa rajoittaa niiden ympäristövaikutuksia. Kohteen tulee käyttää ympäristömerkittyjä konetiskiaineita, koska niiden ympäristökuormitus on muita konetiskiaineita pienempää. Tunnustettuja ympäristömerkkejä ovat esim. EU-Kukka tai Joutsenmerkki, jotka kertovat valmistusprosessin ja jäteveden päätyvän pesuaineen mahdollisimman pienestä ympäristökuormituksesta. Auditoinnissa tarkistetaan, että käytössä olevalla konetiskiaineella on ympäristömerkintä.
5.7	Pyykinpesuaineiden oikea annostelu on yksinkertainen tapa rajoittaa niiden ympäristövaikutuksia. Kohteen tulee

Kohde käyttää ympäristömerkittyjä pyykinpesuaineita. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	käyttää ympäristömerkittyjä pyykinpesuaineita, koska niiden ympäristökuormitus on muita pyykinpesuaineita pienempää. Tunnustettuja ympäristömerkkejä ovat esim. EU-Kukka tai Joutsenmerkki, jotka kertovat valmistusprosessin ja jäteveeten päätyvän pesuaineen mahdollisimman pienestä ympäristökuormituksesta. Auditoinnissa tarkistetaan, että käytössä olevilla pyykinpesuaineilla on ympäristömerkintä.
5.8 Puhdistusaineiden annosteluohjeiden tulee olla helposti henkilökunnan saatavilla joko pakkausten kyljessä tai muuten näkyvällä paikalla. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Pesu- ja puhdistusaineiden oikea annostelu ja käyttö on tärkeää ympäristökuormituksen, mutta myös kustannusten ja työntekijöiden terveyden vuoksi. Jotta varmistetaan, että kaikki puhdistuskemikaaleja käyttävät osaavat käyttää niitä oikein, selkeiden käyttö- ja annosteluohjeiden tulee olla helposti nähtävissä käyttöpakkauksen kyljessä tai muuten näkyvällä paikalla. Auditoinnissa tarkistetaan, että käyttö- ja annosteluohje on päivittäiskäytössä olevien puhdistusainepakkausten kyljessä tai muuten helposti nähtävissä.
5.9 Kaikki asiakkaiden käyttöön tarkoitettu saippua on ympäristömerkittyä. (I/G) R, A, CC (I) HH, SA, CHP (G)	Ympäristökuormituksen pienentämiseksi kaikki asiakkaiden käyttöön tarjotut saippuat on merkitty kansallisesti tai kansainvälisesti tunnustetulla ympäristömerkillä. Tunnustettuja ympäristömerkkejä ovat mm. EU-Kukka ja Joutsenmerkki. Auditoinnissa tarkastetaan, että asiakkaiden käytössä olevat saippuat ovat ympäristömerkittyjä.
PISTEKRITERIT	
5.10 Päivittäisessä puhdistuksessa käytetään konsentroituja puhdistusaineita ja valvottua laimennusjärjestelmää. (G)	Puhdistusaineiden kuljettamisesta aiheutuvien ympäristökuormituksen pienentämiseksi ja pakkausjätteen vähentämiseksi kohde käyttää puhdistusainetiivisteitä, jotka laimennetaan kohteessa ennen käyttöä. Laimennus voidaan tehdä automaattisesti annostelijan avulla tai asiaankuuluvan käyttö- ja turvallisuuskoulutuksen saanut henkilökunta voi huolehtia siitä. Suosittelemme vahvasti, että puhdistuskemikaalien annostelu tapahtuu suljetussa järjestelmässä, jolloin minimoidaan henkilökunnan altistuminen ja pienennetään vuotojen ja kemikaalivahinkojen riskiä. Auditoinnissa kohde esittää asiakirjat, joista käy ilmi, että sen hankkimat pesu- ja puhdistusaineet toimitetaan

HH, SA, CHP, CC, R, A	tiivistetyssä muodossa. Auditointikierröksellä varmistetaan, että kohteessa on käytössä automaattinen/valvottu puhdistusaineiden annostelu- ja laimennusjärjestelmä.
5.11 Siivouksessa käytetään luonnonkuidusta valmistettuja tai ympäristömerkittyjä mikrokuituliinoja. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Mikrokuituliinojen käyttö voi vähentää puhdistuskemikaalien, veden ja puhdistusliinojen tarvetta huomattavasti ja säästää siten myös kustannuksia. Mikrokuituliinojen tulee kuitenkin olla valmistettu luonnonkuiduista, jotta vältetään mikromuovin irtoaminen käytön aikana ja kulkeutuminen vesiympäristöön. Kansainvälisesti tunnustettu ympäristömerkki (esim. EU-Kukka tai Joutsenmerkki) kertoo, että tuotteen valmistusprosessin, käytön ja hävittämisen ympäristökuormitus on mahdollisimman pientä. Auditointikierröksellä varmistetaan, että käytössä olevat mikrokuituliinat on valmistettu luonnonkuidusta tai ympäristömerkitty.
5.12 Siivouksessa ja puhtaanapidossa käytetään ei-kemiallisia puhdistus- ja desinfiointimenetelmiä. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Puhdistuskemikaalien käytöstä aiheutuvien ympäristökuormituksen pienentämiseksi kohde käyttää ei-kemiallisia puhdistus- ja desinfiointimenetelmiä ja aineita. Niitä voivat olla mm. deionisoitu vesi, elektrolysoitu vesi, painepesu. Täyttääkseen tämän kriteerin kohteen tulee käyttää ei-kemiallisia puhdistusmenetelmiä ja -aineita kaikkien yleisten, kokous- ja majoitustilojen puhdistamiseen. Kriteeri ei koske keittiöitä. Mikäli terveysviranomaiset edellyttävät kemiallisten puhdistusmenetelmien käyttöä, kohteen ei tarvitse täyttää tätä kriteeriä. Auditoinnissa kohde esittelee yleisten, kokous- ja majoitustilojen puhdistamiseen käyttämänsä ei-kemialliset puhdistusmenetelmät.
5.13 Kohde ei käytä tavanomaisessa siivouksessa hajusteita tai ilmanraikasteita. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Kemikaalien aiheuttaman ympäristökuormituksen vähentämiseksi kohde ei käytä hajusteita tai ilmanraikasteita tavanomaisessa siivouksessa tai puhtaanapidossa. Kriteeri koskee sekä kohteen oman henkilökunnan tekemää että alihankkijoilta tilattua siivousta ja puhtaanapitoa. Hajusteiden paikallinen ja lyhytaikainen käyttö on kuitenkin sallittua poikkeustilanteissa voimakkaiden orgaanisten hajujen torjumiseksi. Auditoinnissa tarkistetaan, että siivouskaapissa/huonesiivoojien kärryissä ei ole siivouksessa käytettäviä hajusteita. Kohde voi myös esittää käyttämiensä siivouskemikaalien tuotetiedot, joista käy ilmi, että ne ovat hajusteettomia.
5.14 Kohde tarjoaa asiakkailleen	Ympäristökuormituksen pienentämiseksi kohde tarjoaa asiakkailleen mahdollisuuden kieltäytyä päivittäisestä siivouksesta. Kohde voi myös ilmoittaa toimintaperiaatteenaan, että huonetta ei siivota lainkaan asiakkaan oleskelun aikana.

mahdollisuuden kieltäytyä päivittäisestä siivouksesta tai huoneita ei siivota lainkaan oleskelun aikana. (G) HH, SA	Mahdollisuutta kieltäytyä päivittäisestä siivouksesta voidaan tarjota esim. sisäänkirjautumisen yhteydessä, oven ripustettavilla kylteillä tai muilla merkintätavoilla. Asiakkaita voidaan rohkaista hyödyntämään tätä mahdollisuutta tarjoamalla palkinnoksi etuseteleitä tms. Mikäli huonetta ei siivota lainkaan oleskelun aikana, tulee siitä kertoa selvästi joko majoitusvarausta tehdessä, sisäänkirjautumisen yhteydessä tai huoneessa näkyvällä paikalla. Mikäli terveysviranomaiset edellyttävät huoneiden päivittäistä siivoamista, kohteen ei tarvitse täyttää tätä kriteeriä. Auditoinnissa kohde esittelee, miten se tarjoaa asiakkailleen mahdollisuuden kieltäytyä päivittäisestä siivouksesta tai miten se tiedottaa käytännöstä, että huoneita ei siivota lainkaan asiakkaan oleskelun aikana.
5.15 Kaikki asiakkaiden käyttöön tarkoitetut kosmetiikkatuotteet ovat ympäristömerkittyjä. (G) HH, CHP, SA	Ympäristökuormituksen pienentämiseksi kaikkien asiakkaiden käyttöön tarkoitettujen kosmetiikkatuotteiden (shampoot, suihkusaippuat, ihovoiteet jne.) tulee olla merkitty kansallisesti tai kansainvälisesti tunnustetulla ympäristömerkillä. Tunnustettuja ympäristömerkkejä ovat mm. EU-Kukka ja EcoCert. Auditoinnissa tarkastetaan, että kaikki asiakkaille tarjottavat kosmetiikkatuotteet ovat ympäristömerkittyjä.

6. JÄTE

PAKOLLISET PERUSKRITEERIT

6.1 Kohteen tulee huolehtia jätteidensä lajittelusta jätelain ja kunnallisten jätehuoltomääräysten mukaisesti, vähintään seuraaviin 6 kategoriaan: metalli, lasi, muovipakkausjäte, paperi, biojäte ja pahvi. Mikäli jonkin jakeen käsittelyä ei ole alueella järjestetty, sitä ei tarvitse kerätä. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Jätteen hyötykäytön ja kierrättämisen edistäminen on tärkeä osa vastuullista yritystoimintaa. Green Key-kohteen tulee lajitella toiminnassaan/alueellaan syntynyt jäte vähintään seuraaviin jakeisiin: paperi, pahvi/kartonki, metalli, lasi, biojäte, muovipakkaukset. Mikäli jotain näistä jätetyypeistä syntyy yrityksen toiminnassa vähäisiä määriä tai kyseisen maakunnan alueella ei ole järjestetty sille vastaanottoa, sitä ei tarvitse kerätä. Jätteen erilliskeräämisen lisäksi kohdetta kannustetaan myös vähentämään syntyvän jätteen määrää esim. etsimällä käytöstä poistetuille tarvikkeille, materiaaleille jne. uusia käyttökohteita tai lahjoittamalla/myymällä niitä. Kohteen tulee pyrkiä hyödyntämään ja/tai kierrättämään mahdollisimman suuri osa lajitellusta jätteestä. Kohteen jätepisteessä tulee olla keräysastia niille jättejakeille, joita se kerää. Lajiteltu jäte tulee säilyttää turvallisesti ja siististi jätehuoltomääräysten edellyttämällä tavalla. Jätteen tulee sijaita kohteen alueella tai kohteen tulee vastata siihen kerättyjen jätteiden jatkokäsittelyä. Jätteen tulee olla henkilökunnan helposti saavutettavissa. Jätteen lisäksi paikoissa, joissa pakkausjätettä syntyy paljon, tulee olla erilliset, selvästi merkityt keräysastiat syntyville jättejakeille. Kohteiden, joissa on keittiö, tulisi pyrkiä lajittelemaan keittiössä syntyvä jäte siellä. Auditoinnissa kohde esittää, mitä jättejakeita se kerää. Mikäli jakeita on alle 6, perusteena tulee esittää laskelma/arvio syntyvistä jättemääristä tai muu selvitys. Auditointikierroksella tarkistetaan, että jätteenpisteessä on ilmoitettuja jakeita vastaavat keräysastiat.
6.2 Kohde huolehtii eri jättejakeiden asianmukaisesta jatkokuljetuksesta ja -käsittelystä joko itse tai jätehuoltoyrityksen avulla. (I)	Kohteen tulee huolehtia siitä, että erilliskerätyt jättejakeet kuljetetaan asianmukaiseen jatkokäsittelypaikkaan. Jo lajiteltuja jättejakeita ei saa uudelleen sekoittaa keskenään. Jatkokäsittelyllä tarkoitetaan jätteen edelleen lajittelua, kierrätystä, hyödyntämistä ja hävittämistä. Kohteella tulee olla sopimus kerättyjen jättejakeiden kuljetuksesta jatkokäsittelypaikkaan yksityisen palveluntarjoajan tai kunnallisen jätehuoltoyrityksen kanssa.

HH, SA, CHP, CC, R, A	Kohde voi myös itse vastata lajittelemansa jätteen jatkokäsittelystä esim. kompostoimalla keittiössä, ravintolassa ja viheralueilla syntyneen biojätteen. Kompostoinnissa tulee noudattaa terveys- ja ympäristöviranomaisten ohjeita koskien haittaeläinten pääsyä kompostiin ja suotovesien keräämistä. Kohde voi myös pienentää kerätyn jätteen tilavuutta esim. puristimen avulla. Roskien polttaminen kohteen alueella ei ole sallittua. Auditoinnissa kohde kertoo, miten se huolehtii lajitellun jätteen asianmukaisesta kuljetuksesta jatkokäsittelypaikkaan tai käsittelee itse lajitellun jättejakeen. Mikäli kohde käsittelee jättejakeita itse, auditointikierroksella tarkastetaan, että menettelytavat noudattavat ohjeita ja säädöksiä.
6.3 Kohteen asiakkaille ja henkilökunnalle on selkeät ja ymmärrettävät ohjeet jätteiden lajittelusta ja käsittelystä kohteen alueella. Tarvittaessa käytetään eri kielisiä versioita tai kuvasymboleja. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Varmistaakseen, että asiakkaat ja henkilökunta osaavat lajitella syntyneen jätteen asianmukaisesti, kohteen tulee tarjota heille tietoa jätepestien sijainnista ja merkitä jäteastiat selkeästi. Jätepestissä tulee olla selkeät ohjeet tai merkinnät siitä, mihin astiaan jäte tulee lajitella. Jäteastiat tulee olla merkitty selvästi ja näkyvästi kielillä, joita valtaosa asiakkaista ja henkilökunnasta ymmärtää. Suosittelemme vahvasti symbolien tai kuvien käyttöä tekstien tukena. Auditointikierroksella tarkastetaan, että jätepestissä ja pakkausjätteen syntypaikalla on keräysastiat kaikilla kerättäville jättejakeille. Astioissa on selkeät, näkyvät merkinnät kielillä, joita valtaosa asiakkaista ja henkilökunnasta ymmärtää.
6.4 Kohde ylläpitää huoltokirjaa kylmälaitteisiinsa lisätyistä kylmäaineista ja huollon suorittavasta tahosta. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Kylmä- ja ilmastointilaitteissa käytettyjen kylmäaineiden ilmastoa lämmittävä vaikutus (Global Warming Potential, GWP) vaihtelee suuresti. Suosittelemme vahvasti, että kohde valitsee kylmälaitteita, joissa käytetään mahdollisimman matalan GWP-arvon kylmäaineita. Kylmäaineet, joiden GWP>2500 on kokonaan kielletty. Viimeisten 12 kk aikana hankittujen uusien kylmä- ja ilmastointilaitteiden kylmäaineena ei saa käyttää CFC- tai HCFC-yhdisteitä. Vanhoja CFC- tai HCFC-yhdisteitä kylmäaineena käyttäviä laitteita saa yhä käyttää, mutta niihin ei saa enää lisätä kylmäaineita. Kaikkia kylmäaineita saa lisätä vain valtuutettu huoltoilike, ja lisätyistä kylmäaineista ja niiden määristä tulee pitää huoltokirjaa. Auditoinnissa kohde esittelee kylmä- ja ilmastointilaitteidensa huoltokirjan sekä huollosta vastaavan, valtuutetun kylmälaitehuollon toimittaman raportin.

6.5 Kertakäyttöisiä astioita tai ruokailuvälineitä ei käytetä kohteen alueella tapahtuvassa tarjoilussa. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Ympäristökuormituksen pienentämiseksi kohde ei käytä päivittäisessä toiminnassaan kertakäyttöisiä astioita, aterimia, sekoittimia jne. Pillejä käytetään/tarjotaan asiakkaiden käyttöön vain silloin, kun ne ovat välttämättömiä. Kertakäyttöisiä astioita ja aterimia voi käyttää ainoastaan niissä tapauksissa, joissa hygienia- tai turvallisuuskohdat sitä edellyttävät, kuten hyvin suurissa yleisötapahtumissa ja take away -annoksissa. Mikäli kertakäyttöastioita joudutaan käyttämään, suosittelemme vahvasti, että ne on valmistettu täysin biohajoavista materiaaleista kuten paperista, pahvista tai kasvikuuduista. Muovista valmistetut kertakäyttöaterimet, pillit, sekoittimet, jne. eivät ole sallittuja. Auditoinnissa kohde esittelee kirjallisen hankintapolitiikkansa, josta käy ilmi, ettei kertakäyttöastioita tai -aterimia käytetä. Auditointikierroksella varmistetaan, että niitä ei ole tarjolla.
6.6 Vaaralliseksi luokiteltavat kiinteät ja nestemäiset jätteet kerätään erikseen ja säilytetään erillisissä astioissa. Kohde ylläpitää listaa käyttämistään vaarallisista kemikaaleista. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Vaarallisia kemikaaleja sisältäviä tuotteita ovat esimerkiksi tuholaismyrkyt, maalit, energiansäästölamput, akut, (sähkölaitteet), puhdistusaineet ja desinfiointiaineet. Erikseen kerätyt vaaralliset kemikaalit säilytetään turvallisesti noudattaen viranomaisten ohjeita ja käyttöturvallisuustiedotteiden suosituksia. Suosittelemme vahvasti, että vaaralliset kemikaalit säilytetään lukitussa tilassa erillään muusta jätteestä. Mahdollisten terveyshaittojen minimoimiseksi säilytyspaikassa tulee olla hyvä ilmanvaihto. Kohteen tulee ylläpitää listaa säännöllisesti käyttämistään vaarallisista kemikaaleista. Kohteella on toimintatapa, jolla mahdollisiin vaarallisten kemikaalien aiheuttamiin altistumis- ja myrkytystilanteisiin reagoidaan. Kohde kirjaa ylös mahdolliset kemikaalivuodot sekä sen, miten niiden ympäristö- ja terveyshaittoja on torjuttu. Vaarallisten aineiden käytön vähentämiseksi kohdetta kannustetaan myös etsimään vaihtoehtoisia menetelmiä ja aineita, joiden aiheuttamat riskit ympäristölle tai terveydelle olisivat pienemmät. Auditoinnissa kohde esittelee listan käyttämistään vaarallisista kemikaaleista. Auditointikierroksella tarkistetaan, että vaarallisia kemikaaleja säilytetään erillisissä astioissa turvallisessa, hyvin tuuletetussa paikassa, ja ettei astioiden ympärillä ole merkkejä vuodoista.
6.7 Vaaralliseksi luokiteltavat jätteet kuljetetaan	Varmistettuaan, että vaarallista kiinteää ja nestemäistä jätettä kerätään ja säilytetään haitattomasti, kohteen tulee huolehtia myös sen turvallisesta kuljetuksesta asianmukaiseen käsittelylaitokseen. Vaarallista jätettä ei saa varastoida yli 1 vuoden ajan.

turvamääräyksiä noudattaen asianmukaiseen käsittelylaitokseen vähintään kerran vuodessa, ja kuljetuksesta tehdään jätelain edellyttämä siirtoasiakirja. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Suosittelimme, että vaarallisen jätteen kuljetuksesta käsittelylaitokseen vastaa tehtävään valtuutettu jätteenkuljetusyhtiö. Mikäli se voidaan tehdä säädösten mukaisesti ja ympäristön tilaa tai henkilökunnan terveyttä vaarantamatta, kohde voi myös itse huolehtia vaarallisen jätteen kuljetuksesta käsittelylaitokseen. Vaarallisen jätteen kuljetuksesta ja vastaanotosta tulee saada asianmukainen siirtoasiakirja, joka tulee liittää Green Key -kansioon. Auditoinnissa kohde esittelee menettelytapansa vaarallisten jätteiden kuljetuksessa ja esittää siitä viimeisen vuoden aikana kerätyt siirtoasiakirjat.
6.8 Jokaisessa wc-tilassa / kylpyhuoneessa on roskakori. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Jotta varmistetaan, ettei hygieniatuotteita päädy viemäriin, kussakin WC-tilassa / kylpyhuoneessa tulee olla roskakori. Suosittelemme vahvasti, että WC-tiloissa/kylpyhuoneissa on kyltit, joissa muistutetaan, ettei hygieniatuotteita saa laittaa viemäriin, jossa ne aiheuttavat tukoksia. Kylttien tulee olla kielillä, joita valtaosa asiakkaista ymmärtää. Auditoinnissa tarkistetaan, että jokaisessa WC-tilassa/kylpyhuoneessa on roskakori.
6.9 Yksittäispakattuja elintarvikkeita tarjotaan vain hygieni- /turvallisuussyistä. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Yksittäispakkausten ympäristörasitus syntyy valmistuksessa, kuljetuksessa ja jätteenkäsittelyssä. Yksittäispakkauksista syntyy myös helposti ruokahävikkiä. Pakkausjätteen määrän vähentämiseksi ja kustannusten pienentämiseksi kohteen ravintolat, baarit ja muut yleiset tarjoilutilat tarjoavat yksittäispakattuja elintarvikkeita vain hygieni- tai terveyssyistä. Tarjolla saa olla korkeintaan 5 yksittäispakattua elintarviketyyppeä. Tällaisia yksittäispakattuja tuotteita ovat esim. maito/kerma, sokeri, voi, hunaja, jogurtti, juustot ja suola/pippuri. Suosittelimme vahvasti, että kaikki yksittäispakatut elintarvikkeet korvataan täyttöpakkauksilla, annostelijoilla tai suuremmilla tarjoiluastioilla, mikäli hygieni- ja terveystarkastukset sen sallivat. Joitain elintarvikkeita voidaan myös tarjota valmiiksi annosteltuina pienemmissä tarjoiluastioissa. Niiden elintarvikkeiden osalta, joita on välttämätöntä tarjota yksittäispakattuina, suosittelemme vahvasti, että syntyvä pakkausjäte kierrätetään. Vaikka tämä kriteeri koskee yleisiä tarjoilutiloja, suosittelemme vahvasti, että kohde välttää yksittäispakattujen elintarvikkeiden käyttöä myös majoitustiloissa.

	Auditointikierroksella kohde esittelee, mitä yksittäispakattuja tuotteita se tarjoaa ja miksi ne ovat välttämättömiä.
6.10 Kohde seuraa tuottamia, palveluntarjoajan kuukausittain keräämiä, jätemääriä. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Kohteen on tärkeää tietää, paljonko jätettä se tuottaa, jotta se voisi suunnitellusti pyrkiä pienentämään aiheuttamaansa ympäristökuormitusta. Tavoitteena on pienentää toiminnan ekologista jalanjälkeä ja kustannuksia vähentämällä materiaalien ja raaka-aineiden käyttöä sekä lisäämällä uudelleenkäyttöä ja kierrätystä. Tämän vuoksi kohteen tulee seurata tuottamia, palveluntarjoajan noutamia, jätemääriä kuukausitasolla niiden jätejakeiden osalta, joita kohteessa kerätään. Jättemääriä voidaan seurata joko painon tai tilavuuden mukaan, riippuen jätteenkuljetusyhtiön toimittamista asiakirjoista. Auditoinnissa kohde esittelee jätemäärien seurantamenetelmänsä sekä yhteenvedon edellisten 12 kk aikana kerätystä jätteestä, mielellään jättejakeittain eriteltynä. Kohteella on seurantajärjestelmä syntyvien eri jätelajien määrän mittaamiseen ja seurantaan. Tarkka lajittelu ja kierrätys säästävät luonnonvaroja, kun uusiokäyttöön kelpaavaa materiaalia voidaan käyttää hyödyksi.
6.11 Kaikki syntyvä SER-jäte kerätään ja toimitetaan asianmukaiseen keräyspisteeseen. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Sähkö- ja elektroniikkaromu sisältää metalleja ja muista ainesosia, jotka voidaan kierrättää materiaalina ja vähentää siten uuden materiaalin hankinnasta syntyvää ympäristöarastusta. Ympäristöön tai jätteenpolttolaitokseen päätyessään SER-jätteestä voi lisäksi liueta tai haihtua haitallisia tai vaarallisia ainesosia, minkä vuoksi sen erilliskeräys ja jatkokäsittely on välttämätöntä. Auditoinnissa tarkistetaan kohteen toimintatapa SER-jätteen keräämiseksi ja astia, johon sitä kerätään. Lisäksi kohde kertoo, mihin kerätty SER-jäte toimitetaan jatkokäsiteltäväksi.
6.12 Koko henkilökunta on saanut lajittelukoulutuksen. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Varmistaakseen, että henkilökunta ymmärtää lajittelun merkityksen ja osaa toteuttaa sitä omaan työnkuvaansa liittyvissä tehtävissä, kohteen tulee järjestää kaikille työntekijöilleen lajittelukoulutus. Henkilökunnalle tulee kertoa jätteen vähentämistavoitteista ja siitä, että lajittelu on yksinkertainen tapa pienentää sekajätteen määrää. Lajittelukoulutuksen tulee sisältyä työhön perehdyttämiseen ja se tulee toteuttaa kuukauden kuluessa siitä, kun työntekijä aloittaa työskentelyn kohteessa. Koulutus voidaan toteuttaa osana henkilökunnan muuta koulutusta, ja siinä voidaan hyödyntää esim. verkkomateriaalia, henkilökohtaista ohjausta tai esitteitä. Auditoinnissa kohde esittelee, mitä lajittelukoulutusta henkilökunta on saanut viimeisen 12 kuukauden aikana, ja miten on varmistettu, että koko henkilökunta tuntee oman työnkuvansa kannalta keskeiset lajittelukäytännöt.

	Kriteeri ei koske tilapäisesti palkattua henkilökuntaa, joka työskentelee kohteessa yhtäjaksoisesti alle 4 viikkoa.
6.13 Asiakkaiden käyttöön tarkoitetut saippuat, shampoot jne. ovat annostelijoissa yksittäispakkausten sijaan. (I) SA, CHP, CC, R, A	Annostelija on ekologinen valinta, sillä täyttöpakkaukset tuottavat vähemmän jätettä kuin yksittäispakkaukset. Annostelijoiden avulla vältetään myös hukkaan menevät, osittain käytetyt pullot. Kriteeri koskee majoitus-, yleisten ja henkilökunnan tilojen WC-tiloja, suihkuja ja kylpyhuoneita. Täytön yhteydessä annostelijat tulee puhdistaa säännöllisin väliajoin. Mikäli paikalliset terveystoimikunnat edellyttävät hygienia- tai turvallisuustoimenpiteitä, jotka ovat ristiriidassa kriteerin kanssa, kohteen ei tarvitse täyttää kriteeriä. Auditointikierroksella tarkistetaan, että WC-, suihku- ja kylpytiloissa shampoot, suihkusaippuat jne. ovat annostelijoissa.
PISTEKRITERIT	
6.13 Asiakkaiden käyttöön tarkoitetut saippuat, shampoot jne. ovat annostelijoissa yksittäispakkausten sijaan. (G) HH	Annostelija on ekologinen valinta, sillä täyttöpakkaukset tuottavat vähemmän jätettä kuin yksittäispakkaukset. Annostelijoiden avulla vältetään myös hukkaan menevät, osittain käytetyt pullot. Kriteeri koskee majoitus-, yleisten ja henkilökunnan tilojen WC-tiloja, suihkuja ja kylpyhuoneita. Täytön yhteydessä annostelijat tulee puhdistaa säännöllisin väliajoin. Mikäli paikalliset terveystoimikunnat edellyttävät hygienia- tai turvallisuustoimenpiteitä, jotka ovat ristiriidassa kriteerin kanssa, kohteen ei tarvitse täyttää kriteeriä. Auditointikierroksella tarkistetaan, että WC-, suihku- ja kylpytiloissa shampoot, suihkusaippuat jne. ovat annostelijoissa.
6.14 Yksittäispakatut hygieniatuotteet on pakattu uusiomuovista tehtyihin tai biohajoaviin pakkauksiin tai tyhjät	Mikäli kohde tarjoaa asiakkailleen yksittäispakattuja hygieniatuotteita, kuten saippuaa ja shampoota, ne on pakattu uusiomuovista tehtyihin, ekomerkittyihin tai biohajoaviin pakkauksiin, tai pakkaukset kerätään talteen ja kierrätetään. Jäljelle jääneet yksittäispakatut hygieniatuotteet tulee pyrkiä käyttämään esim. henkilökunnan tiloissa, mikäli mahdollista. Ylijäämätuotteet voidaan myös lahjoittaa hyväntekeväisyyteen tai antaa henkilökunnalle.

pakkaukset kierrätetään. (G) HH	Mikäli pakkaukset kierrätetään muovipakkausjätteen joukossa, niiden tulee olla tyhjiä ja huuhdottuja ja korkit tulee irrottaa. Suosittelemme myös, että asiakkaita kehoitetaan jättämään kierrätettävät pakkaukset esim. roska-astian viereen, jotta henkilökunnan on helpompi huolehtia kierrätyksestä. Auditoinnissa kohde esittelee käyttämiensä yksittäispakattujen hygieniatuotteiden pakkaukset ja/tai toimintatavan, millä niiden kierrätys on järjestetty.
6.15 Yksittäispakattuja mukavuustuotteita on saatavana vain pyynnöstä. (G) HH, SA, CHP	Yksittäispakattujen mukavuustuotteiden kuten hygieniä-, kosmetiikka- ja muiden majoitushuoneiden lisätuotteiden aiheuttamaa ympäristökuormitusta vähentää, jos niitä ei ole huoneessa, vaan ne on erikseen pyydyttävä esim. vastaanotosta. Auditointikierroksella tarkistetaan, että näitä tuotteita ei ole majoitushuoneissa tarjolla.
6.16 Kohde ei tarjoa lainkaan yksittäispakattuja mukavuustuotteita asiakkailleen. (G) HH	Torjuakseen yksittäispakattujen mukavuustuotteiden aiheuttamaa ympäristökuormitusta kohde ei tarjoa niitä lainkaan ilmaiseksi asiakkailleen. Tuotteita voi kuitenkin olla myynnissä. Auditoinnissa tarkastetaan, että hotellihuoneissa, kerrossiivoojien kärryissä tai vastaanotossa ei ole lainkaan saatavana ilmaisia, yksittäispakattuja hygieniä- tai kauneudenhoitotuotteita.
6.17 Kohteen viikoittaisessa käytössä on vähintään viisi uudelleenkäytettävää ja palautettavaa kestopakkaustyyppiä. (G) HH, CHP, CC, R, A	Pakkausjätteen määrää voidaan vähentää tilaamalla tuotteita, jotka toimitetaan palautettavissa, uudelleen käytettävissä kuljetusastioissa (esim. pullo- ja maitokorit, kennolevyt, IFCO-, CHEP- ja polystyreenilaatikot). Täyttäkseen kriteerin kohteen tulee käyttää säännöllisesti vähintään 5 uudelleenkäytettävää, palautettavaa pakkaustyyppiä. Auditoinnissa kohde esittelee käyttämänsä palautettavat, uudelleenkäytettävät pakkaukset ja kuljetusastiat.
6.18 Kohteella on jätteen vähentämis- tai	Kun kohde on selvittänyt tuottamansa jätteen määrän, on suositeltavaa tehdä suunnitelma sen vähentämiseksi. Tavoitteena tulee olla erityisesti sekajätteen määrän selkeä pienentäminen sekä uudelleenkäytön ja kierrätyksen lisääminen. Kohteen tulee myös nimetä jätevastaava, joka koordinoi jätteen vähentämissuunnitelman

uudelleenkäyttösuunnitelma. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	toimeenpanoa. Tuotettujen jätemäärien seuranta hyödynnetään suunniteltaessa, miten jätteen määrää voidaan vähentää ja kierrätystä ja uudelleenkäyttöä lisätä. Auditoinnissa kohde esittelee kirjallisen jätteen vähentämissuunnitelmansa. Suunnitelman tulee käsitellä mahdollisuudet pienentää syntyvän jätteen määrää sekä kierrättää tai uudelleen käyttää käytöstä poistettuja tuotteita/materiaaleja. Suunnitelmasta tulee käydä ilmi kohteen jätevastaavan nimi.
6.19 Asiakkaat ja henkilökunta voivat lajitella jätteensä kaikkiin samoihin jakeisiin, joita kohteessa kerätään. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Lisätäkseen tietoisuutta jätteen lajittelun ja kierrätyksen tärkeydestä kohde tarjoaa asiakkailleen ja henkilökunnalleen mahdollisuuden lajitella jätteensä kaikkiin niihin jättejakeisiin, joita kohteessa muutenkin kerätään. Kohde vastaa siitä, että asiakkaiden ja henkilökunnan tiloissa lajiteltu jäte viedään kohteen jätepisteeseen jättejakeiden mukaisiin keräysastioihin. Asiakkaiden jätteiden lajittelumahdollisuus voi olla majoitushuoneissa tai yleisissä tiloissa (käytävät, aulatilat, vastaanottotilat, pysäköintialueet jne.). Henkilökunnan jätteiden lajittelumahdollisuus voi olla esim. pukuhuoneissa, henkilöstöruokalassa. Jätteiden lajittelu voidaan toteuttaa erillisillä jäteastioilla tai lokeroilla jäteastioiden sisässä. Eri jättejakeita voidaan myös kerätä eri paikoissa (esim. paperit jätetään pöydälle, lasi- ja metallijäte lattialle roskakorin viereen). On ensiarvoisen tärkeää, että eri jäteastiat on merkitty selkeästi ja näkyvästi, mielellään kuvallisilla symboleilla. Tietoa jätteiden lajittelumahdollisuudesta tulee olla helposti saatavana majoitustiloissa ja yleisissä tiloissa. Tietoa voidaan jakaa esim. huonekansioissa, TV-monitoreilla ja ilmoitustaululla. Auditointikierroksella tarkistetaan, että asiakkaille ja henkilökunnalle tarjotaan helppotajuista ja selkeää tietoa jätteiden lajittelumahdollisuudesta. Lisäksi varmistetaan, että siivoushenkilökunnalla on työohjeet, välineet ja valmius lajiteltujen jättejakeiden kuljettamiseen asianmukaisiin keräysastioihin.
6.20 Ainakin 5 käytössä olevan tuotteen pakkaus on valmistettu vähintään 50 % uusiomuovista. (G)	Vähentääkseen muovin tuotannon ympäristökuormitusta ja ympäristöön päätyvän muoviroskan määrää kohteen tulee pyrkiä käyttämään tuotteita, joita ei ole pakattu muoviin. Mikäli tuote on pakattu muoviin, pakkauksen tulisi olla valmistettu uusiomuovista. Kaikki muovipakkaukset tulee pyrkiä kierrättämään.

HH, SA, CHP, CC, R, A	Täyttääkseen tämän kriteerin ainakin 5 kohteen viikoittain käyttämän tuotteen (esim. Hygieniatuotteet ja elintarvikepakkaukset) pakkaus on valmistettu vähintään 50 % uusiomuovista. Auditoinnissa kohde esittää listan uusiomuoviin pakatuista tuotteista, joita se on käyttänyt viimeisen 12 kk aikana.
6.21 Kohde kerää ja kierrättää tekstiilijätettä. (G) HH, SA, CHP, R	Tekstiiliteollisuuden ympäristökuormitus on huomattava, ja matkailualalla syntyy suuria määriä tekstiilijätettä, jota on vielä mahdollista hyödyntää esim. materiaalina. Käytöstä poistettuja tekstiilejä voidaan myös lahjoittaa esim. hyväntekeväisyyteen, jos niille on olemassa aitoa tarvetta. Täyttääkseen kriteerin kohteen tulee olla kerännyt ja kierrättänyt tekstiilijätettä vähintään yhdestä seuraavista tuotekategorioista edellisten 12 kk aikana: pöytäliinat/kankaiset servietit, vuodevaatteet/pyyhkeet, ammattivaatetus. Kierrätykseksi katsotaan tuotteen uudelleenkäyttö sellaisenaan sekä prosessointi, jossa tuote, sen osa tai kuidut on hyödynnetty uusien tuotteiden valmistamisessa. Auditoinnissa kohde esittää yhteenvedon edellisten 12 kk aikana keräämästään tekstiilijätteestä ja siitä, miten se on kierrätetty/uudelleenkäytetty.
6.22 Kaikissa majoitushuoneissa on jäteastiat/-lokerot vähintään 3 jätėjakeelle. (G) HH, SA, CHP	Jotta asiakkaat voisivat mahdollisimman helposti lajitella majoittumisensa aika syntyneen jätteen, majoitushuoneissa on erilliset jäteastiat tai -lokerot tärkeimmille jätėjakeille. Kerättäviä, lajiteltuja jakeita tulee olla vähintään 3, ja jätėjasteessa tulee olla niitä vastaava keräysastia. Astioiden tulee olla selkeästi merkittyjä joko kuvasymboleilla tai yleisimmillä asiakkaiden ymmärtämillä kielillä. Auditointikierroksella tarkistetaan, että majoitushuoneissa on selkeästi merkityt keräysastiat/lokerot vähintään 3 kohteen keräämälle jätėjakeelle. Lisäksi varmistetaan, että huonesiivouksen siivousskärkyissä on erilliset keräysastiat samoille jätėjakeille.

7. ENERGIA

PAKOLLISET PERUSKRITEERIT

7.1 Energiankulutusta seurataan vähintään kuukausitasolla. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Pienentääkseen ympäristökuormitustaan hallitsemalla energiankulutustaan ja alentaakseen toiminnan kustannuksia kohde seuraa kokonaisenergiankulutustaan vähintään kuukausitasolla. Mikäli se on saatavilla, myös tieto energianlähteestä kirjataan ylös. Green Key kannustaa seuraamaan energiankulutusta useammin kuin kuukausitasolla, koska siten saadaan yksityiskohtaisempaa tietoa. Energiankulutuksen säännöllinen seuranta antaa tietoa ympäristökuormituksesta ja tukee energiansäästötavoitteiden saavuttamista. Mittausten avulla kohde voi arvioida yöpymisen/vierailun keskimääräisestä energiankulutusta ja seurata siinä tapahtuvia vaihteluita. Mikäli kohde havaitsee seurannassa poikkeavia kulutuslukemia (erityisesti tavallista suurempia kulutushuippuja), kohteella tulee olla toimintamalli, jolla selvitetään, mistä äkillinen kulutuksen muutos johtuu ja mihin korjaaviin toimenpiteisiin sen tulee ryhtyä. Auditoinnissa kohde esittää tiedot kokonaisenergiankulutuksesta edellisten 12 kk ajalta vähintään kuukausitasolla. Lisäksi esitetään toimintatapa, jolla energiankulutusta seurataan ja mahdollisiin äkillisiin/poikkeuksellisiin muutoksiin energiankulutuksessa reagoidaan.
7.2 Kohteella on käytössään kokonsa soveltuva lämmityksen, ilmanvaihdon ja ilmastoinnin säätelyjärjestelmä. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Pienentääkseen energiankulutustaan ja alentaakseen toiminnan kustannuksia kohteella tulee olla lämmityksen, ilmanvaihdon ja ilmastoinnin säätelyjärjestelmä tai -toimintatapa. Järjestelmä voi olla joko keskitetty ja täysautomaattinen tai osin käsisäätöinen kiinteistönhallintajärjestelmä, joka säätää ja käynnistää/sulkee lämmitys-, ilmanvaihto- ja ilmastointijärjestelmiä tarpeen mukaan. Se voi myös olla täysin käsisäätöinen, ylös kirjattu toimintatapa järjestelmien säätämiseksi. Mikäli kohteen lämmitysjärjestelmän teho on yli 290 kW, säätelyjärjestelmän tulee olla automaattinen. Säätelyjärjestelmän tulee ottaa huomioon vuodenaikojen vaihtelu ja tilojen käyttöaste eri sesonkeina kiinteistön eri osissa (esim. majoitus-, kokous-, ravintola- ja muut yleiset tilat). Auditoinnissa kohde esittelee automatisoidun kiinteistönhallintajärjestelmänsä tai kirjallisen toimintatavan, jolla lämmitys-, ilmanvaihto- ja ilmastointijärjestelmiä säädetään vuodenaikojen ja käytön mukaan.

7.3 Kohde on määritellyt standardilämpötilan tiloihinsa. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Pienentääkseen ympäristökuormitustaan, energiankulutustaan ja toiminnan kustannuksia kohde on määritellyt standardilämpötilan tiloihinsa. Huoneiden lämpötilaa säätämällä voidaan tehdä mittavia kustannussäästöjä ja pienentää kohteen lämmityksestä aiheutuvaa ympäristökuormitusta. Huonelämpötilaa voidaan säätää automaattisesti keskitetyn järjestelmän avulla tai käsisäätöisesti kussakin huoneessa erikseen. Majoitushuoneisiin Green Key suosittelee 21 °C:n standardilämpötilaa. Haluttaessa vieraille voidaan myös antaa mahdollisuus säätää huonelämpötilaa itse tai pyytämällä sitä vastaanotosta. Green Key suosittelee kuitenkin, että lämpötilaa voi muuttaa korkeintaan 3 °C. Auditoinnissa kohde esittää tilojensa standardilämpötilan, ja henkilökunnan toimintaohjeet sen ylläpitämiseen ja palauttamiseen. Lisäksi lämpötilan säätö varmennetaan auditointikierroksella pistokokeena tarkastettavissa huoneissa.
7.4 Kohteella on toimintasuunnitelma tyhjillään olevien majoitus- ja kokoustilojen lämmityksen, ilmanvaihdon ja ilmastoinnin säätämiseksi ja energiatehokkuuden varmistamiseksi. (I) HH, CHP, CC	Ympäristökuormituksen, energiankulutuksen ja toiminnan kustannusten pienentämiseksi kohteella tulee olla toimintasuunnitelma tyhjillään olevien majoitus- ja kokoustilojen energiankäytön alentamisesta. Toimintasuunnitelmassa tulee huomioida seuraavat tilanteet: a) Toimintamalli, kun majoitus- tai kokoustilat ovat käyttämättöminä 1–2 päivää/yötä b) Kirjallinen toimintaohje matalasesongeille, jolloin osa tiloista/kaikki tilat ovat käyttämättöminä pidempään Mikäli tila on käyttämättä lyhyitä aikoja, sen energiankulutusta voidaan vähentää yksinkertaisin keinoin, kuten sammuttamalla TV:n valmiustila. Ajanjaksoille, jolloin kohteen käyttöaste on alle 75 %, kohteella tulee olla kirjallinen toimintaohje siitä, miten tilojen energiankäyttöä vähennetään. Ohjeessa tulee huomioida kaikkien sähkölaitteiden kytkeminen pois päältä majoitus- ja kokoustiloissa. Lisäksi voi olla hyvä suunnitella kokonaisten kerrosten/siipien/muiden osastojen sulkeminen matalasesonkien aikana, jolloin myös lämmitystä, ilmanvaihtoa jne. voidaan vähentää. Auditoinnissa kohde esittelee käytössä olevan toimintamallin lyhyiden tyhjillään olojen aikana ja kirjallisen toimintaohjeen pidempien ajanjaksojen varalle.
7.5 Vähintään 90 % lampuista on energiaa säästäviä ja	Valaistus tuottaa merkittävän osan rakennusten energiankulutuksesta, ja kaikesta Suomessa käytetystä sähköstä noin kymmenen prosenttia kuluu valaistukseen. Valaistuksen energiankulutusta voi pienentää huomattavasti käyttämällä energiansäästö- tai LED-lamppuja. Koska lamppujen ominaisuudet kehittyvät jatkuvasti, niiden

vähintään 50 % led-lamppuja. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	energialuokitukset päivittyvät usein eikä uusien, korkeimpien energialuokitusten mukaisia lamppuja ole välttämättä heti saatavilla. Tämän vuoksi kriteeri edellyttää, että kohde selvittää sillä hetkellä markkinoilla olevien tuotteiden energialuokituksen valitessaan uusia lamppuja. Kohteen valaistuksen aiheuttaman energiankulutuksen ja ympäristökuormituksen pienentämiseksi kohteen valaisimista vähintään 90 %:ssa tulee olla energiaa säästävä lamppu. Energiaa säästäviksi katsotaan lamput, joiden EU-energialuokitus on markkinoiden 1./2. paras. Vaatimus koskee kaikkia kohteen sisätiloja. Resurssien säästämiseksi riittää kuitenkin, että kohteen valaisimista 75 %:ssa on energiaa säästävä lamppu, ja loput 15 % voidaan korvata sitä mukaan, kun lamppuja pitää vaihtaa. LED-lamput kuluttavat kaikkein vähiten energiaa, mutta myös energiansäästölamppuja voidaan käyttää. Vähintään 50 % kaikista valaisimista tulee olla LED-lamppuja. Mikäli kohde on hankkinut energiansäästölamppuja edellisten 3 vuoden aikana, se voi kuitenkin käyttää ne ensin ja korvata ne vähitellen LED-lampuilla. Energiansäästölamput ovat yleensä kalliimpia kuin muut, mutta niillä on huomattavasti pidempi käyttöikä ja halvemmat käyttökustannukset. Auditoinnissa kohde esittää yhteenvedon kaikista valaisimissaan käytetyistä lampuista. Yhteenvedosta tulee käydä ilmi, että vähintään 90 %:ssa valaisimista on jonkinlainen energiansäästölamppu ja vähintään 50 %:ssa LED-lamppu. Auditointikierroksella varmistetaan pistokokeena, että majoitus-, yleisissä ja henkilökunnan tiloissa on käytössä energiansäästölamput.
7.6 Kylmälaitteiden, uunien ja muiden kuuma- ja kylmäsäilytystilojen ovien tiivisteet ovat ehjiä. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Kylmälaitteiden, uunien ja muiden kuuma- ja kylmäsäilytystilojen energiankulutus kasvaa huomattavasti, jos niiden ovien tiivisteet ovat rikkoutuneet, haurastuneet tai irronneet. Pienentääkseen kylmälaitteidensa, uuniensa ja lämpökaappiensä energiankulutusta kohde varmistaa, että niiden ovien tiivisteet ovat ehjiä. Tiivisteiden kunto tulee tarkastaa vähintään kerran vuodessa ja havaitut repeytymät, kovettumat ja irronneet tiivisteet tulee korjata viivytyksettä. Auditoinnissa kohde esittelee toimintatavan, jolla varmistetaan säännöllisesti, että kylmälaitteiden, uunien ja lämpökaappien ovien tiivisteet ovat kunnossa, ja havaitut puutteet korjataan viivytyksettä. Auditointikierroksella varmistetaan pistokokeena, että kylmälaitteiden ja -tilojen sekä lämpökaappien ja uunien ovien tiivisteet ovat ehjiä ja hyväkuntoisia.

7.7 Pakastimet sulatetaan säännöllisesti. (I) HH, CHP, CC, R, A	Huurteen kertyminen pakastimiin voi lisätä niiden energiankulutusta huomattavasti. Green Key suosittelee vahvasti, että pakastimet sulatetaan vähintään kerran vuodessa, mutta aina silloin, jos niiden sisälle kertynyt huurrekerros on yli 0,5 cm. Mikäli laitteessa on automaattisulatus eikä huurretta ole kertynyt paksua kerrosta, sitä ei tarvitse erikseen sulattaa. Auditoinnissa kohde esittelee toimintatavan, jolla varmistetaan, että pakastimet sulatetaan vähintään kerran vuodessa. Auditointikierroksella tarkastetaan pistokokeena pakastinten kunto.
7.8 Viimeisten 12 kk aikana hankittujen minibaarien energiankulutus ei ylitä 0,75 kWh/päivä. (I) HH	Minibaarien sähkönkulutus voi olla merkittävä osa majoituskohteen kokonaissähkönkulutusta, mutta niiden hankkimisen, ylläpidon ja käytön kustannukset ylittävät usein niistä saadun tuoton. Näistä syistä Green Key suosittelee, että minibaareja ei käytetä lainkaan. Mikäli kohteen majoitustiloissa on minibaareja, sen viimeisten 12 kuukauden aikana hankkimat minibaarit kuluttavat korkeintaan 0,75 kWh/päivä. Minibaarien teknisissä tiedoissa on normaalisti esitetty niiden keskimääräinen energiankulutus/24 h. Kriteeri ei koske majoitushuoneita, vuokramökkejä tai loma-asuntoja, joissa on täysikokoinen jääkaappi, mutta Green Key suosittelee, että niiden kylmälaitteet kuuluvat 2 ylimpään markkinoilla olevaan EU:n energiatehokkuusluokkaan. Auditoinnissa kohde esittelee viimeisten 12 kk aikana hankkimiensa minibaarien tekniset tiedot, joista käy ilmi, että niiden energiankulutus ei ylitä 0,75 kWh päivässä.
7.9 Viimeisten 12 kk aikana hankitut hotellihuonelaitteet ovat energiatehokkaita. (I) HH, SA, CHP	Pienentääkseen ympäristökuormitustaan, energiankulutustaan ja toiminnan kustannuksia kohde on hankkinut energiatehokkaita hotellihuonelaitteita (esim. hiustenkuivaimia, vedenkeitin, housuprässejä, TV-laitteita) edeltävien 12 kk aikana. Milloin mahdollista, tulisi valita ympäristömerkittyjä laitteita. Energiatehokkuuden minimivaatimuksena on, että sähkölaitteen energiamerkintä vastaa kahta korkeinta markkinoilla olevaa EU-energiamerkintää. Kriteeri ei koske laitteita, joista ei ole saatavana ympäristö- tai EU-energiamerkittyä vaihtoehtoa. Auditoinnissa kohde esittelee viimeisten 12 kk aikana hankkimiensa hotellihuonelaitteiden tekniset tiedot, joista käy ilmi niiden ympäristö- tai energiamerkintä.

7.10 Ulkovalaistus on minimoitu tarpeen mukaiseksi ja/tai varustettu hämäräkytkimillä tai liiketunnistimilla. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Ympäristökuormituksensa ja kustannustensa rajoittamiseksi kohteen tulee pyrkiä vähentämään ulkovalaistusta alueilla, joissa se ei ole välttämätöntä. Erityisesti koristelutarkoituksessa toteutettua maisemavalaitusta tulee käyttää harkiten, sillä energiankulutuksen lisäksi se kasvattaa valosaasteen määrää. Ulkovalaistuksen tulee olla sammutettuna päiväsaikaan. Muita keinoja vähentää ulkovalaistuksen tarvetta ovat ajastimet, hämäräkytkimet tai liikeilmaisimet. Kohteen eri ulkoalueilla voidaan soveltaa erityyppisiä ratkaisuja riippuen käyttötarkoituksesta ja siitä, kuinka paljon alueella oleskellaan pimeän aikana. Kohteen tulee aina huomioida turvallisuusnäkökohdat valaistusta säätäessään. Auditointikierroksella tarkastetaan, että ulkoalueet eivät ole valaistaina päiväsaikaan, ja että soveltuviissa paikoissa on käytössä ajastimia, hämäräkytkimiä tai liiketunnistimia.
7.11 Majoitustiloissa olevien sähkösaunojen kiukaat on varustettu aikarajoittimilla. (I) HH, SA, CHP	Sähkösaunojen pitkäkestoinen lämmitys nostaa sähkönkulutusta huomattavasti ja on harvoin asiakkaiden viihtyvyyden kannalta tarpeen. Kohteen sähkönkulutuksen ja ympäristökuormituksen rajoittamiseksi majoitustiloissa olevien, asiakkaiden itse käyttämien sähkösaunojen kiukaissa tulee olla aikarajoitin. Auditoinnissa kohde vahvistaa, että kaikissa sen majoitustiloissa olevissa sähkösaunoissa on aikarajoitin. Auditointikierroksella asia varmistetaan pistokokeena.
PISTEKRITERIT	
7.12 Kohteen käyttämä lämpöenergia tuotetaan vähintään 75 % uusiutuvilla energialähteillä. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Pienentääkseen lämmitykseen ja viilennykseen käyttämänsä energian ympäristökuormitusta kohde käyttää uusiutuvista energialähteistä tuotettua kaukolämpöä ja kaukokylmää. Suomessa uusiutuvia energialähteitä ovat vesi- ja tuulivoima, aurinkoenergia, lämpöpumpuilla talteen otettu maa- ja ilmalämpöenergia, biokaasu, kierrätys- ja jätepolttoaineiden biohajoava osuus, puuperäiset polttoaineet sekä muut kasvi- ja eläinperäiset polttoaineet. Turve ei ole uusiutuva energialähde erittäin hitaan uusiutumisoikeutensa vuoksi. Täyttääkseen kriteerin kohteen tulee osoittaa, että sen edellisten 12 kk aikana käyttämästä lämpöenergiasta vähintään 75 % on tuotettu uusiutuvista energialähteistä joko itse tai kaukolämmön tuotannossa. Auditoinnissa kohde esittää energiayhtiönsä toimittamat tiedot uusiutuvan energian osuudesta kaukolämmön ja -kylmän tuotannossa tai omasta energiantuotannostaan viimeisten 12 kk aikana.
7.13 Kohde ei käytä fossiilisia	Fossiilisten polttoaineiden käyttö vapauttaa ilmakehään kasvihuonekaasuja, jotka kiihdyttävät ilmaston lämpenemistä. Vaikka turvetta ei yleisen luokituksen mukaisesti katsota fossiiliseksi polttoaineeksi, sen

polttoaineita/niillä tuotettua energiaa lämmitykseen tai viilennykseen. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	ilmastovaikutukset ovat esim. rusko- ja kivihiiltä suuremmat, eikä sitä siksi voida pitää fossiilivapaana. Torjuakseen ilmastonmuutosta hiilidioksidipäästöjään alentamalla kohde käyttää lämmitykseensä fossiilivapaata energiaa. Fossiilivapaita lämpöenergian lähteitä ovat vesi- ja tuulivoima, aurinkoenergia, lämpöpumpuilla talteen otettu maa- ja ilmalämpöenergia, biokaasu, ydinvoima, kierrätys- ja jätepolttoaineiden biohajoava osuus, puuperäiset polttoaineet sekä muut kasvi- ja eläinperäiset polttoaineet. Ilmastoa lämmittävän vaikutuksensa vuoksi turve ei ole fossiilivapaa polttoaine. Täyttääkseen kriteerin kohteen tulee käyttää lämmitykseensä ja viilennykseensä vähintään 90 % fossiilivapaita energianlähteitä, tai sen hankkiman kaukolämmön ja -kylmän tulee olla vähintään 90 % fossiilivapaasti tuotettua. Auditoinnissa kohde esittää selvityksen siitä, että vähintään 90 % sen viimeisen 12 kk aikana lämmitykseen käyttämästä energiasta on fossiilivapaata.
7.14 Kohde tuottaa omaan lämmitykseensä tarvittavaa uusiutuvaa energiaa. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Pienentääkseen käyttämänsä energian ympäristökuormitusta kohde tuottaa itse lämmitykseensä tarvittavaa uusiutuvaa energiaa. Suomessa uusiutuvia energialähteitä ovat vesi- ja tuulivoima, aurinkoenergia, lämpöpumpuilla talteen otettu maa- ja ilmalämpöenergia, biokaasu, kierrätys- ja jätepolttoaineiden biohajoava osuus, puuperäiset polttoaineet sekä muut kasvi- ja eläinperäiset polttoaineet. Turve ei ole uusiutuva energialähde erittäin hitaan uusiutumishopeutensa vuoksi. Täyttääkseen kriteerin kohteen käyttämästä lämmitysenergiasta vähintään puolet tulee olla sen itse uusiutuvista energianlähteistä tuottamaa. Auditoinnissa kohde esittää laskelman uusiutuvasta lämmitysenergiasta, jota se tuottaa itse, sekä sen osuudesta lämmitysenergian kokonaiskulutuksesta.
7.15 Kohteen käyttämästä sähköstä vähintään 50 % tuotetaan uusiutuvilla	Pienentääkseen ilmasto- ja muita ympäristövaikutuksiaan kohde käyttää uusiutuvilla energialähteillä tuotettua sähköä.

energialähteillä tai on ympäristömerkittyä. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Uusiutuvia energialähteitä ovat vesi- ja tuulivoima, aurinkoenergia, lämpöpumpuilla talteen otettu maa- ja ilmalämpöenergia, biokaasu, kierrätys- ja jätepolttoaineiden biohajoava osuus, puuperäiset polttoaineet sekä muut kasvi- ja eläinperäiset polttoaineet. Kansainvälisesti käytetyn luokituksen mukaisesti ydinenergia tai turve eivät ole uusiutuvia energianlähteitä. Green Key kannustaa vahvasti siihen, että kaikki kohteen käyttämä sähkö on tuotettu uusiutuvilla energianlähteillä, mutta täyttääkseen kriteerin vähintään 50 % kohteen sähköstä tulee olla uusiutuvaa. Mikäli sitä on saatavilla, Green Key suosittelee myös ympäristömerkittyä sähköä. Ympäristömerkintä tarkoittaa, että uusiutuvan sähkön tuotanto on kolmannen osapuolen tarkistamaa ja noudattaa muitakin kestävyysvaatimuksia tukemalla esim. luonnon monimuotoisuutta, köyhien maiden sähköistämistä tai puhtaan sähköntuotannon hankkeita. Suomessa ympäristömerkittyä sähköä on esim. Ekoenergia. Auditoinnissa kohde esittää asiakirjat, joista käy ilmi, että sen käyttämästä sähköstä vähintään 50 % on tuotettu uusiutuvista energianlähteistä tai se on ympäristömerkittyä.
7.16 Kohteen käyttämästä sähköstä 100 % tuotetaan uusiutuvilla energialähteillä tai on ympäristömerkittyä. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Pienentääkseen ilmasto- ja muita ympäristövaikutuksiaan kohde käyttää uusiutuvilla energialähteillä tuotettua sähköä. Uusiutuvia energialähteitä ovat vesi- ja tuulivoima, aurinkoenergia, lämpöpumpuilla talteen otettu maa- ja ilmalämpöenergia, biokaasu, kierrätys- ja jätepolttoaineiden biohajoava osuus, puuperäiset polttoaineet sekä muut kasvi- ja eläinperäiset polttoaineet. Kansainvälisesti käytetyn luokituksen mukaisesti ydinenergia tai turve eivät ole uusiutuvia energianlähteitä. Täyttääkseen kriteerin 100 % kohteen sähköstä tulee olla uusiutuvaa. Mikäli sitä on saatavilla, Green Key suosittelee myös ympäristömerkittyä sähköä. Ympäristömerkintä tarkoittaa, että uusiutuvan sähkön tuotanto on kolmannen osapuolen tarkistamaa ja noudattaa muitakin kestävyysvaatimuksia tukemalla esim. luonnon monimuotoisuutta, köyhien maiden sähköistämistä tai puhtaan sähköntuotannon hankkeita. Suomessa ympäristömerkittyä sähköä on esim. Ekoenergia. Auditoinnissa kohde esittää asiakirjat, joista käy ilmi, että kaikki sen käyttämä sähkö on tuotettu uusiutuvilla energianlähteillä tai ympäristömerkittyä.

7.17 Vähintään 90 % kohteen käyttämästä sähköstä tuotetaan fossiilivapaasti. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Torjuakseen ilmastonmuutosta alentamalla hiilidioksidipäästöjään kohde käyttää fossiilivapaasti tuotettua sähköä. Fossiilivapaita sähkön tuotantomenetelmiä ovat kaikki uusiutuvat energianlähteet sekä lisäksi ydinvoima. Uusiutuvia energialähteitä ovat vesi- ja tuulivoima, aurinkoenergia, lämpöpumpuilla talteen otettu maa- ja ilmalämpöenergia, biokaasu, kierrätys- ja jätepolttoaineiden biohajoava osuus, puuperäiset polttoaineet sekä muut kasvi- ja eläinperäiset polttoaineet. Koska useimmat sähkölaitokset eivät pysty takaamaan 100 % fossiilivapaata sähköä ympäri vuoden, kriteerin täyttämiseksi sähkön tulee olla vähintään 90 % fossiilivapaata. Kriteeri täyttyy myös, jos kohde tuottaa itse vähintään 90 % käyttämästään sähköstä fossiilivapaasti. Auditoinnissa kohde esittää sähköntoimittajansa todistuksen tai muun selvityksen siitä, että vähintään 90 % sen viimeisen 12 kk aikana hankkimasta sähköstä on tuotettu fossiilivapaasti.
7.18 Kohde tuottaa itse kaiken sähkönsä aurinkopaneeleilla. (G) HH, SA, CHP, R, A	Torjuakseen ilmastonmuutosta alentamalla hiilidioksidipäästöjään kohde tuottaa itse aurinkopaneeleilla kaiken tarvitsemansa sähkön. Auditoinnissa kohde esittää asiakirjat, joista käy ilmi, että se tuottaa kaiken tarvitsemansa sähköenergian itse aurinkopaneeleilla.
7.19 Kohde tarjoaa uusiutuvalla energialla tuotettua sähköä tai biokaasua näkyvästi asiakkaiden käyttöön. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Lisätäkseen asiakkaidensa tietoisuutta uusiutuvasta energiasta ja sen käyttömahdollisuuksista ja pienentääkseen heidän vierailunsa hiilijalanjälkeä kohde tarjoaa näkyvästi asiakkaidensa käyttöön uusiutuvaa energiaa. Kohde voi esim. tuottaa itse aurinkosähköä ja tarjota sitä asiakkaidensa autojen lataukseen. Suomessa uusiutuvia energialähteitä ovat vesi- ja tuulivoima, aurinkoenergia, lämpöpumpuilla talteen otettu maa- ja ilmalämpöenergia, biokaasu, kierrätys- ja jätepolttoaineiden biohajoava osuus, puuperäiset polttoaineet sekä muut kasvi- ja eläinperäiset polttoaineet. Turve ei ole uusiutuva energialähde erittäin hitaan uusiutumisenopeutensa vuoksi. Täyttääkseen kriteerin kohteen tulee tuoda selvästi ilmi latauspisteen yhteydessä, että sen tarjoama sähkö on tuotettu uusiutuvilla energianlähteillä. Auditoinnissa kohde esittää, miten se tarjoaa uusiutuvalla energialla tuotettua sähköä tai biokaasua asiakkaidensa käyttöön ja viestii siitä. Auditointikierroksella varmistetaan, että tieto on asiakkaiden helposti saatavilla.

7.20 Kohde suorittaa energiakatselmuksen ulkopuolisen asiantuntijan toteuttamana vähintään joka viides vuosi. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Saadakseen paremman kuvan eniten energiaa kuluttavista toiminnoistaan ja mahdollisista energiansäästökohteista kohteen tulee toteuttaa energiakatselmus vähintään 5 vuoden välein. Energiakatselmuksen tavoitteena on kokonaisenergiankäytön pienentäminen ja uusiutuvista lähteistä tuotetun energian osuuden kasvattaminen. Energiakatselmuksen suorittaa ulkopuolinen energia-asiantuntija. Energiakatselmus auttaa havaitsemaan korkean energiankulutuksen alueet. Siihen sisältyy myös neuvontaa koskien mahdollisia energiansäästökohteita sekä niiden kustannuksiin, vaikutuksiin ja investointien takaisinmaksuaikaan liittyviä laskelmia. Auditoinnissa kohde esittää tiedot viimeisimmästä energiakatselmuksesta, joka on tehty viimeisten 5 vuoden aikana.
7.21 Kohteella on kansainvälisesti tai kansallisesti tunnustettu rakennusten ympäristösertifikaatti. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Ympäristökuormituksensa, energiankulutuksensa ja kustannustensa pienentämiseksi kohteen rakennuksilla on kansallinen tai kansainvälinen rakennusten ympäristösertifikaatti, esim. LEED/BREEAM /Joutsenmerkki/RTS. (Lisätietoja: Green Building Council Finland: ”Rakennushankkeiden ympäristöluokitukset Suomessa”.) Täyttääkseen kriteerin rakennusten saaman sertifikaatin tulee huomioida samat osa-alueet kuin LEED tai BREEAM. Auditoinnissa kohde esittää todistuksen rakennustensa kansallisesta tai kansainvälisestä ympäristösertifikaatista.
7.22 Kohteen rakennusten kansallinen energialuokitus on A/B. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Rakennusten lämmöneristävyys ja tiiveys ovat tärkeimpiä niiden energiankulutukseen vaikuttavia tekijöitä. Suomalainen rakennusten energialuokitus pohjautuu laskennalliseen energiatehokkuuteen. Siihen vaikuttavat esimerkiksi talon lämmitysmuoto, eristysten paksuus, ilmastointi ja ikkunoiden koko. Energiatehokkuuden perusteella talolle määritellään energialuokka. Täyttääkseen kriteerin kohteen rakennuksen kansallisen energialuokan tulee olla A tai B. Mikäli kohteella on useampia majoitus-, kokous- tai ravintolakäytössä olevia rakennuksia, niistä vähintään 75 % tulee täyttää kriteeri. Auditoinnissa kohde esittää energiatodistukset majoitus-, kokous- tai ravintolakäytössä olevista rakennuksistaan. Todistukset saavat olla korkeintaan 10 vuotta vanhoja.

7.23 Vähintään 75 %:lla kohteen ikkunoista on korkea energialuokitus. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Huonosti lämpöeristetyt ikkunat voivat nostaa rakennusten energiankulutusta merkittävästi. Ympäristökuormituksen, energiankulutuksen ja kustannusten hillitsemiseksi kohteen ikkunoiden tulee olla energiatehokkaita. Energiatehokkaiksi katsotaan ikkunat, joilla on korkea energialuokitus (1./2. paras saatavilla olevista). Energialuokituksen raja-arvot muuttuvat energiatehokkuuden parantuessa, minkä vuoksi ei voi antaa sitovia raja-arvoja. Ikkunoiden energialuokituksen tarkoituksena on helpottaa rakentajien ja remontoijien tekemää vertailua eri ikkunaratkaisujen välillä. Ikkunoiden energialuokitus on valmistajille vapaaehtoinen, rakennusalan yritysten yhdessä kehittämä järjestelmä. Täyttääkseen kriteerin vähintään 75 %:lla kohteen ikkunoista tulee olla 1./2. korkein energialuokitus. Auditoinnissa kohde esittää yhteenvedon kaikista ikkunoistaan, josta käy ilmi niiden energialuokitus. Vähintään 75 %:lla ikkunoista tulee olla 1./2. korkein hankintahetkellä saatavissa oleva energialuokitus.
7.24 Kohde on liittynyt elinkeinoelämän energiatehokkuussopimukseen matkailu- ja ravintola-alan toimenpideohjelman kautta. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Pienentääkseen energiankäyttöään ja sen aiheuttamaa ympäristökuormitusta kohde on liittynyt matkailu- ja ravintola-alan energiatehokkuussopimukseen. Elinkeinoelämän energiatehokkuussopimus on valtion ja elinkeinoelämän välinen sopimus energian tehokkaasta käytöstä. Energiatehokkuussopimukseen liittyvä matkailu- ja ravintola-alan yritys tekee liittymissopimuksen Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRan kanssa. Siinä se sitoutuu tehostamaan energiankäyttöään aina kun se on mahdollista ja raportoimaan siitä säännöllisesti. Auditoinnissa kohde esittää asiakirjat, joista käy ilmi, että se on liittynyt matkailu- ja ravintola-alan energiatehokkuussopimukseen.
7.25 Kohteella on lämmöntalteenottojärjestelmä mm. kylmälaitteiden, ilmastointilaitteiden, uima-altaiden tai jätevesien hukkalämmön hyödyntämiseksi. (G)	Suuret, paljon energiaa käyttävät laitteet tuottavat usein runsaasti hukkalämpöä. Pienentääkseen aiheuttamaansa ympäristökuormitusta ja kokonaisenergiankulutustaan kohteella on lämmöntalteenottojärjestelmä esim. lämmityksen, ilmanvaihdon/ilmastoinnin, kylmälaitteiden, uima-altaiden tai jäteveden käsittelylaitteistojen hukkalämmön keräämiseksi. Kerättyä lämpöä hyödynnetään muissa kiinteistön osissa, esim. huolto- ja pysäköintitilojen lämmityksessä. Auditoinnissa kohde esittää tiedot käytössä olevasta lämpöenergian talteenottojärjestelmästä.

HH, SA, CHP, CC, R, A	
7.26 Ilmastointi sammuu automaattisesti vähintään 75 % majoitus- ja kokoustiloista, kun ikkuna/ovi avataan. (G) HH, SA, CHP, CC	Lämmitys- ja ilmastointijärjestelmien energiankulutus kasvaa huomattavasti, mikäli ne ovat käytössä silloin, kun kiinteistön ovet tai ikkunat ovat avoinna. Torjuakseen ilmastonmuutosta alentamalla energiankulutustaan kohde on asentanut järjestelmän, joka sammuttaa lämmitys- ja ilmastointijärjestelmän automaattisesti tai hälyttää kyseisessä tilassa, jos tilan ikkuna tai ovi avataan. Täyttääkseen kriteerin sammutus- tai hälytysjärjestelmän tulee olla käytössä vähintään 75 % majoitus- ja kokoustiloista. Auditoinnissa kohde esittää asiakirjat (esim. ilmastoinnin automaattisen sammutusjärjestelmän kuvaus ja yhteenvedo tiloista, joissa se on käytössä), joista käy ilmi, että se on käytössä vähintään 75 % majoitus- ja kokoustiloista.
7.27 Kohteen majoitus- ja kokoustiloissa on automaattinen järjestelmä, joka sammuttaa sähkölaitteet ja valot huoneen/tilan ollessa tyhjillään. (G) HH, SA, CHP, CC, A	Majoitus- ja kokoustilojen energiankäytön ja kustannusten rajoittamiseksi kohteella on automaattinen järjestelmä, joka sammuttaa valot ja katkaisee virran sähkölaitteista, kun tila jää tyhjilleen. Yleisimmin käytetty ratkaisu on avainkorttijärjestelmä, joka katkaisee sähkölaitteiden virran heti tai 1–2 minuuttia sen jälkeen, kun avainkortti on poistettu pidikkeestään. Avainkorttia käytettäessä on tärkeää, ettei kohde anna asiakkaitten käyttöön useampia avainkortteja, jotka he voisivat jättää pidikkeeseen poistuessaan huoneesta. Muita automatisoituja järjestelmiä ovat liike-/ infrapunatunnistimet, jotka sammuttavat sähkölaitteet ja valot tilan jäädessä tyhjilleen. Käsin säädettävät järjestelmät kuten päävirtakatkaisin, joka sammuttaa sähkönsyötön tilaan, eivät kuulu tämän kriteerin piiriin. Auditointikierroksella tarkastetaan, että majoitushuoneissa ja kokoustiloissa on avainkortti- tai muu automaattinen sähkölaitteiden virrankatkaisujärjestelmä.
7.28 Vähintään 90 %:ssa yleisistä ja henkilökunnan tiloista on käytössä automatisoitu valaistus,	Pienentääkseen valaistuksesta aiheutuvaa ympäristökuormitustaan ja valaistuskustannuksiaan kohteen yleisissä ja henkilökunnan tiloissa on liiketunnistimella toimiva valaistus. Vaihtoehtoisesti yleisten alueiden valaistusta voidaan himmentää/vähentää silloin, jos ne ovat tyhjillään. Valaistusratkaisuissa tulee kuitenkin aina huomioida turvallisuusnäkökohdat.

joka vähentää valaistusta tilan ollessa tyhjillään. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Täyttääkseen kriteerin vähintään 90 %:ssa kohteen yleisistä ja henkilökunnan tiloista tulee olla käytössä liiketunnistin tai automaattisesti himmennetty valaistus tilan ollessa tyhjillään. Myös yleiset wc-tilat kuuluvat kriteerin piiriin. Auditoinnissa kohde esittää yhteenvedon yleisistä ja henkilökunnan tiloista (vähintään 90 % kaikista), joissa on käytössä liiketunnistin tai automaattisesti himmennetty valaistus. Mikäli mahdollista, auditointikierroksella varmistetaan pistokokeena, että ilmoitetut valaistusjärjestelyt ovat käytössä.
7.29 Kohde käyttää vain LED-lamppuja. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Pienentääkseen valaistuksen energiantarvetta kohde asentaa/vaihtaa LED-lamput kaikkiin valaisimiinsa sitä mukaa, kun vanhat polttimot rikkoutuvat. Energiatehokas valaistus kannattaa ja maksaa itsensä takaisin pitkän käyttöiän myötä. Led-lamput korvaavat nopeasti muut lampputekniikat, ja niiden käyttöikä on jopa 50-kertainen hehkulamppuun verrattuna. Täyttääkseen kriteerin kohteen kaikissa yleisö-, majoitus- ja henkilökunnan tiloissa sekä ulkovalaisimissa tulee käyttää LED-lamppuja. Mikäli kohteessa on erikoisvalaisimia, joihin ei ole saatavana LED-lamppuja, ei kriteeri koske niitä. Kohde huolehtii siitä, että käytöstä poistetut LED-lamput kierrätetään SER-jätteen mukana. Auditointikierroksella tarkistetaan, että valaisimet yleisissä tiloissa, asiakastiloissa ja henkilökunnan tiloissa käyttävät LED-lamppuja.
7.30 Sähkönkulutuksen kannalta merkittäviin paikkoihin on asennettu erilliset sähkömittarit. (G) HH, CHP, CC, R, A	Saadakseen mahdollisimman tarkan kuvan sähkönkulutuksestaan kohde asentaa erilliset sähkömittarit paljon sähköä kuluttavien toimintojen/tilojen yhteyteen (esim. keittiöt, uima-allas- ja saunaosastot, kuntosalit jne.). Jos kohteella on hyvin erityyppisiä majoitustiloja, erillisten kulutusmittareiden asentaminen myös niihin voi olla hyödyllistä. Erilliset kulutusmittarit antavat yksityiskohtaisempaa tietoa päätöksenteon ja energiansäästötoimien suunnittelun ja seurannan tueksi. Täyttääkseen kriteerin kohteella tulee olla asennettuna vähintään 1 erillinen sähkömittari paljon sähköä kuluttavaan toiminnon/tilan yhteyteen. Kohde kirjaa erillisten mittarien lukemat ylös säännöllisesti (vähintään 1 krt/kk). Tiuhempi seurantaväli antaa yksityiskohtaisempaa tietoa.

	Auditoinnissa kohde esittelee yhteenvedon erillisten kulutusmittareiden avulla kerätystä edellisten 12 kk sähkönkulutuksesta sekä toimista, joihin se on ryhtynyt sähkönkulutuksen pienentämiseksi mittareista saatujen tietojen perusteella.
7.31 Kaikki kohteen viimeisen 12 kk aikana hankkimat sähkölaitteet ja -koneet ovat energiatehokkaita. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Pienentääkseen ympäristökuormitustaan, energiankulutustaan ja toiminnan kustannuksia kohde varmistaa, että kaikki sen viimeisten 12 kuukauden aikana hankkimat sähkölaitteet ovat energiatehokkaita. Osoituksena energiatehokkuudesta laitteilla tulee olla kansainvälisesti tunnustettu ympäristömerkintä tai niiden tulee kuulua 2 ylimpään saatavana olevaan EU:n energiatehokkuusluokkaan. Kriteerin täyttämässä huomioitavia laitteita ovat esimerkiksi: - Keittiössä. ruuanvalmistukseen ja -säilytykseen sekä astianpesuun tarvittavat laitteet - Vastaanotossa ja toimistossa tietokoneet, tulostimet jne. - Pesulassa esim. pesukoneet, kuivausrummut ja mankelit - Kuntosaliosastolla kuntopyörät, juoksumatot jne. - Huonesiivouksessa imurit ja mattopesurit - Yleisissä tiloissa hissit ja liukuportaat Majoitustilojen sähkölaitteet eivät sisälly tähän kriteeriin. Auditoinnissa kohde esittää yhteenvedon, mistä käy ilmi sen viimeisten 12 kk aikana hankkimat sähkölaitteet ja niiden energialuokitus tai ympäristömerkki.
7.32 Majoitushuoneissa ei ole minibaareja. (G) HH	Pienentääkseen ympäristökuormitustaan, energiankulutustaan ja toiminnan kustannuksia kohteen tiloissa ei ole minibaareja. Minibaarien sähkönkulutus voi olla merkittävä osa majoituskohteen kokonaissähkönkulutusta, mutta niiden hankkimisen, ylläpidon ja käytön kustannukset ylittävät useimmiten niistä saadun tuoton. Minibaarien sijaan Green Key suosittelee, että vieraille tarjotaan kerroskohtaisia välipala-automaatteja tai baarissa/vastaanotossa myytäviä välipaloja. Täyttääkseen kriteerin kohteen tiloissa ei ole lainkaan minibaareja. Auditoinnissa kohde vahvistaa, että sen tiloissa ei ole minibaareja. Auditointikierroksen aikana varmistetaan, ettei tarkastetuissa tiloissa ole minibaareja.

7.33 Keittiön liesituulettimissa on infrapunatunnistin, jonka avulla liesituulettimien käyttö on mahdollisimman energiatehokasta. (G) HH, SA, CHP, SA, R, A	Kohteen ympäristökuormitusta voidaan pienentää energiankulutusta vähentämällä. Keittiön energiankulutusta alentaa, jos liesituulettimet ovat päällä vain tarvittaessa ja niiden teho muuttuu automaattisesti tarpeen mukaan. Tämän vuoksi keittiön liesituulettimet on varustettu infrapunatunnistimella, joka käynnistää tuulettimen, säätää tehoa ja sammuttaa sen tarpeen mukaan. Auditointikierroksella tarkistetaan, että keittiön liesituulettimet on varustettu automaattisella infrapunatunnistimella.
7.34 Yhteiskäytössä olevat saunat lämmitetään vain rajalliseksi ajaksi päivittäin. (G) HH, SA, CHP	Pienentääkseen energiankulutustaan ja saunan lämmittämisestä/energiantuotannosta aiheutuvia päästöjä kohde lämmitää yhteiskäytössä olevia saunojaan vain rajallisen ajan päivässä. Ilman pienhiukkaspitoisuuksien rajoittamiseksi puulämmitteisten kiukaiden lämmittämisessä tulee lisäksi noudattaa VALVIRA:n suosituksia puun pienpoltosta. (Ks. Valvira.fi > Puun poltto-opas). Täyttääkseen kriteerin kohteen yhteiskäytössä olevat saunat ovat päällä korkeintaan 6 tuntia päivässä. Auditoinnissa kohde esittää voimassa olevat saunojen aikataulut.
7.35 Ulkouima-altaita ei lämmitetä. (G) HH, SA, CHP	Ulkouima-altaiden lämmitykseen kuluva energia voi kasvattaa kohteen energiankulutusta, hiilijalanjälkeä ja kustannuksia merkittävästi. Pienentääkseen energiankulutustaan ja energiantuotannosta aiheutuvia päästöjä kohde ei lämmitä alueellaan olevia uima-altaita. Auditoinnissa tarkistetaan, että kohteen ulkouima-altaiden vesi ei ole lämmitettyä.
7.36 Kohde ei käytä ulkotiloissaan terassilämmittimiä, tuulettimia tai ilmastointilaitteita. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Lämmityksen ja ilmastoinnin energiankulutuksen ja ympäristökuormituksen pienentämiseksi kohteen ulkotiloja ei lämmitetä/ilmastoida. Kriteeri koskee kaikkia asiakkaiden tai henkilökunnan käytössä olevia ulkotiloja kuten parvekkeita, terasseja, tupakointipisteitä jne. Auditointikierroksella varmistetaan, että kohteen terasseilla, parvekkeilla tai muissa ulkotiloissa ei ole terassilämmittimiä, tuulettimia tai ilmastointilaitteita.

7.37 Vähintään 50 % kohteen moottoriajoneuvoista on ympäristöystävällisiä. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Vähentääkseen ilmansaasteita ja pienentääkseen hiilijalanjälkeään kohteen käyttämistä moottoriajoneuvoista vähintään 50 % on ympäristöystävällisiä. Kriteerissä huomioidaan ajoneuvot, joilla kohde kuljettaa asiakkaita, henkilökuntaa tai take away -annoksia. Kriteeri koskee myös kohteen käyttämiä ajoneuvoja, jotka eivät ole sen omistuksessa. Täyttääkseen kriteerin vähintään 50 % kohteen omistamista/käyttämistä moottoriajoneuvoista tulee olla sähkö- tai biokaasukäyttöisiä. Kriteeri täyttyy myös, jos kohde on sitoutunut käyttämään 100 % uusiutuvaa polttoainetta vähintään 50 % polttoaineistoista. Auditoinnissa kohde esittää kirjallisen yhteenvedon kaikista käyttämistään/omistamistaan moottoriajoneuvoista tai hankintapolitiikkansa.
7.38 Kaikki kohteen käyttämät moottoriajoneuvot ovat ympäristöystävällisiä. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Vähentääkseen ilmansaasteita ja pienentääkseen hiilijalanjälkeään kohde käyttää ainoastaan ympäristöystävällisiä moottoriajoneuvoja. Niitä ovat esim. autot, mönkijät, mopot ja muut kulkuvälineet, joilla kohde kuljettaa asiakkaita, henkilökuntaa tai take away -annoksia. Kriteeri koskee myös kohteen käyttämiä moottoriajoneuvoja, jotka eivät ole sen omistuksessa. Ympäristöystävällisiksi katsotaan ajoneuvot, jotka ovat sähkö- tai biokaasukäyttöisiä. Kohde voi myös sitoutua hankintapolitiikassaan käyttämään ajoneuvoissaan ainoastaan 100 % uusiutuvia polttoaineita. Auditoinnissa kohde esittää kirjallisen yhteenvedon kaikista käyttämistään/omistamistaan moottoriajoneuvoista tai hankintapolitiikkansa.
7.39 Kohde edistää/tarjoaa sähkötaksien tai 100 % uusiutuvilla polttoaineilla käyvien taksien käyttöä. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Tukeakseen kestävä kehitystä ja pienentääkseen asiakkaidensa kuljetuksista aiheutuvia ilmastovaikutuksia kohde edistää sähkö- tai 100 % uusiutuvilla polttoaineilla käyvien taksien käyttöä. Täyttääkseen kriteerin kohteen ensisijaisesti välittämien taksien tulee olla sähkökäyttöisiä tai käyttää täysin uusiutuvaa polttoainetta (ei sekoitepolttoaineita, jotka sisältävät myös fossiilisia ainesosia). Auditoinnissa kohde esittää tiedot tarjoamistaan ympäristöystävällisistä taksipalveluista. Auditointikierroksella voidaan tarkistaa, että vastaanotolla on käytössään ilmoitetun taksin puhelinnumero.
7.40 Kohde käyttää	Pienentääkseen moottoriajoneuvojen aiheuttamaa ympäristökuormitusta alueellaan kohde käyttää ympäristöystävällisiä koneita lumenluonnissa.

ympäristöystävällisiä koneita lumenluonnissa. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Tässä yhteydessä ympäristöystävällisellä tarkoitetaan koneita, jotka käyttävät pelkästään 100 % uusiutuvista energianlähteistä valmistettuja polttoaineita tai ovat käsi- tai sähkökäyttöisiä. Koneiden tulee olla myös mahdollisimman matalaäänisiä. Auditoinnissa kohde esittää yhteenvedon lumenluonnissa käyttämistään ympäristöystävällisistä koneista/menetelmistä.
---	---

8. ELINTARVIKKEET

PAKOLLISET PERUSKRITEERIT

8.1 Kohteen ravintolan tulee tarjota/käyttää säännöllisesti vähintään 5 tuotekategoriaan kuuluvia luomu-, reilun kaupan tai lähituotteita tai raaka-aineita. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Kohteen vastuullisuustyön tulee näkyä sen tarjoamissa ruoka-annoksissa ja niiden ainesosissa. (Tässä kriteerissä ei käsitellä juomia.) Luomumerkittyjen elintarvikkeiden tuotannossa on noudatettava ympäristökriteerien lisäksi myös tuotantoeläinten hyvinvointia koskevia vaatimuksia. Reilun kaupan merkki taas kiinnittää huomiota kolmannen maailman maataloustuottajien riittävän ja kohtuullisen toimeentulon varmistamiseen. Käyttämällä lähialueilla tuotettuja elintarvikkeita voidaan vähentää elintarvikukuljetusten ympäristövaikutuksia ja tukea merkittävästi paikallista taloutta. Green Key -kohteen ravintolassa/kahvilassa tulee tarjota päivittäin annoksia, joiden valmistamiseen on käytetty luomu-, reilun kaupan tai lähellä tuotettuja tuotteita/raaka-aineita/aineksia. Jotta hankinnoilla olisi vaikutusta, luomu-, lähi- ja reilun kaupan tuotteiden osuuden kaikista raaka-aineista tulisi olla merkittävä. Luomu- ja reilun kaupan tuotteiden tulee olla kansallisesti tai kansainvälisesti sertifioituja. Lähituotteiksi katsotaan tässä yhteydessä saman maakunnan alueella tai viereisen maakunnan alueella alle 100 km päässä kohteesta tuotetut tuotteet ja raaka-aineet. Myös kohteessa tuotetut elintarvikkeet sekä luonnonmarjat tai sienet, jotka on poimittu alle 100 km päässä kohteesta katsotaan lähituotteiksi. Täyttääkseen kriteerin kohteen tulee käyttää säännöllisesti lähi-, luomu- tai reilun kaupan tuotteita vähintään viidestä (5) eri tuotekategoriasta, mutta suosittelemme vahvasti, että tuotteita on tätä enemmän. Vaikka kriteeri viittaa asiakkaille tarjottavien ruoka-annosten raaka-aineisiin, suosittelemme käyttämään niitä myös henkilökunnan ruokalassa. Auditoinnissa kohde esittää listan niistä luomu-, reilun kaupan- tai lähituotteista, joita se käyttää säännöllisesti asiakkaiden ruoka-annosten ainesosina. Tuotteita tulee olla vähintään 5 eri tuotekategoriasta.
8.2 Kohteen käyttämien lähi-, luomu- tai reilun kaupan tuotteiden määrä kasvaa vuosittain. (I)	Green Key -kohteen, jonka ravintolassa tarjotaan muitakin aterioita kuin aamiaista, tulee kasvattaa lähi-, luomu- ja reilun kaupan tuotteiden kulutustaan vuosittain. Kasvu voi tapahtua käyttämällä tuotteita/raaka-aineita entistä isompia määriä, useammista tuotekategorioista tai entistä useampia tuotenimikkeitä. Luomu- ja reilun kaupan tuotteiden tulee olla kansallisesti tai kansainvälisesti sertifioituja. Lähituotteiksi katsotaan

HH, SA, CHP, CC, R, A	tässä yhteydessä saman maakunnan alueella tai viereisen maakunnan alueella alle 100 km päässä kohteesta tuotetut tuotteet ja raaka-aineet. Myös kohteessa tuotetut elintarvikkeet sekä luonnonmarjat tai sienet, jotka on poimittu alle 100 km päässä kohteesta katsotaan lähituotteiksi. Auditoinnissa kohde esittää listan niistä lähi-, luomu- tai reilun kaupan tuotteista, joita se on tarjonnut asiakkaille tai käyttänyt valmistamiensa ruoka-annosten raaka-aineena viimeisten 12 kk aikana, sekä vertailutiedon edelliseltä vuodelta. Täyttääkseen kriteerin tuotteiden kulutuksen tulee olla suurempi kuin ennen, tuotenimikkeitä tulee olla enemmän tai useammasta tuotekategoriasta kuin edellisessä auditoinnissa. Tässä kriteerissä ei käsitellä juomia. Tämä kriteeri ei koske kohteita, joiden ravintolassa tarjotaan vain aamiaista. Tämä kriteeri ei myöskään koske kohteita, jotka hakevat sertifikaattia ensimmäistä kertaa.
8.3 Kohteen juomavalikoimaan tulee kuulua vähintään 1 luomu-/lähi-/reilun kaupan tuote seuraavista tuoteryhmistä: 1) tee tai kahvi 2) mehu, virvoitusjuoma tai maitojuoma. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Green Key -kohteen vastuullisuustyön tulee näkyä myös sen juomavalikoimassa. Luomumerkittyjen elintarvikkeiden tuotannossa on noudatettava ympäristökriteerien lisäksi myös tuotantoeläinten hyvinvointia koskevia vaatimuksia. Reilun kaupan merkki taas kiinnittää huomiota kolmannen maailman maataloustuottajien riittävän ja kohtuullisen toimeentulon varmistamiseen. Käyttämällä lähialueilla tuotettuja elintarvikkeita voidaan vähentää elintarvikekuljetusten ympäristövaikutuksia ja tukea merkittävästi paikallista taloutta. Mikäli kohteen ravintolassa tarjoillaan lounasta ja/tai päivällistä, sen aamiaistarjoiluun tulee kuulua vähintään 1 luomu-, reilun kaupan- tai lähituotettu vaihtoehto molemmista seuraavista tuoteryhmistä: 1) tee ja kahvi 2) mehu, virvoitusjuoma tai maito(juoma) Mikäli kohteen ravintolassa ei tarjota lounasta ja/tai päivällistä, sen valikoimaan tulee sisältyä vähintään 1 luomu-, reilun kaupan- tai lähituotettu vaihtoehto jommastakummasta mainitusta tuoteryhmästä. Luomu- ja reilun kaupan tuotteiden tulee olla kansallisesti tai kansainvälisesti sertifioituja. Lähituotteiksi katsotaan tässä yhteydessä saman maakunnan alueella tai viereisen maakunnan alueella alle 100 km päässä kohteesta tuotetut tuotteet ja raaka-aineet. Myös kohteessa tuotetut elintarvikkeet sekä luonnonmarjat, jotka on poimittu alle 100 km päässä kohteesta, katsotaan lähituotteiksi.

	Auditoinnissa kohde esittelee yhteenvedon juomavalikoimassaan olevista luomu-, lähi- ja reilun kaupan tuotteista.
8.4 Jos kohteella on anniskelulupa, tulee sen valikoimissa olla vähintään yhtä luomumerkittyä tai lähialueella tuotettua olutta, viiniä ja siideriä/long drinkkiä. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Tarjoamalla luomu- ja lähituotettuja alkoholijuomia kohde voi pienentää tuotannon ja kuljetusten aiheuttamaa ympäristökuormitusta ja tukea paikallistaloutta. Lisäksi kohde voi vaikuttaa myös asiakkaidensa asenteisiin ja lisätä siten luomu- ja lähituotteiden tunnettuutta ja menekkiä. Anniskeluravintoloiden juomavalikoimaan tulee kuulua vähintään yhtä luomu- tai lähituotettua olutta, viiniä ja siideriä/long drinkkiä. Luomutuotteiden tulee olla kansallisesti tai kansainvälisesti sertifioituja. Lähituotteiksi katsotaan tässä yhteydessä saman maakunnan alueella tai viereisen maakunnan alueella alle 100 km päässä kohteesta tuotetut tuotteet ja raaka-aineet. Auditoinnissa kohde esittelee valikoimassaan olevat luomu- tai lähituotetut oluet, viinit, siiderit/long drinkit. Kussakin kategoriassa tulee olla tarjolla vähintään yksi luomu- tai lähituotettu vaihtoehto. Kriteeri ei koske kohteita, joilla ei ole anniskelulupaa.
8.5 Kohteen ravintolasta voi tilata 3 ruokalajin kasvisaterian. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Koska kasvisruoan ympäristökuormitus on sekaruokaa pienempi, kohteen tulee tarjota yksi tai useampi kasvisruokavaihtoehto alku-, pää- ja jälkiruoksi. Näin vastataan myös nopeasti kasvavaan kasvisruoan kysyntään. Tässä yhteydessä kasvisruoaksi katsotaan ruoka, joka ei sisällä liha-, kala- tai äyriäistuotteita (maito- ja munatuotteet sallitaan). Kasvisruokien tulee olla selvästi merkittyjä ruokalistalla tai buffet-pöydässä. Merkitsemiseen voidaan käyttää symboleja tai se voidaan toteuttaa muulla selkeällä, helppotajuisella tavalla. Kasvisruoan tilaamisesta ei saa periä lisämaksua. Vaikka kriteeri on tarkoitettu koskemaan asiakkaille tarjottavia annoksia, suosittelemme vahvasti, että myös henkilökunnalle tarjotaan kasvisruokavaihtoehto. Auditoinnissa kohde esittää ruokalistansa, jolta on mahdollista koota 3 ruokalajin kasvisateria. Kasvisruokien tulee olla selvästi merkittyjä. Kriteeri ei koske kohteita, jotka eivät tarjoa lounasta ja/tai päivällistä.

8.6 Kohteen ravintola ei käytä uhanalaisia tai suojeltuja eläinlajeja annostensa raaka-aineena. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Osana hankintapolitiikkaansa kohde ei käytä liha-, kala- tai äyriäistuotteita, jotka ovat peräisin uhanalaisista tai suojelluista kannoista tai lajeista. Henkilökunnan tulee pystyä kysyttäessä kertomaan kaikkien tarjottujen liha-, kala- ja äyriäisruokien alkuperä. Eläinlajien uhanalaisuuden voi tarkistaa seuraavien järjestöjen ylläpitämiltä listoilta: IUCN Red List of Threatened Species tai CITES (Convention on International Trade in Endangered Species). Lajeja, joiden tila on haavoittuva, uhanalainen, tai erittäin uhanalainen ei tule ostaa. Kala- ja äyriäislajien ja -kantojen tilasta saa tietoa myös esim. WWF Suomen kalaoppaasta. Lajeja, jotka on merkitty oppaassa punaisella, ei tulisi ostaa. Lisäksi tunnetut ekomerkit kuten MSC (Marine Stewardship Council), ASC (Aquaculture Stewardship Council), GGN (Certified Responsible Farming & Transparency) tai BAP (Best Aquaculture Practices) auttavat tunnistamaan, mitkä liha- ja kalatuotteet eivät sisällä uhanalaisia lajeja. Mikäli kohde tarjoaa villiriistaa, sen tulee olla peräisin hyvin hoidetuista riistakannoista, joita metsästetään ja hoidetaan kestävästi. Auditoinnissa kohde esittää kirjallisen hankintapolitiikkansa, josta käy ilmi, että se ei osta uhanalaisista tai suojelluista lajeista/kannoista peräisin olevia tuotteita sekä se, miten se varmistaa asian (esim. toimittajan sertifikaatti). Lisäksi kohde esittää sen hetkisen ruokalistansa, jonka kala- ja liharuokien alkuperä sen tulee pystyä kertomaan.
8.7 Kohteen ruokalistaan, tarjoilutiskiinkin tai -pöytiin on merkitty luomutuotteet, lähituotteet ja reilun kaupan tuotteet. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Jotta asiakkaiden tietoisuus luomu-, reilun kaupan- ja lähituotteista kasvaisi, näiden tuotteiden tulee olla selvästi merkittyjä kohteen tarjoilutiskissä/tarjoilupöydissä/ruokalistalla. Merkintä voidaan tehdä symboleita apuna käyttäen tai muulla helppotajuisella tavalla. Merkintä ei ole välttämätön, mikäli tuote on tarjolla alkuperäisessä pakkauksessaan, josta käy ilmi, että se on luomu- tai reilun kaupan tuote. Suosittellemme, että myös liha- ja kalatuotteiden alkuperä ilmoitetaan aina ruokalistalla/buffet-tarjoilun yhteydessä. Vaikka kriteeri on tarkoitettu koskemaan tarjoilua asiakkaille, suosittelemme vahvasti, että luomu- lähi- ja reilun kaupan tuotteet on merkitty myös henkilökunnan ruokalassa. Merkinnän tulee aina noudattaa paikallista lainsäädäntöä ja ohjeistusta.

	Auditoinnissa tarkistetaan, että lähi-, luomu- ja reilun kaupan tuotteet on selkeästi merkitty tarjoilussa.
8.8 Kohteella on toimintasuunnitelma ruokahävikin pienentämiseksi. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Ruokahävikin torjunta on tärkeää, sillä se aiheuttaa suuren osan ravintolatoiminnan ympäristökuormituksesta. Hävikin pienentämiseksi kohteen tulee tehdä kirjallinen suunnitelma. Suunnitelmassa tulisi huomioida seuraavat asiat: • Voidaanko tarjotun ruuan määrää tai tyyppiä muuttaa? • Voidaanko käyttää pienempiä tarjoiluastioita? • Voiko kohde tarjota puolikkaita annoksia alennettuun hintaan? • Voidaanko ruuan säilytystä tai tarjoilua muuttaa niin, että sen säilyvyys paranee? • Käytetäänkö kaikkia ainesosia tehokkaasti? • Voisiko ruokaa tarjota buffet-pöydän sijasta valmiina annoksina? • Mikäli tarjoilussa käytetään buffet-pöytiä, voidaanko asiakkaita kehottaa ottamaan vain sen verran lautaselleen, minkä jaksavat syödä? • Miten jäljelle jäänyttä ruokaa voitaisiin käyttää toisten ruokalajien valmistamiseen tai lahjoittaa/myydä? Suosittelimme vahvasti, että asiakkaille kerrotaan kohteen tavoitteesta vähentää ruokahävikkiä esim. buffet-pöydän kylttien avulla. Asiakkaille voidaan myös tarjota mahdollisuus ottaa syömättä jäänyt osa annoksestaan mukaan, tai myydä ylijäämäruokaa tarjoiluajan päätteeksi. Täyttääkseen kriteerin suunnitelmaan tulee sisältyä myös käytännön toimia. Auditoinnissa kohde esittelee ruokahävikin torjuntasuunnitelmansa ja ne konkreettiset toimet, jolla hävikkiä pyritään vähentämään. Auditointikierroksella varmistetaan, että toimet ovat käytössä.
8.9 Asiakkaille tarjotaan vesijohtovettä. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Pullotetun veden valmistuksesta, pakkausten valmistamisesta, kuljetuksesta, pakkausjätteen keräämisestä ja uudelleenkäytöstä aiheutuu suuri ympäristökuormitus. Kuormitusta vähentääkseen kohteen tulee tarjota asiakkailleen vesijohtovettä. Vettä voidaan tarjota sellaisenaan, suodatettuna tai hiilihapotettuna. Suosittelemme myös, että kohde kertoo asiakkailleen suomalaisen vesijohtoveden korkeasta laadusta. Vesijohtovettä tulee tarjota asiakkaille ravintoloissa ja kokoustiloissa, mutta sitä voi olla tarjolla myös vastaanotossa ja majoitustiloissa.

	Mikäli paikallisessa vesijohtovedessä on maku-, väri- tai hajuvirheitä, tätä kriteeriä ei tarvitse täyttää. Auditointikierroksella tarkastetaan, että vesijohtovettä on tarjolla asiakkaille.
8.10 Kohde tarjoaa vegaanista maitojuomaa. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Vegaanisen ruokavalion ympäristökuormitus on paljon sekaruokavaliota pienempi, ja vegaanisuus on asiakkaiden keskuudessa jatkuvasti yleisempää. Tämän vuoksi Green Key -kohteissa tulee olla tarjolla/mahdollisuus saada pyynnöstä myös vegaanista maitojuomaa aina silloin, jos tarjolla on maitoa. Kriteeri koskee myös kahvitarjoilua. Auditoinnissa tarkistetaan, että kohteessa on tarjolla/mahdollisuus saada pyynnöstä myös vegaanista maitojuomaa, mikäli tarjolla on maitoa.
PISTEKRITERIT	
8.11 Kohde seuraa ruokahävikin määrää. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Ruokahävikin vähentämiseksi kohde mittaa ja kirjaa ylös päivittäin yli jääneen ruuan määrän. Hävikkiä voidaan seurata eri tarjoilutyyppeiden (buffet, à la carte) tai ruokalajien (aamiainen, lounas jne.) kohdalla. Suosittelemme myös, että eri kategorioiden (lämmiin ruoka, salaatti, leipä jne.) hävikkiä seurataan erikseen. Kirjanpidosta tulee myös käydä ilmi, mitä hävikin osia pystyttiin jatkokäyttämään. Auditoinnissa kohde esittelee menetelmän, jolla ruokahävikin määrää seurataan, sekä kirjaukset edeltävän kuukauden ajalta.
8.12 Kohde on viimeisten 12 kk aikana korvannut tehotuotettua naudanlihaa luomu- tai lähituotetulla naudanlihalla. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Vähentämällä tehotuotetun naudanlihan käyttöä kohde voi edistää tuotantoeläinten hyvinvointia ja monissa tapauksissa vähentää lihantuotannon ja -kuljetusten ympäristökuormitusta. Valitsemalla lähellä tuotettua tai luomulihaa kohde voi varmistua, että sen tuotannossa on noudatettu EU-alueen turvallisuus-, hygieni- ja ympäristönormeja. Koska ravintolan ruokalista voi vaihdella huomattavasti vuoden mittaan, tämän kriteerin tarkasteluväli on kokonainen toimivuosi. Auditoinnissa kohde esittelee yhteenvedon viimeisten 12 kk aikana hankkimastaan naudanlihasta. Yhteenvedosta tulee käydä ilmi, että tehotuotetun naudanlihan osuus on vähentynyt kuluneella jaksolla. Kriteeri ei koske kohteita, jotka eivät tarjoa lounasta ja/tai päivällistä.

8.13 Vähintään 25 % ravintolan ruokalistalla olevista pääruoka-annoksista on kasvisruokia. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Kasvisruokavalion ympäristökuormitus on paljon sekaruokavaliota pienempi, ja kasvissyönnin on asiakkaiden keskuudessa jatkuvasti yleisempää. Ympäristökuormituksen pienentämiseksi 25 % kohteen tarjoamista pääruoka-annoksista on kasvisruokia. Suosittelemme, että sama koskee myös alkuruokia. Tässä yhteydessä kasvisruoaksi katsotaan ruoka, joka ei sisällä liha-, kala- tai äyriäistuotteita (maito- ja munatuotteet sallitaan). Vaikka kriteeri on tarkoitettu koskemaan asiakkaille suunnattua ruokalistaa, suosittelemme vahvasti, että sitä noudatetaan myös henkilökunnan ruokalassa. Auditoinnissa kohde esittelee voimassa olevan / kuluvan viikon ruokalistansa, jolla tarjotuista pääruoka-annoksista vähintään 25 % on kasvisruokia. Kriteeri ei koske kohteita, jotka eivät tarjoa lounasta ja/tai päivällistä.
8.14 Kohteen ruokalistalla on aina vähintään yksi vegaaninen alku-, pää- ja jälkiruoka. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Vegaanisen ruokavalion ympäristökuormitus on paljon sekaruokavaliota pienempi, ja vegaanisuus on asiakkaiden keskuudessa jatkuvasti yleisempää. Täyttääkseen tämän kriteerin kohteen ruokalistalla tulee olla aina vähintään yksi täysin vegaaninen alku-, pää- ja jälkiruokavaihtoehto. Vegaanisten annosten tulee olla selvästi merkittyjä ruokalistalla tai buffet-tarjoilussa. Merkintä voidaan tehdä symbolien tms. avulla. Vaikka kriteeri on tarkoitettu koskemaan asiakkaille suunnattua ruokalistaa, suosittelemme vahvasti, että sitä noudatetaan myös henkilökunnan ruokalassa. Auditoinnissa kohde esittelee ruokalistansa, jolta voi koota 3 ruokalajin vegaanisen menun. Kriteeri ei koske kohteita, jotka eivät tarjoa lounasta ja/tai päivällistä.
8.15 Vähintään 50 % kaikista kohteen käyttämistä elintarvikkeista on luomu-,	Kohteen vastuullisuustyön tulee näkyä sen käyttämissä ruoka- ja juomatuotteissa sekä niiden raaka-aineissa. Käyttämällä pääosin luomu-, reilun kaupan- tai lähituotteita kohde voi merkittävästi pienentää ympäristökuormitustaan, tukea kestävä kehitystä ja paikallistaloutta.

lähi- tai reilun kaupan tuotteita. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Luomu- ja reilun kaupan tuotteiden tulee olla kansallisesti tai kansainvälisesti sertifioituja. Lähituotteiksi katsotaan tässä yhteydessä saman maakunnan alueella tai viereisen maakunnan alueella alle 100 km päässä kohteesta tuotetut tuotteet ja raaka-aineet. Täyttääkseen tämän kriteerin kohteen tulee koota yhteenveto kaikista elintarvikehankinnoistaan edeltävien 12 kk aikana. Yhteenvedosta tulee käydä ilmi, että vähintään 50 % oli luomu-, lähi- tai reilun kaupan tuotteita. Auditoinnissa kohde esittää yhteenvedon viimeisen tilikauden / viimeisten 12 kk aikana hankkimistaan luomu-, lähi- ja reilun kaupan ruoka- ja juomatuotteista sekä tuloslaskelman, josta käyvät ilmi elintarvikkeiden kokonaisostot samana aikana.
8.16 Kaikki kohteen käyttämät liha-, kala- ja äyriäistuotteet ovat kestävyysertifioituja. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Pienentääkseen käyttämiensä liha-, kala- ja äyriäistuotteiden ympäristökuormitusta ja suojellakseen luonnon monimuotoisuutta kohde käyttää ainoastaan kestävyysertifioituja liha-, kala- ja äyriäistuotteita. Kestävyysertifioituiksi katsotaan luomutuotteet sekä muut sertifikaatit, joissa on huomioitu myös eläinten hyvinvointi ja eläinkantojen kestävä käyttö. Hyväksytyjä sertifikaatteja ovat esim. EU-kukka ja kansallinen luomumerkki, ekosertifikaatit kuten MSC (Marine Stewardship Council), ASC (Aquaculture Stewardship Council), GGN (Certified Responsible Farming & Transparency) tai BAP (Best Aquaculture Practices). Täyttääkseen kriteerin yrityksen tulee osoittaa, että kaikki sen käyttämät liha-, kala- ja äyriäistuotteet ovat kestävyysertifioituja. Tämä voidaan tehdä esim. esittämällä tavarantoimittajien kestävyysertifikaatit tai yhteenveto hankinnoista, josta käy ilmi hankittujen tuotteiden sertifiointi. Auditoinnissa kohde esittää yhteenvedon edellisten 12 kk aikana hankkimistaan liha-, kala- ja äyriäistuotteista ja niiden/niiden toimittajien kestävyysertifikaateista. Auditointikierroksella varmistetaan, että käytössä olevissa liha-/kalajalosteissa on kestävyysmerkintä.
8.17 Kohteen ruokalistalla on satokauden aikana vähintään yksi ruokalaji, jonka pääraaka-aine ovat paikallisesti tuotetut/kotimaiset	Tukeakseen paikallista tuotantoa ja pienentääkseen elintarvikkeiden tuotannosta ja kuljetuksesta aiheutuvaa ympäristökuormitusta kohde käyttää satokauden mukaisia, paikallisesti/kotimaassa tuotettuja kasviksia, marjoja tai hedelmiä tarjoamiensa ruoka-annosten pääraaka-aineena. Pääraaka-aineeksi katsotaan ainesosa, joka on mainittu tuotteen nimessä ja jonka osuus valmiista ruoka-annoksesta on vähintään 50 %. Täyttääkseen kriteerin kohteen ravintolan ruokalistalla tulee olla koko satokauden ajan ainakin yksi ruokalaji, jonka pääraaka-aineena ovat kotimaiset satokauden kasvikset, marjat tai hedelmät.

sesongin kasvikset, marjat tai hedelmät. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Auditoinnissa kohde esittelee ruokalistansa viimeksi kuluneen suomalaisen satokauden ajalta (kesä-syyskuu) ja sillä tarjotut ruoka-annokset, joiden pääraaka-aine on satokauden kasvikset, marjat tai hedelmät. Kriteeri ei koske kohteita, jotka eivät tarjoa lounasta ja/tai päivällistä.
8.18 Vähintään yhden lounaslistalla olevan pääruuan pääraaka-aine on aina lähituotettu/luomu-/reilun kaupan tuote. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Tukeakseen paikallista tuotantoa ja/tai kestäväää kehitystä sekä pienentääkseen elintarvikkeiden tuotannosta ja kuljetuksesta aiheutuvaa ympäristökuormitusta kohde käyttää aina vähintään yhden lounaslistallaan tarjottavan pääruuan pääraaka-aineena luomu-, lähi- tai reilun kaupan tuotteita. Pääraaka-aineeksi katsotaan ainesosa, joka on mainittu tuotteen nimessä ja jonka osuus valmiista ruoka-annoksesta on vähintään 50 %. Luomu- ja reilun kaupan tuotteiden tulee olla kansallisesti tai kansainvälisesti sertifioituja. Lähituotteiksi katsotaan tässä yhteydessä saman maakunnan alueella tai viereisen maakunnan alueella alle 100 km päässä kohteesta tuotetut tuotteet ja raaka-aineet. Auditointia varten kohde kokoaa yhteen edellisten 12 kuukauden lounaslistat, ja auditoinnissa niistä tarkastetaan satunnaisotantana 3–5. Listoista tulee käydä ilmi pääruuat, joiden pääraaka-aine on lähituotettu/luomu-/reilun kaupan tuote. Kriteeri ei koske kohteita, jotka eivät tarjoa lounasta ja/tai päivällistä.
8.19 Vähintään yhden à la carte-listan alku-, pää- ja jälkiruuan pääraaka-aine on aina lähituotettu/luomu-/reilun kaupan tuote. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Tukeakseen paikallista tuotantoa ja/tai kestäväää kehitystä sekä pienentääkseen elintarvikkeiden tuotannosta ja kuljetuksesta aiheutuvaa ympäristökuormitusta kohde käyttää aina vähintään yhden à la carte-listallaan tarjottavan alku-, pää- ja jälkiruuan pääraaka-aineena luomu-, lähi- tai reilun kaupan tuotteita. Pääraaka-aineeksi katsotaan ainesosa, joka on mainittu tuotteen nimessä ja jonka osuus valmiista ruoka-annoksesta on vähintään 50 %. Luomu- ja reilun kaupan tuotteiden tulee olla kansallisesti tai kansainvälisesti sertifioituja. Lähituotteiksi katsotaan tässä yhteydessä saman maakunnan alueella tai viereisen maakunnan alueella alle 100 km päässä kohteesta tuotetut tuotteet ja raaka-aineet. Auditointia varten kohde kokoaa yhteen edellisten 12 kuukauden à la carte-listat, ja auditoinnissa niistä tarkastetaan satunnaisotantana 2–3. Listoista tulee käydä ilmi alku-, pää- ja jälkiruuat, joiden pääraaka-aine on lähituotettu/luomu-/reilun kaupan tuote.

	Kriteeri ei koske kohteita, jotka eivät tarjoa lounasta ja/tai päivällistä.
--	---

9. SISÄTILAT

PAKOLLISET PERUSKRITEERIT

9.1 Kohteella on henkilöstöpolitiikka koskien tupakointia työaikana. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Tupakoinnin terveyshaittojen pienentämiseksi kohteella tulee olla kirjallinen ohjeistus siitä, miten työajalla tupakointia pyritään vähentämään. Suosittelemme, että kaikki asiakkaiden ja henkilökunnan käyttöön tarkoitetut yleiset sisä- ja ulkotilat ovat savuttomia. Mikäli tupakointi työaikana on sallittua, yrityksellä on oltava kirjatut ohjeet siitä, milloin ja missä he saavat tupakoida. Tupakointiin osoitetulla paikalla tulee olla paloturvalliset tuhkakupit. Yrityksen tulee kiinnittää huomiota siihen, että henkilökunnan tupakointi ei häiritse asiakkaita tai muuta henkilökuntaa. Auditoinnissa kohde esittää kirjallisen ohjeistuksensa koskien tupakointia työaikana. Mikäli kohteessa työskentelee alle 10 henkilöä, ohjeistus voidaan esittää myös suullisesti. Ohjeistuksesta tulee käydä ilmi, milloin ja missä tupakointi on sallittua ja miten yritys torjuu sen asiakkaille ja muulle henkilökunnalle aiheuttamia terveys- ja viihtyvyshaittoja.
9.2 Viimeisten 12 kk aikana toteutetuissa remonteissa on käytetty ympäristöystävällisiä ja terveellistä sisäilmaa edistäviä materiaaleja. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Varmistaakseen sisäilman laadun ja pienentääkseen ympäristökuormitustaan kohde käyttää rakentamisessa, remontoinnissa ja sisustuksessa ympäristöystävällisiä materiaaleja. Erityisesti tulee välttää materiaaleja, jotka sisältävät haihtuvia orgaanisia (VOC) yhdisteitä. Ympäristöystävällisiä materiaaleja ovat esim. maalit ja liimat, joista ei haihdu terveydelle haitallisia yhdisteitä kuten formaldehydiä. Paras tapa varmistua siitä, että käytetyt materiaalit eivät ole terveydelle haitallisia, on valita ympäristömerkitty tuote. Suositeltavia kansainvälisiä ja kansallisia ekomerkkejä ovat esim. Joutsenmerkki, EU-Kukka ja M1-merkki. Suosittelemme erityisesti ympäristöystävällisten kierrätettyjen/luonnonmateriaalien käyttöä tiloja remontoitaessa ja sisustaessa. Mikäli käytetään puuta, sen tulee olla kestävästi kasvatettua ja korjattua (esim. FSC-merkittyä), ja mieluiten lähialueella tuotettua. Auditoinnissa kohde esittää yhteenvedon edellisten 12 kk aikana toteutetuissa remonteissa käytetyistä materiaaleista, maaleista jne.
9.3 Mikäli kohteella on ulkoterassi, jolla tarjoillaan	Tupakointi aiheuttaa terveys- ja viihtyvyshaittoja myös ulkotiloissa, ja yhä useammat asiakkaat edellyttävät tiloilta täyttä savuttomuutta. Erityisen tärkeää on kiinnittää huomiota siihen, ettei ruokailijoiden käyttämälle alueelle kulkeudu tupakansavua.

ruokaa, ainakin osa siitä on savuton. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Täyttääkseen tämän kriteerin kohteen tulee varata osa ulkoterasseista savuttomille asiakkaille. Savuton alue tulee olla selkeästi merkitty ja riittävän kaukana alueesta, jolla tupakointi on sallittua. Mikäli kohteen terassilla on ruokatarjoilu, tämä kriteeri on pakollinen. Auditoinnissa kohde esittelee savuttoman terassinsa, joka on selkeästi merkitty. Mikäli kohteessa ei tarjoilla ruokaa, tämä on vapaaehtoinen pistekriteeri.
PISTEKRITEERIT	
9.3 Mikäli kohteella on ulkoterasi, jolla ei tarjoilla ruokaa, ainakin osa siitä on savuton. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Tupakointi aiheuttaa terveys- ja viihtyvyyshaittoja myös ulkotiloissa, ja yhä useammat asiakkaat edellyttävät tiloilta täyttä savuttomuutta. Erityisen tärkeää on kiinnittää huomiota siihen, ettei ruokailijoiden käyttämälle alueelle kulkeudu tupakansavua. Täyttääkseen tämän kriteerin kohteen tulee varata osa ulkoterasseista savuttomille asiakkaille. Savuton alue tulee olla selkeästi merkitty ja riittävän kaukana alueesta, jolla tupakointi on sallittua. Mikäli kohteen terassilla on ruokatarjoilu, tämä kriteeri on pakollinen. Auditoinnissa kohde esittelee savuttoman terassinsa, joka on selkeästi merkitty. Mikäli kohteessa ei tarjoilla ruokaa, tämä on vapaaehtoinen pistekriteeri.
9.4 Kohde seuraa säännöllisesti tilojensa sisäilman laatua. (G) HH, CC	Huolehtiakseen jatkuvasta sisäilman laadun parantamisesta sekä asiakkaidensa ja henkilökunnasta hyvinvoinnista, kohde seuraa säännöllisesti sisäilmansa laatua. Ilman laatua voidaan seurata esim. mittaamalla seuraavia muuttujia: tunnissa vaihtuvaa ilman määrä, ilman lämpötila ja kosteus, ilman radon-, CO₂- tai NO_x- pitoisuus tai haihtuvien orgaanisten yhdisteiden (VOC) pitoisuus. Mitatut arvot eivät saa ylittää sisäilman laadulle asetettuja maksimiarvoja ja kansainvälisiä standardeja. Mikäli arvot ylittyvät, kohteen tulee ryhtyä korjaaviin toimenpiteisiin. Korjaavia toimenpiteitä voivat olla esim. lisääntynyt tuulettaminen, ilmanvaihtojärjestelmän asetusten säätö tai ilmanpuhdistuslaitteiden asentaminen. Täyttääkseen kriteerin kohteella tulee olla asennettuna järjestelmä, joka mittaa sisäilman laatua säännöllisesti (vähintään 2 kertaa vuodessa ja vähintään kiinteistön 2 osassa).

	Auditoinnissa kohde esittää raportit ilmanlaadun mittauksista sekä toimenpiteet, joihin niiden johdosta on ryhdytty.
9.5 Kohde käyttää paikalliseen kulttuuriin liittyviä elementtejä rakenteissaan ja sisustuksessaan. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Paikallisen kulttuurin kunnioittaminen ja sen tapojen, rakenteiden ja materiaalien esiintuominen on osa vastuullisen matkailuyrityksen toimintaa. Paikalliset elementit voivat myös erottaa kohteen muista, tuoda ainutlaatuisuutta ja edistää asiakkaiden tietoisuutta paikalliskulttuurista. Täyttääkseen tämän kriteerin kohde käyttää toimintaansa, rakenteisiinsa tai tilojensa sisustamiseen paikallisia, olosuhteisiin soveltuvia menettelytapoja ja materiaaleja. Kohde arvostaa aidon paikallisen kulttuurin perinteisiä ja nykyaikaisia elementtejä ja hyödyntää niitä toiminnassaan, rakenteissaan ja sisustusratkaisuissaan. Rakennuksia, sisustusmateriaaleja ja -ratkaisuja koskevia lakeja ja säädöksiä tulee aina noudattaa. Kohdetta kannustetaan hyödyntämään paikallista tietotaitoa, koulutusta ja kokemusta valitessaan materiaaleja, toimintatapoja ja välineitä tilojensa kestäväan rakentamiseen ja sisustamiseen. Paikallisyhteisöjen tekijänoikeuksia tulee aina kunnioittaa. Auditoinnissa kohde esittelee, miten se on soveltanut toiminnassaan, rakentamis- tai sisustusratkaisuissaan paikallisia toimintatapoja ja materiaaleja ja aitoja paikallisen kulttuurin elementtejä niin, että paikallisyhteisöjen tekijänoikeuksia ei ole loukattu.
9.6 Kohde tarjoaa allergiahuoneita asiakkailleen / sallii lemmikkieläimet vain tietyissä majoitushuoneissa. (G) HH, SA, CHP	Allergisten asiakkaiden terveyden ja viihtyvyyden turvaamiseksi kohteella on allergiahuoneita, joiden siisteydestä huolehditaan tarkasti. On tärkeää, että allergisille tarkoitetut majoitustilat on sisustettu allergisoimattomilla materiaaleilla ja siivotaan allergisoimattomilla puhdistusaineilla. Lisäksi vuodevaatteet ja pyyhkeet tulee aina pestä allergisoimattomilla pesuaineilla. Kohteen tulee varmistua siitä, että lemmikkieläimiä ei koskaan oteta allergiahuoneisiin. Vaihtoehtoisesti kohde voi varata vain osan huoneistaan asiakkaille, joilla on mukanaan lemmikkieläimiä, ja käyttää kaikessa siivouksessa ja pyykinpesussa allergisoimattomia pesuaineita. Täyttääkseen kriteerin kohteella tulee olla toimintamalli, jolla varmistetaan, että ainakin osa majoitushuoneista on allergisoimattomia/niihin ei koskaan oteta lemmikkieläimiä. Lisäksi sen tulee varmistaa, että allergiahuoneiden siivouksessa ja pyykinpesussa käytetään allergisoimattomia pesuaineita. Auditoinnissa kohde esittelee toimintatavan, jolla se varmistaa, että allergiahuoneisiin ei oteta lemmikkieläimiä, ja että niiden siivouksessa käytetään allergisoimattomia tuotteita.

10. VIHERALUEET

PAKOLLISET PERUSKRITEERIT

10.1 Kemiallisia kasvinsuojeluaineita, hyönteismyrkkyjä ja lannoitteita käytetään ainoastaan siinä tapauksessa, että vastaava luonnonmukaista tuotetta ei ole saatavilla. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Vähentääkseen kemikaalien aiheuttamaa ympäristökuormitusta ja terveysriskiä kohde ei käytä viheralueillaan kasvinsuojeluaineita, lannoitteita tai hyönteismyrkkyjä, elleivät ne ole välttämättömiä. Mikäli lannoitteita tarvitaan, suosittelemme orgaanisia tai luonnonmukaisia vaihtoehtoja, kuten kompostia/ muita maanparannusaineita. Mikäli kemiallisia lannoitteita joudutaan käyttämään, niiden annostelussa, käytössä ja käytön ajoituksessa on noudatettava virallista ohjeistusta. Kasvinsuojeluaineiden sijaan suosittelemme mekaanista rikkaruohojen torjuntaa, liekitystä tai kiehuvaa vettä. Vain silloin, jos luonnonmukaista vaihtoehtoa ei ole käytettävissä, kohde voi käyttää kasvinsuojeluaineita. Käytetyt kemikaalit eivät saa sisältää EU:ssa kiellettyjä tai markkinoilta poistumassa olevia kemiallisia ainesosia. Vain käyttövalmiita liuoksia saa käyttää, ellei niitä laimentava henkilö ole saanut siihen asianmukaista koulutusta. Kemiallisia kasvinsuojeluaineita ja tuholaismyrkkyjä tulee säilyttää kuten vaarallista jätettä. Hyönteismyrkyt ja tuholaismyrkyt eivät saa olla haitallisia vesiympäristölle, nisäkkäille tai ihmisille, ja niiden annostelu- ja käyttöohjeita on ehdottomasti noudatettava. Tämä kriteeri tulee täyttää myös silloin, jos viheralueiden hoito on ulkopuolisen palveluntarjoajan vastuulla. Auditoinnissa kohde esittää listan kasvinsuojeluaineista, lannoitteista ja tuholaismyrkyistä, joita sen viheralueilla käytetään. Listassa tulee olla esitettynä myös aineiden oikea annostelu ja käytötapa. Kohteen tulee varmistua siitä, että sen käyttämät torjunta-aineet eivät sisällä ainesosia, jotka ovat EU:ssa kiellettyjen aineiden listalla. Mikäli viheralueiden hoito on ulkoistettu, palveluntarjoajan on esitettävä kirjallinen toimintatapansa kasvinsuojeluaineiden, lannoitteiden ja tuholaistorjunta-aineiden käytöstä. Auditointikierroksella voidaan lisäksi tarkistaa, että käytössä olevat kemikaalit vastaavat ilmoitettua.
10.2 Viimeisten 12 kk aikana hankitut ruohonleikkurit	Mikäli kohteen alueella on nurmikkoa, jonka pinta-ala on alle 4000 m², sen viimeisten 12 kk aikana hankkimien ruohonleikkureiden tulee olla energiatehokkaita, matalaäänisiä ja pienipäästöisiä. Ruohonleikkeiden tulee olla joko sähkö- tai käsikäyttöisiä, käyttää 100 % uusiutuvaa polttoainetta tai niillä tulee olla ympäristömerkintä.

ovat sähkö- tai käsikäyttöisiä tai niillä on ympäristömerkintä. (I) HH, SA CHP, CC, R, A	Auditoinnissa kohde esittää tositteet viimeisten 12 kk aikana hankkimistaan ruohonleikkureista ja niiden ympäristöystävällisyydestä.
10.3 Puutarhan ja kukkien kastelussa käytetään vettä säästäviä menetelmiä. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Kohteella tulee olla menettelytapa, jolla se minimoi viheralueiden kasteluun tarvittavan veden määrän. Viheralueet voidaan esimerkiksi kastella aamu-, iltai- tai yöaikaan tai käyttäen istutusten juurille asennettua tihkukastelujärjestelmää. Kasteluun voidaan myös käyttää kerättyä sadevettä, esikäsiteltyä jätevettä tai muuta alueelta kerättyä hulevettä. Kohde voi myös valita viheralueilleen kasveja, jotka vaativat vähemmän kasteluvettä, tai istuttaa paljon vettä vaativat kasvit varjoisampaan paikkaan, jossa haihtuminen on vähäisempää. Auditoinnissa kohde esittelee toimintatapansa viheralueiden kastelussa. Mikäli mahdollista, auditointikierroksella tarkistetaan, että kastelujärjestelyt vastaavat ilmoitettua.
10.4 Kohde toteuttaa alueellaan luonnon monimuotoisuutta edistäviä toimia. (I) HH, SA, CHP	Suojellakseen ja lisätäkseen luonnon monimuotoisuutta kohde toteuttaa biodiversiteettiä hyödyntäviä toimia omalla alueellaan tai sen lähiympäristössä. Biodiversiteettiä hyödyttäviä toimia ovat esimerkiksi: • Peitekasvien istuttaminen tai peitekasvillisuuden ennallistaminen • Pölyttäjäystävällisten alueiden luominen ja ylläpito • Viherkattojen ja -seinien istuttaminen ja ylläpito • Pölyttäjäystävällisten kasvilajien istuttaminen puutarhoihin, viherkatoille ja -seiniin sekä muille ulkoalueille • Paikallisten eläinlajien elinolosuhteiden parantaminen (esim. linnunpönttöjen, hyönteishotellien tai mehiläispesien rakentaminen) • Paikallisten lajien elinympäristöjen suojeleminen (maa- tai vesiympäristöt) kohteen alueella tai sen lähialueilla (esim. koskien ennallistaminen, kalaportaiden asentaminen, soiden ennallistaminen) • Ääni- ja valosaasteen minimoiminen kohteen osissa, joissa liikkuu usein villieläimiä • Lahopuiden jättäminen maastoon • Niittyjen, kettujen tai perinnebiotooppien perustaminen, ennallistaminen tai ylläpito • Suojakaistojen perustaminen ja ylläpito vesistöjen reunoilla • Ulkopuolisen asiantuntijan toteuttaman biodiversiteettikartoituksen teettäminen ennen uusien rakennushankkeiden aloittamista

	• Paikallisen suojelualueen perustaminen Toteutettujen toimien tulee aktiivisesti suojella tai tukea paikallisia (kotoperäisiä/vain alueella esiintyviä/harvinaisia) kasvi- ja eläinlajeja. Täyttääkseen kriteerin kohteen tulee vuosittain toteuttaa jokin luonnonmonimuotoisuutta hyödyttävä käytännön toimi. Kriteeri koskee myös kohteita, joiden viheralueiden hoidosta vastaa ulkopuolinen palveluntarjoaja. Auditoinnissa kohde esittelee toimintatavan tai suunnitelman, jolla se pyrkii suojelemaan kotoperäisiä lajeja. Auditointikierroksella tarkastetaan, mitä käytännön toimia sen alueella on otettu käyttöön viimeisen vuoden aikana.
10.5 Kohteen ulkoalueet ovat roskattomia. Roskia poimitaan alueelta säännöllisesti ja asiakkaiden kulkureittien varrella on kannellisia roska-astioita. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Ympäristön roskaantumisen estämiseksi kohteen alueella tulee olla riittävästi roska-astioita ja tuhkakuppeja. Astiat tulee sijoittaa paikkoihin, joissa asiakkaat liikkuvat tai ruokailevat usein tai joissa myydään elintarvikkeita. Kohteen tulee huolehtia ulkoalueiden roskattomuudesta poimimalla säännöllisesti roskaa kohteen alueelta ja sen välittömästä läheisyydestä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää muoviroskan ja tupakantumppien keräämiseen. Suosittelemme vahvasti, että ulkoalueilla sijaitsevat roska-astiat ovat kannellisia, jotta estetään lintujen ja muiden eläinten pääseminen astioihin. Auditoinnissa kohde esittelee huoltosuunnitelman, jolla varmistetaan ulkoalueiden siisteys. Auditointikierroksella tarkistetaan silmämääräisesti, että kohteen alueella on riittävästi roska-astioita ja tuhkakuppeja, ja alue on siisti.
10.6 Kohteen kokonaispinta-alasta on vapaata tilaa vähintään 10 %. (I) CHP	Lisätäkseen viihtyisyyttä ja suojellakseen luonnon monimuotoisuutta ja sadeveden imeytymistä alueellaan kohde jättää vähintään 10 % viheralueiden pinta-alastaan vapaaksi (teiden, rakennusten, leiriytymiskäytön ja pysäköintialueiden ulkopuolelle). Suosittelemme vahvasti, että vapaa tila on päällystämätöntä ja mahdollisimman luonnontilaista. Auditointikierroksella tarkastetaan silmämääräisesti, että leiriytymiskäyttöön varatuilla alueilla on vähintään 10 % vapaata tilaa.
10.7 Kohde pyrkii aktiivisesti estämään uusien polkujen syntymisen alueellaan ja	Uusien polkujen ja ajoreittien muodostuminen aiheuttaa maaston kulumista ja kiihdyttää maaperän eroosiota. Torjuakseen eroosiota kohde pyrkii suunnittelemaan kulkureitit niin, että ne vastaavat alueella liikkuvien tarpeisiin, ja estämään uusien polkujen/ajoreittien muodostumisen alueelleen esim. aitaamalla, sijoittamalla ajoesteitä, istutuksia tai muita kulkua rajoittavia rakenteita viheralueilleen.

torjumaan liikenteen/jalankulkijoiden aiheuttamaa maaston eroosiota. (I) CHP	Mikäli alueelle on jo syntynyt polkuja/ajoreittejä, voidaan niiden levenemistä rajoittaa esim. lisäämällä pinnalle karkeampaa maa-ainesta tai reunustamalla ne kivillä, puukappaleilla tai muilla luonnonmateriaaleilla. Täyttääkseen tämän kriteerin kohteen tulee olla pyrkinyt rajoittamaan uusien polkujen/ajoreittien muodostumista alueellaan edellisten 12 kk aikana. Auditoinnissa kohde kertoo, mihin konkreettisiin toimiin se on ryhtynyt rajoittaakseen uusien polkujen/ajoreittien muodostumista tai torjuakseen liikenteen/jalankulkijoiden aiheuttamaa maaston eroosiota viimeisten 12 kk aikana.
PISTEKRITEERIT	
10.8 Viimeisten 12 kk aikana hankitut ruohonleikkurit ovat sähkö- tai käsikäyttöisiä tai niillä on ympäristömerkintä. (G) HH, SA CHP, CC, R, A	Mikäli kohteen alueella on nurmikko, jonka pinta-ala on alle 4000 m², sen viimeisten 12 kk aikana hankkimien ruohonleikkureiden tulee olla energiatehokkaita, matalaäänisiä ja pienipäästöisiä. Ruohonleikkureiden tulee olla joko sähkö- tai käsikäyttöisiä, käyttää 100 % uusiutuvaa polttoainetta tai niillä tulee olla ympäristömerkintä. Mikäli kohteen alueella on nurmikko, jonka pinta-ala on yli 4000 m² tai sen viheralueiden hoidosta vastaa ulkopuolinen palveluntarjoaja, tämä kriteeri on valinnainen pistekriteeri. Auditoinnissa kohde esittää tositteet viimeisten 12 kk aikana hankkimistaan ruohonleikkureista ja niiden ympäristöystävällisyydestä.
10.9 Kohde toteuttaa alueellaan luonnon monimuotoisuutta edistäviä toimia. (G) CC, R, A	Suojellakseen ja lisätäkseen luonnon monimuotoisuutta kohde toteuttaa biodiversiteettiä hyödyntäviä toimia omalla alueellaan tai sen lähiympäristössä. Biodiversiteettiä hyödyttäviä toimia ovat esimerkiksi: • Peitekasvien istuttaminen tai peitekasvillisuuden ennallistaminen • Pölyttäjäystävällisten alueiden luominen ja ylläpito • Viherkattojen ja -seinien istuttaminen ja ylläpito • Pölyttäjäystävällisten kasvilajien istuttaminen puutarhoihin, viherkatuille ja -seiniin sekä muille ulkoalueille • Paikallisten eläinlajien elinolosuhteiden parantaminen (esim. linnunpönttöjen, hyönteishotellien tai mehiläispesien rakentaminen) • Paikallisten lajien elinympäristöjen suojelu (maa- tai vesiympäristöt) kohteen alueella tai sen lähialueilla (esim. koskien ennallistaminen, kalaportaiden asentaminen, soiden ennallistaminen)

	• Ääni- ja valosaasteen minimoiminen kohteen osissa, joissa liikkuu usein villieläimiä • Lahopuiden jättäminen maastoon • Niittyjen, ketojen tai perinnebiotooppien perustaminen, ennallistaminen tai ylläpito • Suojakaistojen perustaminen ja ylläpito vesistöjen reunoilla • Ulkopuolisen asiantuntijan toteuttaman biodiversiteettikartoituksen teettäminen ennen uusien rakennushankkeiden aloittamista • Paikallisen suojelualueen perustaminen Toteutettujen toimien tulee aktiivisesti suojella tai tukea paikallisia (kotoperäisiä/vain alueella esiintyviä/harvinaisia) kasvi- ja eläinlajeja. Täyttääkseen kriteerin kohteen tulee vuosittain toteuttaa jokin luonnon monimuotoisuutta hyödyttävä käytännön toimi. Kriteeri koskee myös kohteita, joiden viheralueiden hoidosta vastaa ulkopuolinen palveluntarjoaja. Auditoinnissa kohde esittelee toimintatavan tai suunnitelman, jolla se pyrkii suojelemaan kotoperäisiä lajeja. Auditointikierroksella tarkastetaan, mitä käytännön toimia sen alueella on otettu käyttöön viimeisen vuoden aikana.
10.10 Kohde pyrkii aktiivisesti estämään uusien polkujen syntymisen alueellaan ja torjumaan liikenteen/jalankulkijoiden aiheuttamaa maaston eroosiota. (G) HH, SA, CC, R, A	Uusien polkujen ja ajoreittien muodostuminen aiheuttaa maaston kulumista ja kiihdyttää maaperän eroosiota. Torjuakseen eroosiota kohde pyrkii suunnittelemaan kulkureitit niin, että ne vastaavat alueella liikkuvien tarpeisiin, ja estämään uusien polkujen/ajoreittien muodostumisen alueelleen esim. aitaamalla, sijoittamalla ajoesteitä, istutuksia tai muita kulkua rajoittavia rakenteita viheralueilleen. Mikäli alueelle on jo syntynyt polkuja/ajoreittejä, voidaan niiden levenemistä rajoittaa esim. lisäämällä pinnalle karkeampaa maa-ainesta tai reunustamalla ne kivillä, puukappaleilla tai muilla luonnonmateriaaleilla. Täyttääkseen tämän kriteerin kohteen tulee olla pyrkinyt rajoittamaan uusien polkujen/ajoreittien muodostumista alueellaan edellisten 12 kk aikana. Auditoinnissa kohde esittelee, mihin konkreettisiin toimiin se on ryhtynyt rajoittaakseen uusien polkujen/ajoreittien muodostumista tai torjuakseen liikenteen/jalankulkijoiden aiheuttamaa maaston eroosiota viimeisten 12 kk aikana.
10.11	Suojellakseen luonnon monimuotoisuutta ja torjuakseen vieraslajien vaikutusta paikalliseen ekosysteemiin kohde

Kohteen viheralueille istutetaan vain paikallisia/kotimaisia kasveja tai kasvilajikkeita. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	istuttaa alueelleen vain paikallisia/kotimaisia lajikkeita/perinnekasveja. On tärkeää, että viheralueiden hoidosta vastaava henkilökunta on saanut koulutusta ja tietoa alueelle istutettavista kotoperäisistä kasvilajeista ja ymmärtää niiden merkityksen luonnon monimuotoisuudelle. Tämä kriteeri koskee myös tilanteita, joissa viheralueiden hoidosta vastaa ulkopuolinen palveluntarjoaja. Auditoinnissa kohde esittää viheralueidensa hoitosuunnitelman, jossa on mainittu, että alueelle istutettavat kasvit ovat paikallisia / kotimaisia lajikkeita / perinnekasveja.
10.12 Kohde torjuu aktiivisesti vieraslajeja omalla alueellaan ja sen välittömässä läheisyydessä. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Voimakkaasti leviävät vieraslajit uhkaavat monin paikoin luonnon monimuotoisuutta ja tukahduttavat/syrjäyttävät hitaampikasvuisia kotoperäisiä kasvi- ja eläinlajeja. Tämän vuoksi on tärkeää, että kohde torjuu vieraslajeja omalla toimialueellaan ja sen välittömässä läheisyydessä. Myös kohteen viheralueista vastaavan henkilökunnan tulee tunnistaa tärkeimmät vieraslajit ja tietää, miten niitä kuuluu torjua. (Lisätietoa esim.: vieraslajit.fi). Täyttääkseen kriteerin kohteen tulee olla toteuttanut alueellaan tai sen välittömässä läheisyydessä vähintään yhden vieraslajin torjuntaan liittyvä hanke viimeisten 12 kk aikana. Vieraslajien torjuminen tulee tehdä tavalla, joka ei uhkaa muita eliöitä. Auditoinnissa kohde esittelee toimintatavan, jolla se torjuu vieraslajeja alueellaan tai sen välittömässä läheisyydessä, ja vähintään yhden konkreettisen hankkeen, jonka se on toteuttanut viimeisten 12 kk aikana.
10.13 Kohteella on oma marja- tai hedelmäpuutarha, yrtti- tai kasvima, jonka tuotteita se tarjoaa asiakkailleen. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Pienentääkseen toimintansa ympäristökuormitusta kohteella on alueellaan tai sen välittömässä läheisyydessä oma marja- tai hedelmäpuutarha, yrtti- tai kasvima, jonka tuotteita se tarjoaa asiakkailleen. Täyttääkseen kriteerin puutarhan tai kasvimaan tulee olla pysyvä, ja siellä tulee kasvaa yrttejä tai muita syötäviä kasveja. Puutarhan/kasvimaan tuotteita tulee tarjota asiakkaille joko ruokana, juomana, mukaan myytävänä tuotteena tai osana muuta tarjottua elämystä. Asiakkaille voidaan myös tarjota mahdollisuus osallistua sadonkorjuuseen tai paikallisen koulun/päiväkodin oppilaita voidaan kutsua sinne opintoretkelle. Puutarhan ja kasvimaan hoidossa tulee noudattaa samoja lannoitteiden, kasvinsuojeluaineiden ja tuholaistorjunta-aineiden käyttöä sekä kastelumenetelmiä koskevia periaatteita kuin kohteen muiden viheralueiden hoidossa. Tuotettujen vihannesten, marjojen ja yrttien käytössä tulee noudattaa voimassa olevia lakeja ja säännöksiä.

	Tämä kriteeri ei koske ammattimaiseen viljelyyn käytettyjä kohteen alueita, joiden tuotto muodostaa merkittävän osan kohteen liikevaihdosta (esim. vihannestarhat, marjatarhat ja kasvihuoneet). Auditointikierroksella tarkistetaan, että kohteessa /sen välittömässä läheisyydessä on kasvimaata tai puutarha, ja että sen tuotteita hyödynnetään asiakkaille tarjotuissa elintarvikkeissa/tuotteissa/elämyksissä.
10.14 Kohteella on puutarhajätekomposti. Kompostin multaa käytetään maanparannukseen, viljelyyn tai täytemaana. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Vähentääkseen jätekuljetusten tarvetta ja tuottaakseen maanparannusainesta kohde kompostoi viheralueillaan ja kiinteistön hoidossa syntyvän puutarhajätteen paikan päällä. Kompostimulta hyödynnetään pihassa tai puutarhassa maanparannusaineena tai täyttömaana. Puutarhajätekompostiin ei saa laittaa ruuantähteitä, ellei sitä ole katettu ja haittaeläinten pääsyä ole estetty. Auditointikierroksella tarkistetaan, että kohteessa on toiminnassa oleva puutarhajätekomposti.

11. YHTEISKUNTAVASTUU

PAKOLLISET PERUSKRITEERIT

11.1

Kohde vakuuttaa noudattavansa kaikkia sitä koskevia ympäristöön, terveyteen, turvallisuuteen ja työvoimaan liittyviä kansainvälisiä, kansallisia ja paikallisia sopimuksia, lakeja ja muita säännöksiä. (I)

HH, SA, CHP, CC, R, A

Kohde vakuuttaa hallinnassaan olevien kiinteistö-, maa- ja vesioikeuksien olevan laillisesti hankittuja ja kunnioittavansa paikallisyhteisöjen ja alkuperäiskansojen oikeuksia (huomioiden saamelaiskansojen vapaan, tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen). Kohde vakuuttaa kaiken ympäristöön, terveyteen, turvallisuuteen ja työvoimaan liittyvän toimintansa noudattavan kansainvälisiä, kansallisia ja paikallisia sopimuksia, lainsäädäntöä ja muita säännöksiä. Kohde vakuuttaa kunnioittavansa paikallisyhteisön oikeuksia ja normeja.

Ympäristövaatimusten noudattamisen osalta kohteen on täytettävä vähintään seuraavat ehdot:

- kohteen toimintaan liittyvillä toimilla ei ole merkittäviä kielteisiä vaikutuksia luonnon ekosysteemeihin ja villieläimiin. Mahdolliset toiminnasta aiheutuvat häiriöt luonnon ekosysteemeissä minimoidaan, kunnostetaan ja kompensoidaan ohjaamalla varoja luonnonsuojeluun. Toiminnan tulee tapahtua kansallista lainsäädäntöä ja paikallista sääntelyä noudattaen ja sen tulee minimoida melu- ja valosaastetta, valumista ja eroosiota, otsonikerrosta heikentävien yhdisteiden käyttöä sekä ilman, veden ja maaperän saastumista.
- Jos kohde sijaitsee suojellulla tai herkällä alueella tai sellaisen lähellä, sen tulee olla tietoinen ja noudattaa sitä koskevia lakeja ja määräyksiä.

Työvoimaan liittyvien vaatimusten noudattamisen osalta kohteen on täytettävä vähintään seuraavat ehdot:

- Kaikki työntekijät saavat kirjallisesti yhteenvedon (käytännössä sopimus), joissa ilmoitetaan työsuhteen ehdot, mukaan lukien tiedot työajoista ja palkasta.
- Kaikille työntekijöille maksetaan minimitoimeentulon mukainen palkka.
- Työntekijöiltä ei peritä takuumaksua ennen työn aloittamista, ja kaikki työntekijät saavat saatavansa työsuhteen päätyttyä.
- Kaikki työntekijät saavat kirjalliset ohjeet kohteen sisäisistä säännöistä ja -käytännöistä sekä kirjallisesta menettelytavasta valitusten ja huolenaiheiden esittämiseksi.
- Kaikkien alle 18-vuotiaiden työntekijöiden osalta noudatetaan kansallisia määräyksiä sekä YK:n lasten oikeuksien yleissopimusta ja ILO:n (Kansainvälinen työjärjestö) yleissopimuksia 138/182.
- Kaikki työntekijät saavat oikeudenmukaista kohtelua ilman syrjintää (rekrytointiin, yleisesti työsuhteeseen, koulutukseen ja ylennyksen liittyen).

	• Kaikki työntekijät työskentelevät turvallisessa työympäristössä. • Kaikille työntekijöille tarjotaan mahdollisuus koulutukseen, kokemuksen kerryttämiseen ja kehittymiseen. • Kaikki työntekijät voivat antaa palautetta työoloistaan (esim. arvioinneilla, henkilöstötyytyväisyystutkimuksella jne.). • Työnantaja säilyttää kopion kaikista palkkalaskelmista ja pitää kirjaa työtunneista ja ylitöistä. Terveysten ja turvallisuuden liittyvien vaatimusten noudattamisen osalta kohteen on täytettävä vähintään seuraavat ehdot: • Kaikki työntekijät saavat tietoa ja koulutusta terveys- ja turvallisuusvaatimuksista. • Kaikilla työntekijöillä on pääsy kirjallisiin terveys- ja turvallisuuskäytäntöihin ja -suunnitelmiin. • Kaikilla asiakkailla on pääsy kirjallisiin tietoihin kohteen turvallisuudesta. Paikallisyhteisön oikeuksiin ja vallitseviin normeihin liittyvien vaatimusten noudattamisen osalta kohteen on täytettävä vähintään seuraavat ehdot: • Kohteen toiminnalla ei ole haitallista vaikutusta paikallisyhteisön elinkeinon harjoittamiseen, maa- ja vesivarjojen käyttöön, liikenneyhteyksiin tai asumiseen, eikä se aiheuta asukkaiden vastentahtoista uudelleen sijoittamista • Kohteen toiminta ei vaaranna elintarvike-, vesi- ja energiapalvelujen eikä terveys- ja jätehuoltopalvelujen saatavuutta naapuriyhteisöissä • Kohteen toiminta ei estä paikallisia asukkaita pääsemästä paikallisiin historiallisiin, arkeologisiin tai kulttuurisesti ja hengellisesti tärkeisiin kohteisiin. • Rakennuksiin ja infrastruktuuriin liittyvä maankäyttö maantieteellisen sijainnin ja laajuuden osalta sekä niiden suunnittelu, käyttö ja purkaminen toteutetaan paikallista kaavoitusta ja suojelu- tai perintöalueiden vaatimuksia noudattaen • Luonnon- ja kulttuuriperintöympäristön kapasiteetti ja eheys otetaan huomioon sijoittelussa, suunnittelussa, vaikutusten arvioinnissa sekä maa- ja metsäoikeuksissa ja -hankinnoissa. • Kohde ottaa selvää ja noudattaa paikalliskehittämiseen liittyviä sääntöjä ja arkkitehtuuriin liittyvää ohjeistusta.
--	---

	Auditoinnissa kohde esittää vastuullisuussuunnitelmansa, jossa se vakuuttaa noudattavansa kaikkia sitä koskevia ympäristöön, terveyteen, turvallisuuteen ja työvoimaan liittyviä kansainvälisiä, kansallisia ja paikallisia sopimuksia, lakeja ja muita säännöksiä, sekä vakuuttaa kunnioittavansa paikallisyhteisön oikeuksia ja normeja.
11.2 Kohde varmistaa, että kaikilla sen työntekijöillä, harjoittelijoilla ja vapaaehtoistyöntekijöillä on työtapaturmavakuutus. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Kohde varmistaa, että sen työntekijät, harjoittelijat ja vapaaehtoistyöntekijät on vakuutettu työtapaturman varalta. Auditoinnissa kohde esittää vastuullisuussuunnitelmansa, josta käy ilmi, kuinka tämän kriteeri toteutuu.
11.3 Kasveja, eläimiä tai historiallisia ja arkeologisia esineitä ei myydä, vaihdeta tai pidetä esillä, paitsi lain sallimissa rajoissa. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Lisätäkseen asiakkaiden tietoisuutta kohteen yhteiskuntavastuusta sekä tukeakseen ympäristön kestävyttä suojelemalla kasvi- ja eläinlajeja, jotka on listattu CITES-sopimuksessa (Convention on International Trade in Endangered Species) lueteltuja uhanalaisia lajeja, kohde ei kerää, myy, käy kauppaa tai näytä niitä. Luonnonvaraisia eläinlajeja ei hankita, kasvateta tai pidetä vankeudessa, lukuun ottamatta asianmukaisesti säänneltyä ja valtuutettua toimintaa, jota varten kohteella on asianmukaiset, eläinten hoitoon varustetut tilat. Luonnonvaraisten ja kotieläinten pitämisen, hoidon ja käsittelyn on täytettävä kaikki eläinten hyvinvointia koskevat vaatimukset. Kohteen järjestämät tilaisuudet, joissa on mahdollista kohdata vapaasti vaeltavia villieläimiä niitä häiritsemättä, ovat sallittuja. Niiden tulee olla toteutettu vastuullisesti, jotta haitalliset vaikutukset luonnonvaraisten eläimiin ja kasveihin vältetään. Historiallisten ja arkeologisten esineiden suojelemiseksi kohde ei myöskään myy, vaihda tai pidä esillä tällaisia esineitä. Kohde myy, käy kauppaa tai esittelee kasveja ja eläimiä ja/tai historiallisia ja arkeologisia esineitä vain, jos paikallinen, kansallinen ja kansainvälinen lainsäädäntö sen sallii. Auditoinnissa kohde esittää asiakirjat, jotka osoittavat, miten se toimii sen varmistamiseksi, ettei kohteessa myydä, käydä kauppaa tai esitellä uhanalaisia eläin- ja kasvilajeja eikä historiallisia tai arkeologisia esineitä. Jos kohde myy tässä kriteerissä tarkoitettuja tuotteita, sillä tulee olla esittää kansallisilta viranomaisilta saatu lausunto tai muu dokumentti, jonka perusteella se voi myydä, käydä kauppaa tai esittää tuotteita. Auditointikierroksen aikana auditoija tarkistaa, ettei asiattomia esineitä ole myynnissä eikä esillä.

11.4 Kohde edellyttää, että sen alihankkijat noudattavat työntekijöiden oikeuksia koskevaa lainsäädäntöä. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Kohteen tulee kiinnittää huomiota alihankkijoiden palveluksessa olevien, kohteessa työskentelevien työntekijöiden työaika-, ylityökorvaus-, loma- ja vapaa-aika-, sairauslomakorvaus- ym. järjestelyihin. Kohde varmistaa niin alihankintasopimuksessaan kuin käytännössä, että työntekijöiden oikeuksia koskevaa lainsäädäntöä noudatetaan. Auditoinnissa kohde esittää vastuullisuussuunnitelmansa sekä toimintamallin, jolla kriteerin toteutumista seurataan.
11.5 Jos kohteella on eläimiä, niistä tulee huolehtia noudattaen hyvinvointisuosituksia. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Edistääkseen eläinten hyvinvointia matkailualalla ja suojellakseen luonnon monimuotoisuutta paikallisesti, kohde noudattaa eläinten hyvinvointia koskevia ohjeita. Eläinten hyvinvoinnin arvioimiseksi kohteen tiloissa on noudatettava ABTA:n ohjeistusta ”Global Welfare Guidance for Animals in Tourism”, joka perustuu nk. viiden vapauden periaatteisiin: 1. Hyvä ruokinta: Ei pitkittynyttä nälkää tai janoa 2. Hyvä lepopaikka: Lepopaikan mukavuus ja sopiva lämpötila 3. Hyvä terveys: Eläimillä ei ole sopimattomista hoitomenettelyistä aiheutuneita vammoja, sairauksia tai kipuja 4. Lajille ominainen käyttäytyminen: Sosiaalinen vuorovaikutus, luonnollinen käyttäytyminen, hyvä ihmisen ja eläimen välinen suhde, positiivinen mieliala 5. Suojelu pelolta ja ahdistukselta: Ei selviä pelon/ahdistuksen/apatian merkkejä, mahdollisuus hakea yksityisyyttä/suojaa. Lisäksi kohde huolehtii, ettei kohteessa pidetä villieläimiä vangittuna. Auditoinnissa kohde osoittaa hyväksyvänsä yllä olevat eläinten hyvinvointia koskevat periaatteet. Kohde on esimerkiksi lisännyt ne vastuullisuuskäytäntöihinsä ja ottanut käyttöön toimintamallin eläinten ylläpitoa ja hoitoa varten. Auditointikierroksen aikana auditoija tarkistaa vastuullisuussuunnitelman ja tekee silmämääräisen arvion eläinten perustarpeiden toteutumisesta.
PISTEKRITERIT	
11.6 Kohteen ohjelmassa ei ole	Eläinten hyvinvoinnin takaamiseksi kohde ei järjestä ohjelmaa, jossa käytetään eläimiä. Tämä koskee myös valokuvausta, jossa eläimiä pidetään kytkettynä asiakkaita varten.

esityksiä, joissa käytetään eläimiä. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Auditoinnin aikana kohde esittelee asiakkaille suunnatun ohjelmatarjontansa ja auditointia tarkistaa, ettei se sisällä esityksiä, joissa käytetään eläimiä.
11.7 Kohteen henkilökunta on saanut inklusiivisuusnäkökohtiin liittyvää koulutusta edeltävien 12 kk aikana. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Lisätäkseen matkailualan ymmärrystä inklusiivisuudesta, kohteen henkilökunta on saanut siihen liittyvää koulutusta edeltävien 12 kk aikana. Koulutuksen tulisi tavoittaa kaikki henkilöstön jäsenet, jotka työskentelevät asiakaspalvelun, markkinoinnin ja tuote-/palvelusuunnittelun parissa. Koulutuksen tarkoituksena on parantaa henkilöstön ymmärrystä inklusiivisuusnäkökohtiin liittyen sekä parantaa inklusiivisuuden huomioimista kohteessa niin palveluiden käytettävyyden, saavutettavuuden kuin eritaustaisten asiakkaiden kohtelun osalta. Koulutuksessa voidaan esimerkiksi kiinnittää huomiota siihen, kuinka asiakkaita kohdellaan samanarvoisesti väriin, ikään, sukupuoleen tai rotuun katsomatta. Auditoinnin yhteydessä kohde osoittaa mitä koulutusta henkilökunta on saanut sekä miten inklusiivisuus on huomioitu vastuullisuussuunnitelmassa ja käytännön toiminnassa.
11.8 Kohteeseen on esteetön pääsy liikuntarajoitteisille, ja kohde tiedottaa esteettömyydestään. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Mahdollistaakseen liikuntarajoitteisten (pyörätuoli tai muu fyysinen rajoite) työntekijöiden ja asiakkaiden pääsyn kohteeseen, sinne on oltava esteetön pääsy. Esteetön pääsy koskee julkisia alueita, joita ovat sisäänkäynti- ja vastaanottoalue, kokoustilat, ravintola, yleiset saniteettitilat, uima-altaat jne. Suosittelemme, että majoituspaikalla on tarjota liikuntarajoitteisille asianmukaisesti varustettuja huoneita, joissa on myös kylpyhuone. Suosittelemme myös, että kansalliset/paikalliset vammaisjärjestöt hyväksyvät tilat. Joissakin erityistapauksissa kohde on saattanut saada viranomaisilta erivapauden olla tarjoamatta liikuntarajoitteisille, kuten pyörätuolilla liikkuville, pääsyä vanhoihin tai historiallisiin rakennuksiin, eikä näissä tapauksissa tätä kriteeriä voida soveltaa. Esteettömyydestä on selkeästi viestittävä asiakkaille, henkilökunnalle ja muille käyttäjille. Esteettömyydestä ja sen toteutuksen tasosta viestimällä käyttäjät tietävät mihin varautua ja näin välttää myös turhilta kuljetuksilta. Auditoinnissa kohde osoittaa liikuntarajoitteisten henkilöiden esteettömän pääsyreitit sekä kertoo liikuntarajoitteisia asiakkaita koskevista menettelytavoistaan ja siitä, miten se niistä viestii niin verkkosivuillaan kuin tiloissaan.

11.9 Kohde on huomionut aistirajoitteiset tilojensa/tuotteidensa/palveluidensa suunnittelussa. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Kohde on huomionut aistirajoitteiset tilojensa/tuotteidensa/palveluidensa suunnittelussa. Kohteen tilat/tuotteet/palvelut huomioivat aistivammaisten ja -rajoitteisten asiakkaiden tarpeet. Tämä voi tarkoittaa, esimerkiksi, että: - verkkosivustolla on saatavilla oleva aistikartta kohteen tiloista - ravintolassa on valikkokortti, jossa on kuva kaikista saatavilla olevista ruoista Auditoinnissa kohde osoittaa kuinka aistirajoitteiset on huomioitu kohteessa.
11.10 Kohde palkkaa tasapuolisesti naisia ja vähemmistöjen edustajia, myös johtotehtäviin. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Tukeakseen ihmisten yhdenvertaista kohtelua ja oikeuksia ja lisätäkseen tietoisuutta kohteen vastuullisuuskäytännöistä yritys palkkaa henkilöstöä kaikkiin tehtäviin ilman syrjintää iän, rodun, sukupuolen, uskonnon, vamman, sosioekonomisen aseman tms. perusteella. Suosittelemme tämän sisällyttämistä myös kohteen vastuullisuussuunnitelmaan. Paikallisyhteisöä tukeakseen kohde tarjoaa paikallisille asukkaille (ja erityisesti paikallisille vähemmistöille) tasavertaiset mahdollisuudet työskennellä kohteen kaikissa tehtävissä, myös johtotehtävissä niin, että kaikille tarjotaan koulutusta sekä mahdollisuuksien mukaan etenemistä urallaan. Suosittelemme, että kohde lisää tämän velvoitteen myös vastuullisuussuunnitelmaansa. Auditoinnissa kohde osoittaa asianmukaisin dokumentein, esim. vastuullisuussuunnitelmansa avulla, miten se varmistaa naisten ja paikallisten vähemmistöjen tasapuolisen kohtelun rekrytoitaessa.
11.11 Kohde tarjoaa harjoittelumahdollisuuksia ja/tai osa-aikaisia/ joustavan työajan sopimuksia pitkäaikaistyöttömille tai vaikeasti työllistyville työnhakijoille. (G)	Kohde tarjoaa harjoittelumahdollisuuksia ja/tai osa-aikaisia/joustavan työajan sopimuksia pitkäaikaistyöttömille tai vaikeasti työllistyville työnhakijoille. Täyttääkseen tämän kriteerin kohteen tulee olla tarjonnut harjoittelupaikka tai vähintään 3 kk pituinen työpaikka pitkäaikaistyöttömälle viimeisen vuoden aikana. Auditoinnissa kohde esittää kuinka tämä kriteeri on toteutettu.

HH, SA, CHP, CC, R, A	
11.12 Kohde tukee aktiivisesti vähintään kahta ympäristö- tai sosiaalista kehitystä edistävää hanketta. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Kestävän kehityksen tukemiseksi ja asiakkaiden tietoisuuden lisäämiseksi, kohde tukee aktiivisesti ympäristötoimia tai paikallisyhteisöön kohdistuvaa sosiaalista kehittämistä (mukaan lukien koulutus, terveys, jätehuolto, infrastruktuuri jne.). Toimenpiteiden suositellaan keskittyvän kohdetta ympäröivään alueeseen, mutta ne voivat myös tukea hankkeita muilla maantieteellisillä alueilla. Kohteen tuki voi kohdistua esimerkiksi seuraaviin toimiin: • Puiden istutus • Viheralueiden perustaminen tai kunnostus • Luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen liittyvät hankkeet. Nämä voivat koskettaa vesi- tai merialueita, luonnonkäytäviä tai avoimien alueiden luonnontilaistaminen (esim. niityn tai kedon perustaminen) • Kulttuurillisesti herkkien luontoalueiden suojelu • Ilmastonmuutoksen vaikutuksia käsittelevät hankkeet • Ulkoilma-aktiviteetit (ympäristöystävällisten veneiden kiinnityspaikkojen perustaminen, luontopolkujen perustaminen jne.) joita myös suuri yleisö voi käyttää) • Yhteistyö koulujen tai muiden ympäristö- tai kasvatustyötä tekevien yhteisöjen kanssa • Yhteistyö erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden kanssa (haavoittuvassa asemassa olevat tai vähävaraiset ryhmät) • Sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja yhtäläisiä oikeuksia edistävä toiminta • Peruselintarvikkeiden, veden, energiapalvelujen sekä terveys- ja jätehuoltopalvelujen saatavuuden parantaminen alueella • Kokous- tai tapahtumatilan tarjoaminen paikallisille yhteisöille, esim. kouluille tai kansalaisjärjestöille kustannuksetta tai alennuksella • Infrastruktuuriin liittyvän hankkeen tukeminen (esim. vesihuolto) Green Key kannustaa vahvasti kohdetta tukemaan luonnon monimuotoisuuden edistämiseen tai luonnonsuojeluun liittyviä toimenpiteitä (esim. puiden istutus, viheralueiden perustaminen tai kunnostus, ekologisten käytävien kuten niittyjen ja katojen perustaminen/ ennallistaminen). Kohdetta kannustetaan myös antamaan työntekijöilleen mahdollisuus vapaaehtoisesti käyttää aikaansa ja osaamista näihin toimiin ja aloitteisiin normaalin työajan puitteissa ja pitämään kirjaa työntekijöiden vapaaehtoistyöhön käyttämistään

	tunneista. Tämän kriteerin täyttämiseksi kohteen tulee tukea aktiivisesti vähintään kahta toimenpidettä/aloitetta. Auditoinnin aikana kohde esittelee dokumentit, jotka osoittavat sen tukeneen aktiivisesti vähintään kahta ympäristö- tai sosiaalisen yhteisön kehittämistoimea viimeisten 12 kk aikana.
11.13 Kohde tarjoaa paikallisille pienyrittäjille mahdollisuuden myydä kestävästi valmistettuja tuotteitaan, jotka perustuvat alueen luontoon, historiaan tai kulttuuriin. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Tukeakseen paikallista sosiokulttuurista ja taloudellista kehitystä, kohde tarjoaa paikallisille pienyrittäjille mahdollisuuden myydä kestävästi valmistettuja tuotteitaan, jotka perustuvat alueen luontoon, historiaan tai kulttuuriin. Se voi tapahtua pienen myymälän tai osaston muodossa kohteen tiloissa. Vaihtoehtoisesti kohde voi ostaa ja tarjota asiakkailleen kyseisiä paikallisia tuotteita. Tuotteet tulee olla valmistettu paikallisesti ja kestävällä tavalla alueen luontoon, historiaan tai kulttuuriin perustuen. Auditointikierroksella tarkastetaan, että paikallisten pienyrittäjien tuotteita on myynnissä.
11.14 Kohteella on vastuullinen hankintapolitiikka. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Kohde laatii ja hyväksyy vastuullisen hankintapolitiikan, joka kattaa koko hankintaketjun. Hankintapolitiikan tavoitteena on suosia ympäristöystävällisiä ja sosiaalisesti kestäviä toimittajia ja tuotteita, sekä minimoida resurssien käyttöä, jätteiden syntymistä ja tarpeetonta kuljetusta. Vastuullinen hankintapolitiikka kattaa sijoitustoiminnan, elintarvikkeet, rakennustarvikkeet, kulutustarvikkeet sekä palvelut. Vastuullisen hankintapolitiikan tavoitteena on varmistaa yhteinen ymmärrys kestävästä hankinnasta ja esittää pääpiirteittäin kestävä hankinnan yleiset vaatimukset, joita kohteen henkilöstön on noudatettava kaikissa tavara- ja palveluhankinnoissa toimittajilta suoraan kohteeseen. Siinä tulee ottaa huomioon sekä ympäristönäkökohdat että sosiaalinen kestävyys. Kohteen vastuullinen hankintapolitiikka päivitetään yleensä vähintään joka kolmas vuosi. Jos kohde on osa kansainvälistä tai kansallista ketjua, ketju voi laatia vastuullisen hankintapolitiikan ja jakaa sen saman ketjun muille kohteille.

	Kun vastuullinen hankintapolitiikka on laadittu, kohteen henkilöstö kokonaisuudessaan saa tiedon siitä ja sen sisällöstä. Auditoinnin yhteydessä kohde esittelee vastuullisen hankintapolitiikkansa, joka on alle kolme vuotta vanha. Kohteen tulee myös esittää, miten henkilöstö saa tietoa hankintapolitiikasta.
11.15 Käytöstä poistetut materiaalit/tarvikkeet kerätään ja lahjoitetaan hyväntekeväisyysjärjestöille. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Ympäristöjalanjälkensä pienentämiseksi kierrätyksen avulla kohde kerää ja lahjoittaa hyväntekeväisyysjärjestöille käyttökelpoisia materiaaleja ja tavaroita, joita kohde ei enää tarvitse, mutta joita hyväntekeväisyysjärjestöt voivat käyttää tai jälleenmyydä. Tämän kriteerin täyttämiseksi tarkastellaan viimeisen 12 kuukauden aikana uudelleen käytettyjä tai lahjoitettuja materiaaleja tai tavaroita. Auditoinnin yhteydessä kohde kertoo, mitä tarpeetonta materiaalia/tarvikkeita on lahjoitettu hyväntekeväisyysjärjestöille viimeisen 12 kuukauden aikana.

12. VIRKISTYSPALVELUT

PAKOLLISET PERUSKRITEERIT

12.1 Kohteen asiakkaille on tarjolla tietoa lähistöllä olevista puistoista, luonto- ja suojelukohteista. (I)	Osana vastuullisuustyötään ja kannustaakseen asiakkaitaan ympäristöystävällisiin ajankäyttötapoihin kohde tarjoaa asiakkailleen tietoa lähialueen puistoista ja muista viheralueista sekä luonto- ja suojelukohteista. Riippuen kohteen sijainnista tietoa voidaan antaa luonnonympäristöstä, paikallisesta kulttuurista ja perinteistä sekä matkailijan vastuullisesta käyttäytymisestä. (Ks. myös kriteeri 12.4.)
HH, SA, CHP, CC, R, A	Jakamalla tietoa alueen luontokohteista ja viheralueista lisätään asiakkaiden tietoisuutta, mutta myös autetaan heitä valitsemaan hyvinvointia lisääviä aktiviteetteja. Asiakkaita voidaan kannustaa esim. kävelyyn, pyöräilyyn, melontaan, lintujen tarkkailuun, piknik-retkille tai ulkokuntoilupaikoille. Jotta vältetään matkailusta koituvia haittoja ja varmistetaan paikallisyhteisöjen hyötyminen, annettuun tietoon tulee sisältyä ohjeistus noudattaa kansainvälisesti vakiintuneita hyviä käytäntöjä ja paikallisia ohjeistuksia. Tämä koskee erityisesti luontokohteita, paikallisyhteisöä ja kulttuurillisesti/historiallisesti haavoittuvia kohteita. Alueen luonnon monimuotoisuutta ei saa vaarantaa, vaan kohteen tulee pyrkiä edistämään sen suojelua. Tietoa voidaan jakaa vastaanotossa, ilmoitustauluilla, yleisten tilojen TV-ruuduilla, kokous- tai majoitustiloissa esim. huonekansiossa tai kohteen omassa sovelluksessa. Vaikka tieto on suunnattu asiakkaille, suosittelemme että se on myös henkilökunnan saatavissa. Auditointikierroksella tarkastetaan, mitä tietoa kohde jakaa asiakkailleen lähialueen puistoista, suojelu- ja luontokohteista, historiallisista tai paikallista kulttuuria esittelevistä vierailukohteista. Tarjotun tiedon tulee sisältää ohjeistusta vastuullisesta käyttäytymisestä kohteessa tarpeen mukaan. Tarjotun tiedon tulee olla paikkansapitävää, selkeää ja helppotajuista.

12.2 Kohde tarjoaa tietoa lähimmästä paikasta, josta voi vuokrata/lainata polkupyörän tai muita lihasvoimalla käytettäviä kulkuvälineitä. (I) HH, SA, CHP, CC, A	Kannustaakseen asiakkaitaan ympäristöystävälliseen liikkumiseen kohde tarjoaa tietoa lähimmästä paikasta, mistä voi vuokrata/lainata polkupyöriä tai muita lihasvoimin käytettäviä kulkuvälineitä. Tietoa voidaan jakaa esim. vastaanoton, infotaulujen, TV-näyttöjen tai huonekansioiden kautta. Vaikka tieto on ensisijaisesti asiakkaita varten, kohdetta kannustetaan viestimään aiheesta myös henkilökunnalleen. Mikäli kohde sijaitsee alueella, jossa pyöräily/lihasvoimin liikkuminen ei ole turvallista olosuhteiden vuoksi, tätä kriteeriä ei tarvitse täyttää. Auditoinnissa tarkistetaan, mitä tietoa vuokrapyörästä/muista lihasvoimin käytettävistä kulkuvälineistä on asiakkaiden saatavilla. Tiedon tulee olla paikkansapitävää, selkeää ja ymmärrettävää.
PISTEKRITERIT	
12.3 Asiakkaat voivat lainata tai vuokrata polkupyöriä tai muita ympäristöystävällisiä, lihasvoimalla käytettäviä liikkumisvälineitä kohteesta. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Kohde tarjoaa itse asiakkaidensa käyttöön (vuokraus tai lainaus) liikkumisvälineitä ekologiseen liikkumiseen. Näitä voivat olla polkupyörät, soutuveneet, potkupyörät, rullaluistimet, potkukelkat ym. Asiakkaat saavat tietoa näistä mahdollisuuksista esimerkiksi vastaanotossa tai huone-tv:n kautta. Auditoinnissa varmistetaan, että polkupyöriä/muita lihasvoimin käytettäviä kulkuvälineitä on asiakkaiden käytettävissä kohteessa.
12.4 Kohde tarjoaa tietoa matkailijan vastuullisesta käyttäytymisestä alueella. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Suojellakseen paikallista luonnon monimuotoisuutta, kulttuuria sekä paikallisyhteisön ja matkailueläinten hyvinvointia kohde tarjoaa asiakkailleen tietoa siitä, miten matkailijat voivat toimia vastuullisesti vieraillessaan kohteessa. Tämä voi sisältää esimerkiksi: • Vastuullisen matkailijan ohjeita, erityisesti koskien vierailua luonnonympäristöissä tai kulttuurillisesti ja/tai historiallisesti merkittävissä, haavoittuvissa kohteissa. Tietoa voidaan antaa esim. suositellusta pukeutumisesta, käyttäytymissäännöistä, aukioloajoista/sesongista tai alueista, joilla kulkemista on rajoitettu osan vuodesta/ koko ajan. • Tietoa lähistön Blue Flag-rannoista ja vierasvenesatamista • Tietoa vastuullisuuteen sitoutuneista matkailukohteista ja matkanjärjestäjistä (esim. STF-kohteet)

	• Tietoa siitä, miten ohjelmapalvelujen tarjoajat huolehtivat matkailueläinten hyvinvoinnista ja oikeuksista (ks. esim: ABTA's Global Welfare Guidance for Animals in Tourism tai kriteeri 11.9). • Tietoa siitä, miten matkailijoiden tulee toimia kohdatessaan vapaana liikkuvia villieläimiä. Ohjeistuksen tavoitteena tulee olla, että eläimiä ei häiritä, niiden kannan elinvoimaisuutta ei uhata ja niiden ei tarvitse muuttaa luontaista käyttäytymistään. • Tietoa siitä, mitä matkamuuistoja ei tule ostaa (esineet, jotka on valmistettu esim. uhanalaisista lajeista tai terveydelle haitallisilla tavoilla) • Tietoa ravintoloista/kahviloista, jotka ovat sitoutuneet vastuulliseen toimintaan (esim. luomu-, reilun kaupan- tai lähiruokaa tarjoavat kohteet tai STF-kohteet) • Tietoa siitä, miten matkailijat voivat toimia paikallisyhteisöä häiritsemättä, esim. äänenvoimakkuuden rajoittamisesta taajama-alueilla jne. • Tietoa tavoista pienentää syntyvän jätteen määrää, esim. kierrätyspullojärjestelmästä, julkisista juomavesipisteistä tai kestokasseista. Auditoinnissa kohde esittelee, miten se jakaa tietoa asiakkailleen matkailijoiden vastuullisesta käyttäytymisestä alueellaan. Tiedon tulee olla asiakkaiden näkyvillä/saatavilla ilman, että he sitä erikseen pyytävät ja sen tulee kattaa vähintään kaksi (2) tapaa toimia vastuullisesti.
12.5 Kohde tarjoaa asiakkailleen kestävään kehitykseen, luontoon tai ympäristöön liittyvää ohjelmaa alueellaan tai lähiyhteisössä. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Kasvattaakseen asiakkaidensa tietoisuutta kestävästä kehityksestä ja ympäristön tilasta kohde tarjoaa heille mahdollisuuden osallistua ohjelmiin, tempauksiin tai aktiviteetteihin kohteen alueella tai sen lähiympäristössä. Ohjelmien tulee mahdollistaa uuden oppiminen luonnosta, ympäristöstä ja kestävästä elämäntavasta. Esimerkkejä voivat olla: • erilaisten teemapäivien järjestäminen (esim. Earth Hour, Maailman ympäristöpäivä, Earth Day) ja asiakkaiden innostaminen osallistumaan niihin • opastetut luontokierrokset kohteen alueella • asiakkaiden osallistuminen luonnonympäristöjen hyvinvoinnin edistämiseen, viheralueiden ylläpitoon esim. kasvien istutukseen tai pihatalkoisiin • kestävä kehityksen tapahtumien järjestäminen yhteistyössä lähiyhteisön, esim. koulun tai päiväkodin kanssa. - asiakkaiden osallistuminen roskien keräämistalkoisiin tai muihin ympäristön pilaantumista torjuviin tempauksiin - autottomien kulkumuotojen edistäminen - sadonkorjuuseen tai luonnonmarjojen/sienten keräämiseen osallistuminen

	Kannustamme kohdetta erityisesti edistämään luonnon monimuotoisuuden suojeluun liittyviä toimia, mukaan lukien suojelualueiden ja merkittävien luontokohteiden ennallistaminen ja kunnossapito. Kohteen tulee varmistaa, että tarjotut aktiviteetit ovat kestävästi toteutettuja ja noudattavat voimassa olevia lakeja, säädöksiä ja jokamiehen oikeuksia. Asiakkaiden osallistumisen tulee olla aktiivista ja sisältää omaa tekemistä. Myös henkilökuntaa tulee kannustaa osallistumaan tarjottuihin ohjelmiin/aktiviteetteihin. Auditoinnissa kohde esittää kuvien, tiedotusmateriaalien tms. avulla, mitä ympäristötietoisuutta lisääviä ohjelmia, tempauksia tai aktiviteetteja se on tarjonnut asiakkailleen edellisten 12 kk aikana, sekä mitä se on suunnitellut seuraaville 12 kuukaudelle.
12.6 Kohde välittää tietoa alueen luontoretkistä ja muista luontoon liittyvistä ohjelmapalveluista. (G) HH, SA, CHP, A	Kohde tarjoaa asiakkailleen tietoa alueen luonto-ohjelmapalveluista, luontoretkistä tai muista luontopalveluista. Tällaisia voivat olla esitteet, linkit kohteen www-sivuilta tai palveluntarjoajien esittelyt kohteessa. Auditoinnissa tarkistetaan, mitä tietoa asiakkaille tarjotaan ja missä sitä on esillä.

13. HANKINNAT

PAKOLLISET PERUSKRITEERIT

13.1 Kohteen tiloissa toimiville yrityksille (esim. kampaamot, varustevuokraamot tai kylpylät) kerrotaan kohteen Green Key-ohjelmasta ja vastuullisuustyöstä, ja niitä kannustetaan noudattamaan samoja periaatteita toiminnassaan. (I) HH, CHP, CC, A	Monien matkailuyritysten tiloissa toimii ulkopuolisten palveluntarjoajien yrityksiä. "Ulkopuolisilla palveluntarjoajilla" tarkoitetaan tässä yhteydessä liikeyrityksiä, jotka eivät ole kohteen omistamia, mutta joilla on kohteen alueelleen myöntämä toimilupa. Ulkopuolisia palveluntarjoajia voivat olla esim. kampaamot, kahvilat, pubit/ravintolat, kuntosalit, kylpylät, matkatoimistot, kaupat, varustevuokraamot jne. Näille ulkopuolisille palveluntarjoajille tulee kertoa kohteen ympäristöön, vastuullisuuteen ja kestävään kehitykseen liittyvistä hankkeista sekä Green Key:stä. Tiedotus voidaan hoitaa kirjallisesti tai tapaamisten yhteydessä pidettävillä esityksillä tms. Mikäli mahdollista, ulkopuolisten palveluntarjoajien henkilökunnan tulisi saada samaa ympäristökoulutusta kuin kohteen oman henkilöstön. Ulkopuolisia palveluntarjoajia tulee myös vahvasti kannustaa noudattamaan Green Key:n kriteerien mukaisia vastuullisuusperiaatteita omassa toiminnassaan Auditoinnissa kohde nimeää tiloissaan toimivat ulkopuoliset yritykset. Lisäksi sen tulee osoittaa (esim. kokousmuistiinpanojen, sähköpostiviestien tai sopimusten avulla), että niille on kerrottu kohteen ympäristö- ja vastuullisuushankkeista ja niitä on kannustettu toimimaan Green Key-vaatimusten mukaisesti.
13.2 Kaikki kohteessa käytetty toimistopaperi, kirjekuoret ja painotuotteet on ympäristömerkitty. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Pienentääkseen käyttämänsä toimistopaperin ja painotuotteiden ympäristökuormitusta kohteen tulee käyttää tuotteita, joiden valmistus on mahdollisimman ympäristöystävällistä. Kaiken toimistopaperin, kirjekuorien ja muiden painotuotteiden tulee olla painettu ympäristömerkitylle paperille tai ne toimittaneella painotalolla tulee olla ympäristösertifikaatti. Esimerkkejä hyväksytyistä ympäristömerkeistä ovat esim. EU-Kukka, Joutsenmerkki, FSC-merkki (erityisesti FSC Recycled tai FSC Mix). Vaatimus koskee materiaaleja, jotka on hankittu edeltävien 12 kk aikana. Auditoinnissa kohde esittelee käyttämänsä toimistopaperin, kirjekuorien ja painotuotteiden ympäristömerkinnän tai niiden toimittajan ympäristösertifikaatin. Auditointikierroksella varmistetaan, että käytössä oleva paperi/kirjekuoret ovat ympäristömerkittyjä.

13.3 Kohde pyrkii aktiivisesti vähentämään paperin kulutusta vastaanotossa, toimistossa, kokous- ja majoitustiloissa. (I) HH, SA, CHP, CC, A	Pienentääkseen ympäristökuormitustaan kohteella on toimintasuunnitelma, jolla se pyrkii vähentämään toimistopaperin kulutusta ja siten toiminnan eri alueilla syntyvän paperijätteen määrää. Kokoustiloissa ja majoitustiloissa paperinkulutusta voidaan vähentää esimerkiksi rajoittamalla tarjolla olevan kirjoituspaperin määrää, tarjoamalla pienempikokoisia lehtiöitä tai tekemällä omien tietokoneiden käyttö mahdollisimman helpoksi. Toimistossa paperinkulutusta voidaan vähentää välttämällä tarpeetonta tulostusta, tulostamalla kaksipuoleisesti tai tulostamalla sisäiseen käyttöön tarkoitetut asiakirjat jätepaperin kääntöpuolelle. Vastaanotossa paperinkulutusta voidaan vähentää tulostamalla laskut vain pyydettyä (ja lähettämällä ne sähköisesti), välttämällä kirjekuorten tarpeetonta käyttöä jne. Myös henkilökunnan tiloissa voidaan kannustaa paperinkäytön vähentämiseen. Täyttääkseen kriteerin kohteen tulee olla ryhtynyt konkreettisiin toimiin paperinkulutuksen vähentämiseksi vähintään kahdella toimintansa osa-alueella. Auditoinnissa kohde esittelee toimet, joilla se pyrkii vähentämään paperinkulutustaan vähintään kahdella toimintansa osa-alueella. Auditointikierroksella varmistetaan, että ilmoitetut toimet ovat käytössä.
13.4 Kohde tiedottaa tavarantoimittajilleen ja palveluntarjoajilleen vastuullisuustyöstään ja kannustaa niitä vastuullisuuteen omassa toiminnassaan. (I) HH, SA, CHP, CC, R, A	Koska kohde on jatkuvasti yhteydessä tavarantoimittajiinsa ja palveluntarjoajiinsa, sen tulee kertoa niille ympäristöön, ilmastonmuutokseen ja kestäväan kehitykseen liittyvistä hankkeistaan sekä Green Key-työstään. Yhteistyökumppaneita tulee informoida kohteen pyrkimyksistä pienentää luonnonvarojen kulutustaan, valita puhtaampia ja energiatehokkaampia toimintatapoja (mukaan lukien kuljetukset) sekä edistää työntekijöiden oikeuksia ja hyvinvointia. Tiedotus voidaan hoitaa kirjallisesti tai tapaamisten yhteydessä pidettävillä esityksillä tms. Tavarantoimittajia tulee myös vahvasti kannustaa noudattamaan Green Key:n kriteerien mukaisia vastuullisuusperiaatteita omassa toiminnassaan.

	Auditoinnissa kohde kertoo, miten sen tavarantoimittajille on kerrottu kohteen vastuullisuussitoumuksista ja miten niitä on kannustettu noudattamaan Green Key-kriteerien mukaisia vastuullisuusperiaatteita omassa toiminnassaan.
PISTEKRITEERIT	
13.5 Kohteen päivittäistavarahankinnoista vähintään 75 % tulee tavarantoimittajilta ja palveluntarjoajilta, joilla on ympäristösertifikaatti tai kirjallinen vastuullisuussuunnitelma. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Ostamalla vastuullisesti tuotettuja päivittäistavaroita kohde voi pienentää toimintansa ympäristökuormitusta. Green Key kannustaa valitsemaan tavarantoimittajia ja palveluntarjoajia, jotka ovat sitoutuneet vastuullisuuteen. Sitoutuminen voidaan osoittaa ympäristösertifikaatilla tai kirjallisella, julkisesti nähtävillä olevalla vastuullisuussuunnitelmalla. Täyttääkseen kriteerin kohde varmistaa, että vähintään 75 % päivittäistavaroista tulee tavarantoimittajilta ja palveluntarjoajilta, joilla on ympäristösertifikaatti tai kirjallinen vastuullisuussuunnitelma, josta se raportoi julkisesti. Auditoinnissa kohde esittelee yhteenvedon viimeisten 12 kk aikana tekemistään päivittäistavarahankinnoista ja osoittaa, että niistä vähintään 75 % tuli yrityksiltä, joilla on ympäristösertifikaatti tai kirjallinen vastuullisuussuunnitelma.
13.6 Kohde on hankkinut tai vuokrannut ainakin kolmen (3) tyyppisiä tekstiilejä, joilla on ympäristösertifikaatti. (G) HH, SA, CHP	Pienentääkseen ympäristökuormitustaan kohde ostaa ja vuokraa ympäristöystävällisiä tekstiilejä. Täyttääkseen kriteerin kohteen tulee olla hankkinut ympäristömerkittyjä tai reilun kaupan tekstiilejä vähintään kolmesta (3) eri tuoteryhmästä (esim. pyyhkeet, liinavaatteet, pöytäliinat, kangasservietit, henkilökunnan työasut, verhot) edellisten 12 kk aikana. Myös 100 % kierrätysmateriaalista valmistetut tekstiilit täyttävät tämän kriteerin. Suosittellemme myös, että kohteen käyttämät tekstiilit on valmistettu luonnonkuiduista, jotka on tuotettu käyttäen vähän kasvinsuojeluaineita, tai kierrätyskelpoisista, korkealuokkaisista ja kestävästä materiaaleista (ei sekoitekankaita). Korkealaatuiset tekstiilit kestävät yleensä pidempään ja säästävät siten myös kustannuksia. Lisäksi niiden käyttö vähentää raaka-aineiden ja energian tarvetta ja pienentää siten syntyvän jätteen määrää. Rohkaisemme myös kohteita käyttämään hotellitekstiilien ikää pidentäviä tuotteita, kuten patjansuojuksia. Auditoinnissa kohde kertoo, mitä ympäristömerkittyjä, 100 % kierrätysmateriaalista valmistettuja tai reilun kaupan puuvillasta valmistettuja tekstiilejä se on hankkinut/vuokrannut viimeisten 12 kk aikana. Tekstiilejä tulee olla vähintään 3 eri tuoteryhmästä.

13.7 Kohteen tekstiilit pestään samassa maakunnassa tai naapurimaakunnassa korkeintaan 100 km päässä kohteesta. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Pienentääkseen tekstiilien kuljettamisesta pesulaan aiheutuvaa hiilijalanjälkeä ja tukeakseen paikallistaloutta kohde käyttää pesulapalvelua, joka sijaitsee saman maakunnan alueella tai naapurimaakunnassa korkeintaan 100 km päässä kohteesta. Auditoinnissa kohde esittää asiakirjat, joista käy ilmi, että sen käyttämä pesulapalvelu sijaitsee saman maakunnan alueella tai naapurimaakunnassa korkeintaan 100 km päässä kohteesta.
13.8 Kohteen viimeisten 12 kuukauden aikana ostamista kestokulutustuotteista vähintään 75 % on ympäristömerkittyjä tai niiden valmistajalla on ympäristösertifikaatti. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Varmistaakseen, että sen käyttämät kestokulutustuotteet on valmistettu ympäristöystävällisesti, kohde hankkii vain ekomerkittyjä kestokulutustuotteita tai varmistuu, että niiden valmistajalla on ympäristösertifikaatti. Kestokulutustuotteilla tarkoitetaan tässä yhteydessä tuotteita, jotka on tarkoitettu kohteen pitkäaikaiseen käyttöön, esim. huonekalut, astiat, jne. (Kulutustekstiilit, sähkölaitteet, ajoneuvot tai muut laitteet eivät kuulu tämän kriteerin piiriin, koska niitä käsitellään muissa kriteereissä.) Auditoinnissa kohde esittää kirjallisen yhteenvedon viimeisten 12 kk aikana hankkimistaan kestokulutustuotteista ja osoittaa, että vähintään 75 % niistä oli ympäristömerkittyjä/niiden valmistajalla oli ympäristösertifikaatti.
13.9 Kohde kunnostaa vanhoja huonekalujaan tai on hankkinut kierrätettyjä kalusteita, astioita tai muita kestokulutustuotteita viimeisten 12 kk aikana. (G) HH, SA, CHP, CC, R, A	Pienentääkseen käyttämiensä kestokulutustuotteiden valmistamisesta aiheutuvaa ympäristökuormitusta kohde kunnostaa vanhoja kalusteitaan tai hankkii käytettyjä kestokulutustuotteita. Kestokulutustuotteilla tarkoitetaan tässä yhteydessä tuotteita, jotka on tarkoitettu kohteen pitkäaikaiseen käyttöön, esim. huonekalut, astiat, tekstiilit, laitteet jne. Mikäli kohde hankkii käytettyjä sähkölaitteita, tulee kiinnittää huomiota niiden energiankäyttöön ja turvallisuuteen. Käytetyt ajoneuvot eivät kuulu tämän kriteerin piiriin. Täyttääkseen kriteerin kohteen tulee olla kunnostanut tai hankkinut asiakaskäyttöön käytettyjä kestokulutustuotteita edellisten 12 kk aikana. Auditoinnissa kohde kertoo viimeisten 12 kk aikana kunnostamistaan kalusteista tai hankkimistaan käytetyistä kestokulutustuotteista.